

*Economisch-Statistische
Berichten*

**GEMEENTEN
EN
GEMEENSCHAP**

No. 2036

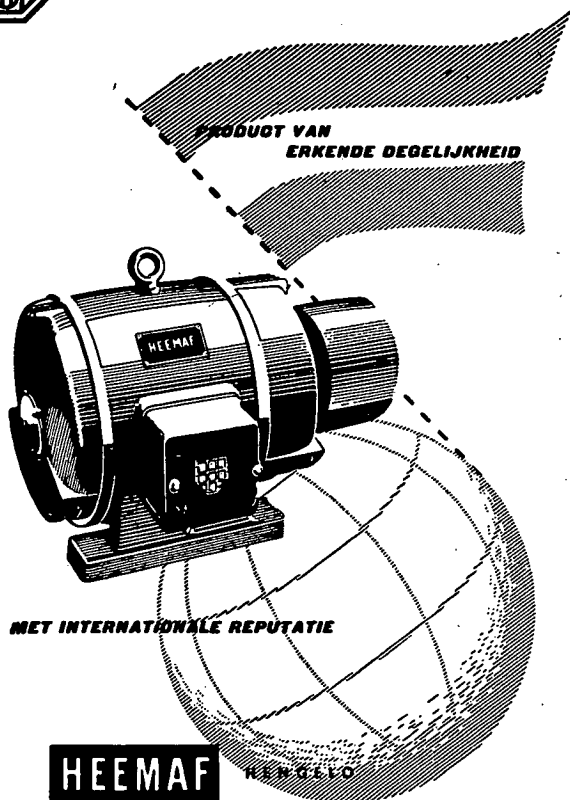
R. Mees & Zoonen

Bankiers en Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam, 's-Gravenhage, Delft, Schiedam,
Vlaardingen, Alblasterdam

Financieringen en Verzekeringen

HEEMAF

HEM GELD

FABRIEK VAN ELECTRISCHE
MACHINES EN APPARATEN

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.*
Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.*

Losse nummers 75 ct.

Speciale nummers f. 2,—.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam. (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief *f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.*

N. Samsom n.v. Inrichting voor

**gemeentesecretarieën
ondernemingen
onderwijsinstellingen**

Formulieren, systemen en hulpmiddelen voor doeltreffende
administratie en organisatie

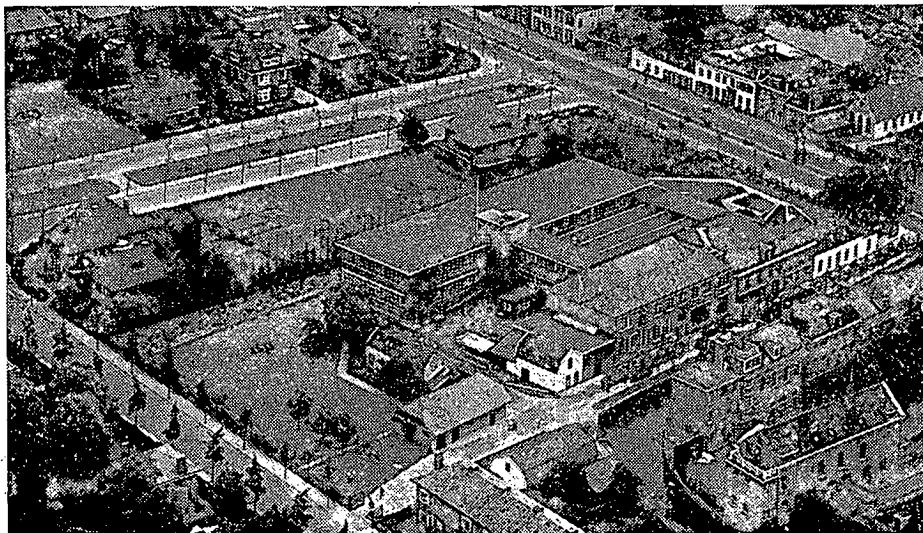
Juridische, bedrijfseconomische, documentaire en
didactische uitgaven

Kantoor- en schoolmeubilair, schoolbehoeften
en leermiddelen

Deskundigheid en kwaliteit worden uitgedrukt in
een waardevolle collectie produkten

Bezoekt de toonzalen

N. Samsom n.v. | uitgever | Alphen aan den Rijn

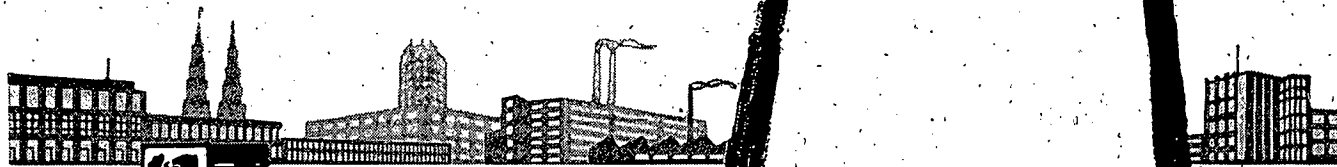

Eindhoven

**streeft
stuwend
omhoog!**

in Durvende stad met
onstuitbare daadkracht, dat
is Eindhoven. Modern. Vooruitstrevend.
De snelst groeiende stad in Nederland.
Baanbrekend op alle gebied:
Economisch, Industrieel, Cultureel.
Centrum van noeste nijverheid.
Woonstad - werkstad - garnizoensstad en thans ook:
HOGESCHOOLSTAD.

*Dit Eindhoven met zijn duizenden mogelijkheden en
verbindingen naar alle windstreken bouwt in het bruisend
heden aan een grote toekomst voor velen.*

EINDHOVEN stad van durvende daden!

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2036

WOENSDAG 27 JUNI 1956

SPECIAAL NUMMER

GEMEENTEN EN GEMEENSCHAP

★

INHOUD

	Blz.
Burgerzin, <i>door Mr. J. in 't Veld</i>	563
De taak van de gemeenteraad, <i>door Prof. Dr. G. A. van Poelje</i>	567
Samenwerking tussen gemeenten, <i>door W. Thomassen</i>	571
De sociale taak der gemeente, <i>door J. van Mill</i>	573
De gemeente en de subsidiëring, <i>door Mr. W. A. A. Aarts</i>	577
Jeugdbaldadigheid, <i>door Drs. P. Mourik</i>	579
De betekenis van de gemeenten voor de industrialisatie van Nederland, <i>door Drs. R. Kattenwinkel</i>	583
De wenselijke differentiatie van de woningbouw naar huurklassen, <i>door Drs. A. de Klerk</i> ...	587
De wenselijke differentiatie van de woningbouw naar grootteklassen, <i>door Drs. C. J. A. Jansen</i>	591
Het verkeer in de binnenstad, <i>door Drs. L. H. Klaassen</i>	595
Gemeentebedrijven, <i>door Prof. Dr. D. Simons</i>	597
De kapitaaluitgaven en -inkomsten der gemeenten over de jaren 1953, 1954 en 1955, <i>door A. Venverloo</i>	603
Doeluitkeringen, <i>door H. A. Brasz</i>	607
Over enkele gemeentelijke vraagstukken in België, <i>door M. van Audenhove</i>	611

★

wees Uw tijd vooruit,

bezoek Rotterdam

moderne wereldhaven, grootste van Europa, tweede ter wereld

stad van de toekomst, dank zij de vergevorderde bouw van het geheel nieuwe stadscentrum

schatten van kunst en wetenschap, in het Museum Boymans, het Historisch Museum, het Museum van Land- en Volkenkunde, het Maritiem Museum „Prins Hendrik”

RSC

Burgerzin

In een van de nieuwere Amerikaanse handboeken over Public Administration (van Dimock) trof mij de passage: „In to-day's Great Society, made possible by technology, the problem is how to keep governmental administration sufficiently democratic to avoid what James Burnham has called managerial revolution, in which managers, as a class, come to dominate the nation”.

Ik ben het daar van harte mee eens en zou alleen de kanttekening willen maken, dat men tekort zou schieten, als men de oplossing voor dit vraagstuk uitsluitend zou zoeken in de richting van een doelmatige inrichting van bestuur en administratie.

Het belang daarvan onderschat ik natuurlijk niet, maar van nog groter betekenis dunkt mij toch de opvoeding van de burger tot politieke rijpheid en verantwoordelijkheid, waarop in de moderne sociologie en sociale psychologie zo sterk de nadruk wordt gelegd. Wanneer de „managers” slechts tegenover zich vinden massa's, die zich al te willig door de leiders laten bespelen en pas goed warm lopen, als haar directe belangen in het geding zijn, kan er van een gezond maatschappelijk evenwicht en van een gezonde democratie geen sprake zijn.

Een levende democratie heeft tot voorwaarde een sterk ontwikkelde burgerzin. Hoe krachtiger deze onder het volk leeft, hoe steviger de democratie gevestigd is.

Uit het verband, waarin ik het woord plaats, blijkt al wel, dat ik onder „burgerzin” iets meer versta dan alleen de bereidheid om geld beschikbaar te stellen voor een of ander doel van algemeen nut. Dit kan een uiting van burgerzin zijn, maar het kan ook uit meer troebele bron spruiten. Spreek ik over burgerzin, dan ligt voor mij het zwaartepunt in de bereidheid om zijn deel te dragen in de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het welzijn der gemeenschap en naar vermogen mede te werken aan de ontplooiing van het gemeenschapsleven, vooral ook door de eigen krachten tot de rijkst mogelijke ontwikkeling te brengen niet in de eerste plaats ten eigen bate, maar tot nut van de gemeenschap.

Deze burgerzin komt de mensen intussen niet aan-

gewaaid. In gezin en school zullen de grondslagen moeten worden gelegd, in fabriek en werkplaats, vereniging en politieke partij zal hij tot verdere ontwikkeling moeten worden gebracht. Dan komt het moment, waarop de mens buiten deze engere kringen treedt en het verband voelt met het gemeenschapsleven in zijn volle omvang. In de regel zal hij het eerst in aanraking komen met het gemeentelijk leven. Hij ontmoet immers de bemoeiingen der gemeente voortdurend in zijn dagelijkse leven. Vandaar, dat de gemeente de leerschool bij uitstek is, als het gaat om opvoeding tot burgerzin. In haar weerspiegelen zich alle aspecten van het maatschappelijk leven en, tenzij wij te doen hebben met wereldsteden — een probleem op zichzelf — vormt zij een gemeenschap, die een voor de gewone burger nog overzichtelijk karakter heeft.

Wil het goed zijn, dan behoort de gemeente te zijn niet alleen een levende, maar ook een *levenwekkende* gemeenschap, waarin de massa-mens gewekt wordt tot activering van de in hem verscholen krachten, welke hem tot persoonlijkheid stempelen, en de vereenzaamde intellectueel tot het stellen van zijn gaven in dienst van de plaatselijke gemeenschap.

Orde en doelmatigheid mogen wellicht tenderen naar centralisatie, de creatieve mogelijkheden voor de gewone burger komen ongetwijfeld veel beter tot haar recht in de kleinere levenskringen, waaronder de gemeente een bijzondere plaats inneemt.

Dit is uiteraard geen pleidooi voor gemeentelijke afzondering. De gemeente zal begrip moeten hebben voor haar plaats in de volksgemeenschap en elk volk voor zijn plaats in de wereldgemeenschap.

Maar omgekeerd is een hechte wereldgemeenschap niet denkbaar, wanneer de fundamenteen, waarop zij rust, niet deugdelijk zijn. En tot versteviging van deze fundamenteen kan een gemeentelijk bestel, wortelend in een sterk ontwikkelde burgerzin, in hoge mate bijdragen.

Voor een uitvoeriger beschouwing moge ik belangstellenden verwijzen naar mijn boekje „De betekenis der gemeente voor de toekomst van West-Europa” (uitg. Vermande Zonen, IJmuiden).

's-Gravenhage.

Mr. J. IN 'T VELD.

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

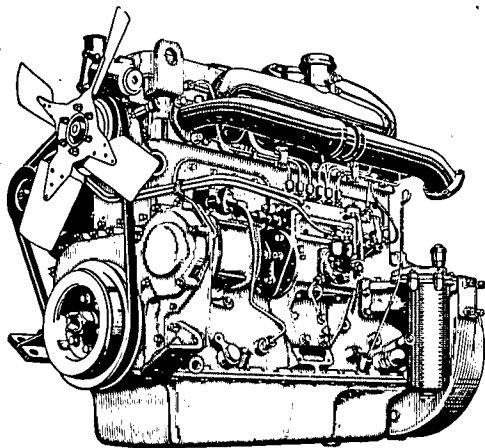
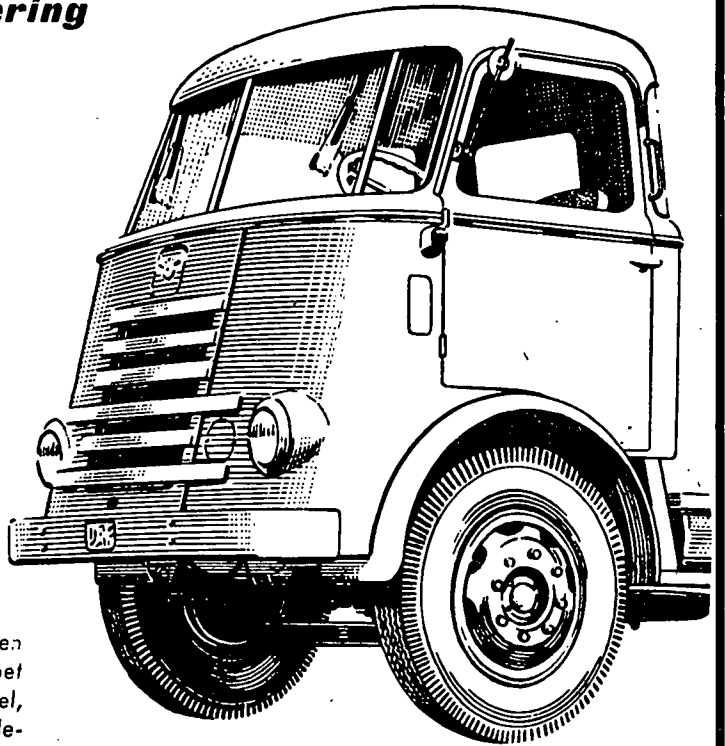
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

U ziet ze reeds overal

de *Nieuwe* DAF bedrijfsauto's met *Nieuwe* DAF Leyland motor thans volop in aflevering

Het resultaat van jarenlange ervaring op het gebied van ontwikkeling en constructie van dieselmotoren. Deze 105 pk dieselmotor munt uit door hoog rendement en laag brandstofverbruik.

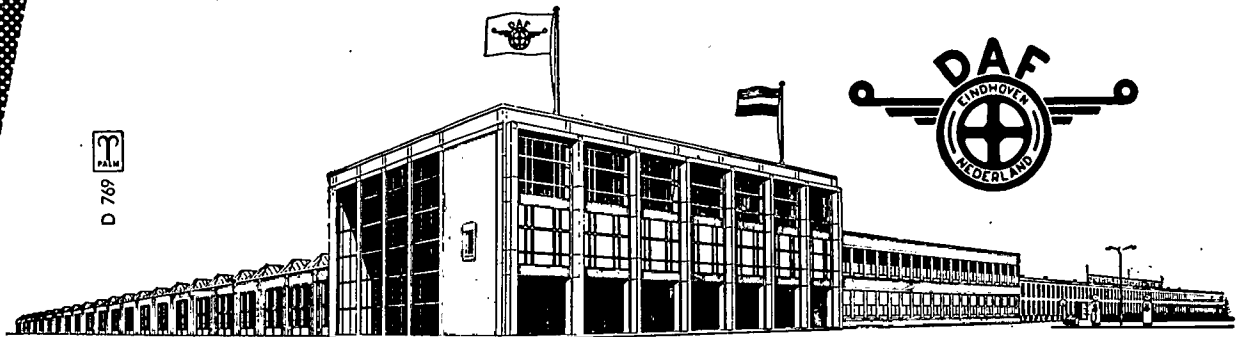
Voor elk transport biedt DAF een bedrijfsauto, die geheel voldoet aan de modernste eisen van snel, efficiënt en bedrijfszeker goederenvervoer.

- nieuwe tochtvrije cabine met verbeterde instap en speciale, verende chauffeursstoel
- verbeterde vering en vastere wegligging
- grotere veiligheid door krachtigere remmen
- royaler comfort
- gemakkelijker onderhoud

Door het directe contact tussen gebruiker, agent en fabriek, is de snelle en vakkundige DAF-service perfect en uniek.

D 769

VAN DOORNE'S AUTOMOBIELFABRIEK N.V. - VAN DOORNE'S AANHANGWAGENFABRIEK N.V. - EINDHOVEN - TEL. 04900-62062 - 20 LIJNEN

Gemeenten en gemeenschap

In dit speciale nummer worden enkele facetten van de omvangrijke gemeentelijke taak, alsmede de met deze taak verbonden vraagstukken belicht. De artikelen worden voorafgegaan door een korte beschouwing over „burgerzin”. Het eerste artikel behandelt de taak van de Gemeenteraad, die, naar wordt betoogd, in hoofdzaak wordt vervuld in commissies; de raadsvergaderingen zijn bij uitnemendheid de plaats voor het samenspel tussen de pers, als representante der openbare mening, en het gemeentebestuur. Vervolgens worden de vormen en onderwerpen van, alsmede de voorwaarden voor samenwerking tussen de gemeenten besproken. Daarna worden de ontwikkeling van de sociale taak der gemeenten en de beginselen waarop deze berust, aan de orde gesteld. Hierop aansluitend wordt de lezer geconfronteerd met de vraagstukken der gemeentelijke subsidiëring van instellingen op sociaal en cultureel terrein. De „sociale afdeling” van dit nummer wordt besloten met een artikel over de aard, de omvang en de bestrijding der jeugdbaldadigheid. In een bijdrage over de betekenis der gemeenten voor de industrialisatie wordt geschetst welke activiteiten de gemeenten in dezen hebben ontplooid en welke richtlijnen zij bij het aantrekken van industrieën zouden moeten volgen. Een tweetal artikelen heeft de wenselijke differentiatie van de woningbouw overeenkomstig de behoefte der gezinnen tot onderwerp: het eerste behandelt de, op grond van economische factoren gewenste, differentiatie naar huurklassen; het tweede die naar grootteklassen. Vervolgens wordt in een beschouwing over het verkeer in de binnenstad betoogd, dat afsluiting van de overbelaste binnenstad voor het verkeer het gevaar van uiteindelijke verpaupering van de stadskern inhoudt. Een artikel over de gemeenten en de openbare nutsbedrijven belicht de aan deze bedrijven verbonden economische problemen. Een bespreking der gemeentelijke vraagstukken op financieel gebied vindt plaats in twee artikelen, waarvan het ene een analyse bevat van de kapitaaluitgaven en -inkomsten der gemeenten gedurende de laatste drie jaren en het andere een uiteenzetting geeft over het zo actuele vraagstuk der doeluitkeringen. Het nummer sluit af met een bijdrage over enkele structurele en financiële vraagstukken der gemeenten in België.

Municipalities and community

This special issue contains some aspects of the extensive municipal task and also deals with the problems connected with this task. The articles are preceded by a brief review of “civil spirit”. The first article outlines the task of the municipal Council, which, it is maintained, is fulfilled mainly in commissions: the council meetings are the eminent place of combination between the press, as the representative of public opinion, and the municipal government. In the next article the forms and subjects, as well as the conditions of co-operation between the municipalities are discussed. Thirdly, the development of the social task of the municipalities and the principles on which this is based are considered. The reader is subsequently confronted with the problems of the municipal subsidizing of social and cultural institutions. The “social section” of this issue is concluded by an article on the nature, the extent and combating of youth wantonness. A contribution on the significance of the municipalities as regards industrialization outlines the activities which the municipalities have displayed in this respect and what lines they would have to follow in attracting industries. The subject of two articles is the desirable differentiation of house-building in line with the requirements of families; the first deals with the desirable differentiation of rental classes, based on economic factors; the second with that of size classes. A review of traffic in town centres argues that the closing to traffic of overburdened town centres entails the danger of pauperizing of town cores. An article on municipalities and public utility services deals with the economic problems connected with the latter. The municipal financial problems are discussed in two articles, one of which contains an analysis of the capital expenditures and revenue of the municipalities during the last three years, while the other outlines the highly topical problem of payments for specified purposes. The issue is concluded by a contribution on structural and financial problems of the municipalities in Belgium.

Communes et communauté

Dans ce numéro spécial sont exposés quelques côtés de la tâche étendue des municipalités, ainsi que des problèmes que comporte cette tâche. Les articles sont précédés d'une brève considération sur le civisme. Le premier article traite de la tâche du conseil municipal, qui, d'après ce qu'il y est démontré, est accomplie principalement dans les commissions; les réunions du conseil municipal sont par excellence le trait d'union entre la presse, en sa qualité de représentant de l'opinion publique, et la municipalité. Sont traités ensuite les formes et les sujets de coopération entre les communes, ainsi que les conditions pour celle-ci. Puis sont exposés le développement de la tâche sociale des communes et les principes sur lesquels elle repose. Faisant suite à cela on confronte le lecteur avec les problèmes des subventions municipales à des institutions dans le domaine social et culturel. La „partie sociale” de ce numéro se termine avec un article sur la nature et l'importance du vandalisme de la jeunesse et sur la lutte contre celui-ci. Dans une contribution au sujet de l'importance des municipalités pour l'industrialisation sont exposées leurs activités à ce sujet et les directives qu'elles devraient suivre en attirant les industries. Deux articles ont pour sujet la différenciation désirable dans la construction d'habitations conformément aux besoins des familles: le premier traite de la différenciation selon les loyers sur base de facteurs économiques; le deuxième selon la grandeur. Ensuite il est démontré dans une considération sur la circulation dans le centre de la ville que la fermeture du centre de la ville surchargé à la circulation comporte finalement la paupérisation de ce centre. Un article sur les communes et les exploitations d'utilité publique expose les problèmes économiques inhérents à ces exploitations. Un exposé des problèmes municipaux dans le domaine financier est fourni dans deux articles, dont l'un comporte une analyse des dépenses et des revenus des communes pendant les trois dernières années et l'autre un exposé du problème tant d'actualité, notamment celui des allocations dans un but déterminé. Le numéro se termine par un article sur quelques problèmes relevant de structure et de finances des communes en Belgique.

*Economisch centrum
van de eerste orde:*

DEN HAAG

IN het hart van de randstad Holland ligt Den Haag: Regeringsstad en toeristenoord, zetel van internationale instellingen en bedrijven en van het Corps Diplomatique.

In de laatste tachtig jaar steeg het aantal inwoners van 100.000 tot meer dan 600.000. Het woongebied van Den Haag en de aangrenzende gemeenten telt bijna 800.000 zielen. De stad blijft groeien.

Ondanks de dichte bevolking is de stad Den Haag een stad van groen: de bossen, parken, plantsoenen, sport- en speelterreinen, tuinen, landgoederen, strand en duinen beslaan dertig procent van het grondgebied.

Het venster van Den Haag op de Noordzee is Scheveningen, de grote, internationale, levendige badplaats. Een drie kilometer lange boulevard, aaneenschakeling van beschutte en zonnige terrassen loopt langs een breed strand.

Verleden jaar logeerden in de Haagse en Scheveningse hotels tweehonderdduizend gasten.

Tienduizenden van hen waren bezoekers van nationale en internationale congressen.

Behalve badplaats is Scheveningen ook Nederlands eerste haringhaven.

De visserij is echter slechts één van de facetten van het Haagse bedrijfsleven. Is Den Haag een stad van ambtenaren? Ja en neen. Er werken in Den Haag meer mensen in de industrie dan bij de overheid.

Vooral de elektrotechnische, de chemische, de kleding- en de grafische industrieën zijn belangrijk. De omzet en de omvang van de Haagse industrie worden steeds groter.

Het industriegebied binnen de Haagse grenzen is nagenoeg vol. De gemeenten Rijswijk en Den Haag hebben de handen ineengeslagen om een op Rijswijks gebied gelegen industrieterrein, De Plaspoelpolder, samen tot ontwikkeling te brengen.

*Industrieterrein
met grote toekomst:*

DE PLASPOELPOLDER

BIJ het zoeken naar nieuwe mogelijkheden voor industrievestiging zijn de Gemeenten Den Haag en Rijswijk tot samenwerking gekomen in het *Industrieschap De Plaspoelpolder*.

Samen ontwikkelt men op het ogenblik een nieuw gebied, voortreffelijk binnen de randstad Holland gelegen, waar tal van industrieën een nieuwe vestigingsmogelijkheid kunnen vinden — of reeds gevonden hebben.

Het nieuwe gebied (vijftig ha) voor bebouwing bestemd, is gemakkelijk bereikbaar vanuit de grote nieuwe woonwijken van Den Haag en Rijswijk.

Het ligt aan een knooppunt van belangrijke verkeerswegen, nabij groot vaarwater.

Het ligt temidden van een dicht bevolkt en welvarend afzetgebied en vlak bij het Regeeringscentrum en tal van officiële instanties, die U nodig kunt hebben.

In hun verwachtingen omtrent de belangstelling voor dit nieuwe gebied zijn de samenwerkende Gemeenten zeker niet beschaamd.

Wilt U ook informatie?

Vraag wat U wilt weten bij:

HET INDUSTRIESCHAP DE PLASPOELPOLDER

Secretariaat:

Burgemeester de Monchylein 9,

Den Haag

Telefoon K 1700-18.52.81, toestel 505

Directie:

Burgemeester de Monchylein 12,

Den Haag

Telefoon K 1700-18.46.81, toestel 1367

DEN HAAG - RIJSWIJK (Z.H.) - INDUSTRIESCHAP DE PLASPOELPOLDER

De taak van de Gemeenteraad

Het is niet gemakkelijk uit te maken, wat de uitkomst zou zijn, als wij de bepalingen van de Grondwet gingen verdelen in twee groepen; één van de voorschriften, die ook thans nog als onmisbaar moeten worden beschouwd; een andere van de voorschriften, die in het verleden nuttig, wellicht zelfs nodig waren, maar die thans zouden kunnen worden gemist. Naar mijn schatting zou het aantal van de onmisbare voorschriften zeker niet meer dan een zesde gedeelte van het totaal uitmaken. Van de derde afdeling van het vierde hoofdstuk, met het opschrift „Van de Gemeentebesturen” zou ik onmisbaar achten een gedeelte van de eerste volzin van artikel 152, namelijk de woorden: „Aan het hoofd der gemeente staat een raad”. Al het overige, dat in de loop der jaren ook niet ontkomen is aan de detailleerlust, die nu eenmaal bij grondwetsherzieningen een belangrijke rol speelt, hoe nuttig ook in 1848 om de tegenstelling te markeren tot de in dat jaar afgesloten staatkundige periode, zou zonder grote schade kunnen worden gemist. Maar het hoofd des hoeks, waardoor de gehele structuur van ons gemeenterecht wordt beheerst, is het voorschrift, dat de Raad aan het hoofd der gemeente staat.

Deze afbakening van de *plaats* van de Gemeenteraad zegt echter nog niets omtrent de feitelijke bevoegdheden, die hij op een gegeven ogenblik moet uitoefenen. De waarheid van deze laatste stelling springt het duidelijkst in het oog, als wij een vergelijking maken met een ander „hoofd”, het hoofd van het gezin. Een gezinshoofd uit het stenen tijdperk had ongetwijfeld een geheel andere taak dan een Romeinse pater familias, en Vader Cats had als gezinshoofd zeker vele andere zorgen dan, laat ons zeggen, Vader Willem Drees.

Aangezien onze Gemeentewet een oude, en in verschillende opzichten — ik kom daarop hieronder terug — verouderde wet is, moeten wij om te weten, wat de taak van de Gemeenteraad is, in de eerste plaats nagaan, wat hij in de praktijk *doet*. Het uitblijven van Koninklijke vernietigingsbesluiten of andere geweldige maatregelen mag ons daarbij de rustige zekerheid geven, dat, al verschilt het beeld van heden in vele opzichten van het beeld, dat aan de wetgever van 1851 voor ogen stond, de kenmerkende familietrekken aanwezig gebleven zijn.

De Gemeenteraad nu, een lichaam van 7 leden in de kleinste en 45 leden in de grootste gemeenten, kan slechts handelen, indien hij als zodanig aanwezig is, dus in zijn vergaderingen.

Om de taak van de Gemeenteraad uit het jaar 1956 te beschrijven, zou het dus eigenlijk nodig zijn, van een niet te klein getal raadsvergaderingen in gemeenten van verschillende grootte na te gaan, hoe daar de gang van zaken in feite is. Er zijn echter tal van aanwijzingen, dat het beeld in zijn grondtrekken van gemeente tot gemeente niet of weinig verschilt. Ik volsta dus voor dit artikel met een overzicht van *wat* door de Gemeenteraad van Rotterdam in een bepaalde raadsvergadering werd gedaan, en *hoe* het werd gedaan. Van de gekozen vergadering kan gezegd worden, dat ze een normaal, een normatief karakter droeg.

Op 16 februari 1956 kwam de Gemeenteraad onder presidium van de Burgemeester bijeen; 43 van de 45 leden waren tegenwoordig. Het was in deze vergadering, dat de voorzitter onmiddellijk na de opening het overlijden van Mr. Donker te gedenken had. Hierna deed de voorzitter mededeling van de op de agenda vermelde ingekomen stukken, zijnde de nummers 188 tot 282,

dus bijna honderd in getal, ten aanzien waarvan werd beslist „overeenkomstig hetgeen bij elk stuk is voorgesteld”. Alleen de conclusie van stuk 282 werd aan de agenda toegevoegd. Dit betekent dus, dat in enkele minuten werd uitgemaakt, of en, zo ja, in welke zin, aan de ingekomen 94 stukken enig gevolg zou worden gegeven. Vervolgens werd overgegaan tot het doen van benoemingen. Een lid uit de burgerij in de gemeentelijke instelling voor maatschappelijke zorg werd gekozen met 33 stemmen. Vervolgens werden gekozen met evenveel stemmen (37) als biljetten werden ingeleverd, behoudens, dat in één geval een biljet blanco werd ingeleverd:

een ambtenaar van de burgerlijke stand;
twee docenten aan het Erasmiaans gymnasium;
drie docenten aan middelbare scholen;
drie leraren aan de zeevaartschool;
zes onderwijzeressen aan lagere scholen.

Voor stemmingen van deze soort bestaan in verschillende gemeenten verschillende gebruiken. Soms geldt, dat wie het gedrukte biljet onveranderd in de bus stopt, geacht wordt op alle nummers 1 gestemd te hebben; soms is het gebruik, dat de leden de opmerking, dat zij op de nummers 1 stemmen, nog zelf op het biljet plaatsen. Maar het is duidelijk, dat, zolang de Raad geen reden heeft om aan de juistheid der wijze van voorbereiding te twijfelen deze stemmingen eenvoudige formaliteiten zijn. Van essentiële betekenis is slechts, dat de Raad te allen tijde het recht heeft over een voordracht te spreken, of een ander dan de voorgedragene of de eerst voorgedragene te verkiezen.

Hierna nam de Raad zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aan:

een voorstel tot aankoop van gedeelten voortuin aan de Kaatsbaan;
drie voorstellen tot verkoop van grond;
vijf voorstellen betreffende verhuring van grond;
12 voorstellen betreffende verhuring van huizen;
3 voorstellen betreffende verpachting van het recht tot exploitatie van een overzetpontje;
een voorstel tot het verlenen van medewerking tot het in exploitatie brengen van een terrein aan de Louise de Coligny-laan;
een voorstel tot het regelen van krediet op de begroting 1956 voor straat- en rioolaanleg op terreinen aan de Ringvaart en omgeving;
zes voorstellen tot het toestaan van kredieten op de begrotingen voor 1955 en 1956;
nog 13 voorstellen betreffende kredieten op de begroting 1956;
een voorstel tot het regelen op de begroting 1955 van de afrekening uit de 2e afdeling van het gemeentefonds over 1947;
een voorstel tot het regelen op de begrotingen 1955 en 1956 van kredieten voor voorbereidende maatregelen voor de verplaatsing van de bevolking in tijden van gevaar;
een voorstel tot het regelen op de begroting 1956 van een krediet voor het verbeteren en omleggen van de Vondelingenweg;
een voorstel tot verhoging van het subsidie van de stichting „de Koepel”;
een voorstel tot het toekennen van subsidie aan het comité Rotterdams Bloemencorso;
drie voorstellen tot het verlenen van medewerking op grond van artikel 72 der Lager-onderwijswet 1920;
een voorstel tot het verlenen van een tegemoetkoming in de vervoerkosten van een leerling van een lagere school;
drie voorstellen tot het toelaten van in Schiedam, Reeuwijk en Sliedrecht wonende kinderen tot scholen voor middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs;
een voorstel tot het procederen tot ontruiming van een garagebox;
een voorstel tot yerdaging van de beslissing omtrent het uitbreidingsplan Kralingen;
twee voorstellen tot vergoeding van de kosten van vakonder-

wijzers aan bijzondere lagere scholen;
 vier voorstellen tot vaststelling van de exploitatievergoeding voor bijzondere lagere scholen;
 een voorstel tot vaststelling van het voor 1956 per leerling beschikbaar bedrag voor verschillende scholen voor buitengewoon lager onderwijs, een dergelijk voorstel voor enkele andere groepen van buitengewoon lager onderwijs;
 een voorstel tot vaststelling van een nieuwe verordening op de heffing van opcenten op de hoofdsom der personele belasting;
 een voorstel tot verhoging van het subsidie van instellingen voor kindertuitzending.

Hier tussendoor werd een enkele vraag gesteld en een kort antwoord gegeven bij een voorstel tot het huren van lokaliteit voor een bijzondere lagere school. Korte besprekingen hadden plaats naar aanleiding van de voorstellen:

tot het toestaan van kredieten voor het aanbrengen van slagbomen aan verschillende bruggen;
 tot het toekennen van subsidie aan de Unie van Vrouwelijke Vrijwilligers;
 tot het verlenen van medewerking op grond van artikel 50 der Kleuteronderwijswet;
 tot delegatie van de bevoegdheid tot het benoemen van leraren in tijdelijke dienst aan scholen voor voorbereidend hoger- en middelbaar onderwijs.

Vervolgens kwam de zaak aan de orde, die ook al in één vorige vergadering uitvoerig was besproken: de nota van Burgemeester en Wethouders inzake het saneringsvraagstuk; daarna nog enkele hierna vermelde voorstellen.

Het is nu van belang, dat men de lijst van de zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen voorstellen met enige aandacht nagaat. Men wordt dan getroffen door de grote verscheidenheid van de aldus afgedane zaken en door de uiterst belangrijke financiële consequenties, welke verschillende daarvan hebben. Duidelijk is, dat de objectieve betekenis van een voorstel als uiting van het gemeentelijk beleid op zich zelf van weinig belang is voor de vraag, of er al dan niet over gesproken zal worden. Gaat men na wat gezegd is bij de voorstellen, die wel tot een korte gedachtenwisseling aanleiding gaven, dan blijkt, dat van een bestrijding van het college van Burgemeester en Wethouders metterdaad geen sprake is. De strekking van de besprekingen is klaarblijkelijk geen andere, dan de betrokken wethouder in de gelegenheid te stellen een enkele met het voorstel verband houdende vraag in het openbaar te beantwoorden, of een enkel element van het voorstel nader toe te lichten. In de regel weet het raadslid, dat een opmerking maakt, van te voren wel, wat de strekking zal zijn van het antwoord. Vraag en antwoord beide komen echter in het raadsverslag en eventueel via de pers onder de publieke aandacht. Zo is een dergelijk debat in wezen weinig anders dan een element in het samenspel tussen volksvertegenwoordiging en pers, dat essentieel is voor de moderne democratische bestuursinrichting.

Met betrekking tot het enige voorstel, waarover uitvoerig is gesproken, ligt de verhouding metterdaad niet anders. Op 29 november 1955 hebben Burgemeester en Wethouders de Raad een uitvoerige beschouwing doen toekomen over het in het vervolg met betrekking tot het vraagstuk van de sanering van verouderde en vervallen stadswijken te volgen beleid. Geen voorstel dus, maar een uiteenzetting van denkbeelden en voornemens, omdat bij verschillende gelegenheden is gebleken, dat de Raad „er prijs op stelt een nader inzicht te verkrijgen in de wijze, waarop in de toekomst het grote vraagstuk zal moeten worden aangevat”. De besprekingen van deze nota beslaan ongeveer 10 kolommen in het raadsverslag

(Advertentie)

van 19 januari 1956. De vergadering van 16 februari voegt daar nog 19 kolommen aan toe. Het slot is, dat de nota voor kennisgeving wordt aangenomen, maar de Raad heeft hierdoor ermede ingestemd, dat aan de uitwerking van de saneringsplannen zal worden voortgevoerd, de woordvoerders van de verschillende partijen en het college van Burgemeester en Wethouders hebben van hun standpunt getuigd, en het probleem is tot de pers en zo tot de burgerij gebracht.

Hierna komt de gang van de orde een voorstel tot het regelen van een aanvullend krediet voor het stichten van een hulpgebouw voor de volksgezondheid. Deze beraadslaging vraagt 8 kolommen. Het betreft hier de in deze tijd gebruikelijke belangrijke overschrijding van het toegestane krediet. Hierop moeten natuurlijk de nodige aanmerkingen gemaakt worden; dat het gevraagde bedrag zal worden toegestaan, is geen ogenblik twijfelachtig. Ten slotte worden nog twee voorstellen, — dat inzake het deelnemen aan het Holland Festival, en dat betreffende het adres inzake afschaffing van het klassestelsel op de begraafplaatsen — zonder hoofdelijke stemming afgedaan; het laatste na de belofte, dat Burgemeester en Wethouders de Raad in kennis zullen stellen van de wijze van afdoening.

Vraagt men nu, waardoor deze gang van zaken mogelijk is geworden, dan moet vooral op de ontwikkeling van het commissie-stelsel worden gewezen. Praktisch alle voorstellen van betekenis worden in de betrokken commissie, zeer dikwijls in meer dan één commissie besproken. De Gemeentewet verklaart nog altijd, dat deze commissies tot taak hebben Burgemeester en Wethouders ter zijde te staan. De werkelijkheid is, dat de Raad in hoofdzaak in deze werkelijkheid is verkund. In de kleine kring van de zoveel mogelijk deskundige commissie wordt ieder voorstel, dat dit verdient, grondig besproken. Als het van belang is, wordt het ook door de hoofden van dienst of andere ambtenaren, wie het aangaat, van de technische zijde toegelicht. Als de commissie het aanvaardt, dan betekent dit metterdaad, dat het straks ook in de raadsvergadering aangenomen zal worden. Zijn er belangrijke vraagstukken bij betrokken, waarover principieel verschil van mening bestaat, dan is het een goede gewoonte, dat reeds in de commissievergadering wordt medegedeeld, dat er in de Raad op

zal worden terug gekomen. Hoewel onze raadscommissies volstrekt geen beheerscommissies zijn geworden als in Engeland, is toch de ontwikkeling deze geweest, dat de samenwerking tussen de Raad en Burgemeester en Wethouders voor het grootste deel is verplaatst van de openbare raadsvergaderingen naar de vergaderingen van de commissies, en dat de Raad bij uitnemendheid het orgaan is geworden voor wat ik al noemde, het samenspel tussen volksvertegenwoordiging en pers.

Voor de kiesverenigingen is de uiterst belangrijke consequentie van deze ontwikkeling, dat zij niet alleen er voor hebben te zorgen, dat in de Raad geschikte mensen komen voor het vervullen van het wethouderschap, maar ook, dat de verschillende commissies zodanig kunnen worden samengesteld dat zij tot de arbeid, die van haar wordt gevraagd in staat en bekwaam zijn.

Maar het verloop van de zaken is niet altijd zo eenvoudig. Het kan voorkomen, (al is het dan ook bij uitzondering) dat na de publikatie van een voorstel aan de Raad aspecten de aandacht vragen, die bij de commissoriale behandeling niet of niet voldoende tot hun recht zijn gekomen. De aanleiding daartoe kan zijn een artikel in de pers; een tot de Raad gericht adres; een gebeurtenis in een andere gemeente; een voorval in de sfeer van het landsbestuur e.d. In een dergelijk geval, hoe zeldzaam ook, kunnen de beraadslagingen een ander karakter aannemen. Dan eerst recht blijkt dat de Raad metterdaad aan het hoofd der gemeente staat, want als zijn beraad uitmondt in een duidelijk „neen”, is dat door alle bij het gemeentelijk beheer betrokken instanties zonder meer te aanvaard. De Raad kan ook, zonder dat een voorstel ter tafel ligt, Burgemeester en Wethouders ter verantwoording roepen. Ook in het gemeentelijk beheer is, evenals in het Parlement, het gebruik van het klassieke machtsmiddel, de interpellatie, hoge zeldzaamheid geworden, maar door de ontwikkeling van het vragenrecht is de mogelijkheid ontstaan, dat langs eenvoudige weg de Raad alle gegevens ter beschikking krijgt, die hij wenst om over het doen of nalaten van Burgemeester en Wethouders te oordelen. Niet of deze bevoegdheid dikwijls wordt gebruikt, is belangrijk, maar wel, dat zij te allen tijde kan worden gebruikt, dat de Raad te allen tijde het aan een ieder kan duidelijk maken, dat alle bestuursbevoegdheid binnen de gemeente ten slotte een emanatie van zijn rechten is.

In aansluiting op de Grondwet huldigt de Gemeentewet nog de verouderde tegenstelling tussen de eigen taak van de gemeente (regeling en bestuur van haar huishouding) en medewerking door het gemeentebestuur aan de uitvoering van maatregelen van hoger gezag. De tegenstelling is verouderd, omdat in de democratische eenheidsstaat alle bevoegdheden van de gemeentebesturen tot een opdracht van de wetgever zijn terug te brengen. Het verschil is dus alleen, of die opdracht is verstrekt in de vorm van een algemene formule dan wel als een concreet voorschrift van een bijzondere wet. Dat een formele scheiding niet is te handhaven, is o.i. aanstonds duidelijk, als men probeert op het gebied van het onderwijs aan te geven, wat dan wel uitvoering van de wet en wat bestuur van de gemeentehuishouding zou zijn.

Intussen heeft de tegenstelling ertoe geleid, dat men ten aanzien van de bijzondere opdrachten, welke zich in de eerste plaats tot Burgemeester en Wethouders richten, de bevoegdheid van de Raad om het college ter verantwoording te roepen heeft ontkend. Professor

Van den Bergh is een dergenen, die deze leer met klem van redenen heeft bestreden ¹⁾. In feite is de zaak van weinig praktisch belang, omdat niets de Raad kan belleten te beraadslagen over ieder onderwerp, ten aanzien waarvan hij dat nuttig acht. Het weigeren door Burgemeester en Wethouders om aan zulk een discussie deel te nemen of gestelde vragen te beantwoorden, zou alleen maar de verhoudingen volkomen vertroebelen: geen verstandig college zou daar de verantwoording voor op zich willen nemen.

Ongeveer net zo ligt het met betrekking tot het veel besproken vraagstuk van de verantwoordelijkheid van de Burgemeester voor het handhaven van de openbare orde. Onder normale omstandigheden zal geen Burgemeester tegenover de wens van de Raad om te worden ingelicht een volstrekt afwijzend standpunt innemen. Liggen de verhoudingen goed, dan kan het samenspel tussen Raad en pers ook voor de handhaver van de openbare orde alleen maar van waarde zijn. Slechts zal de Burgemeester tegen een denkbaar destructief optreden een duidelijk afwijzend standpunt dienen in te nemen.

Naar het mij voorkomt, blijkt uit al het bovenstaande duidelijk, dat de taak van de Gemeenteraad in onze tijd *niet* is zelf de gemeentelijke akker te ploegen. Het feitelijk bestuur ligt elders. Maar de Raad is en blijft het hoofd der gemeente. Hij heeft er recht op, dat hem te allen tijde een duidelijk beeld wordt verstrekt van alles wat in de bestuurs sfeer wordt gedaan en voorbereid. Hij kan iedere maatregel, die hem onwelkom is tegenhouden. Het inslaan van een andere richting dan gevolgd werd kan hij dwingend opleggen. Zijn vergaderingen zijn bij uitnemendheid de plaats voor, ik herhaal de omschrijving, het in onze tijd volstrekt onmisbare samenspel tussen pers als representante van de openbare mening en het bestuur. Door zijn gedelegeerden, de Wethouders, en door zijn commissiën neemt hij actief deel aan alle bestuursarbeid, maar het centrum van die arbeid ligt *niet* of niet meer in de vergaderingen van de Raad.

Ik heb dit indertijd zó uitgedrukt, dat de Raad van de gemeente van onze tijd van besturende Raad *controleerende Raad* is geworden. Ongetwijfeld zijn, sedert deze omschrijving voor het eerst werd gebruikt, de verhoudingen verder verschoven. Maar als aanduiding van de wezenlijke positie van de Gemeenteraad acht ik haar nog altijd juist.

Men heeft ertegen aangevoerd, dat controleren zelfhandelen uitsluit; dat door mij het woord controle is gebruikt in de betekenis van het Engelse „control”. Deze tegenwerping acht ik bepaald onjuist. Ongetwijfeld heeft in veel gevallen het Nederlandse woord een engere betekenis dan het Engelse. Maar even zeker is naar mijn overtuiging, dat men ook in onze taal van controle spreken mag als de taak van het „controlerend” orgaan tevens omvat het zelf handelen, als het meent, dat de zaken anders minder juist zouden verlopen.

De controleur uit de koloniale periode controleerde in engere zin inderdaad het lokale gemeenschapsleven, maar was tevens tot ingrijpen bevoegd bestuursambtenaar. En de rijksambtenaar, die ervoor waakt, dat de wet op de grondbelasting juist wordt uitgevoerd, maar tevens ook allerlei regelende en organisatorische bevoegdheden heeft, draagt nog altijd en terecht de titel van *controleur* der grondbelasting.

¹⁾ s-Gravenhage.

¹⁾ Verzamelde opstellen I, blz. 133 v.v.

INDUSTRIETERREIN
GEMEENTE TERNEUZEN

Goede verbindingen met:
VLISSINGEN
ROTTERDAM
ANTWERPEN
GENT

industrieterrein
gelegen aan
spoor-
verkeerswegen
en diep
vaarwater

GENT - ANTWERP
ZEEBRUGGE - BRUSSEL

TERNEUZEN

HET CENTRUM VAN ZEEUWSCH-VLAANDEREN

Samenwerking tussen gemeenten

Er zijn in Nederland honderden regelingen getroffen voor samenwerking tussen gemeenten en het verschijnsel is reeds oud. Het heeft betrekking op een grote verscheidenheid van onderwerpen. De oudste regelingen zijn voor eenvoudige zaken getroffen, zoals het gezamenlijk onderhouden van een weg, welke twee gemeenten verbindt. Met het toenemen van de gemeentelijke bemoeiingen groeide ook de behoefte aan samenwerking en bij de wet van 31 januari 1931 kwamen de artikelen 129 t/m 146 van de gemeentewet tot stand, waarin de samenwerking van gemeenten werd geregeld. Deze artikelen zijn vervallen op 1 april 1950 toen de samenwerking tussen gemeenten, tussen gemeenten en provincies, en de samenwerking van gemeenten met andere openbare lichamen en rechtspersonen werd geregeld in de „Wet Gemeenschappelijke Regelingen”. Van de mogelijkheden tot het deelnemen van andere lichamen en het Rijk is nog slechts spaarzaam gebruik gemaakt. Overeenkomstig de door de redactie opgegeven titel van dit artikel zal ik mij beperken tot de samenwerking tussen gemeenten.

De wet kent twee vormen van samenwerking tussen gemeenten. Er kunnen één of meer organen worden ingesteld en er kan een rechtspersoonlijkheid bezittend lichaam worden gevormd. Is het onderwerp van eenvoudige aard, dan wordt meestal volstaan met het in het leven roepen van een commissie of een bestuur, benevens zo nodig een klein dagelijks bestuur. Gaat het om een aangelegenheid, waarbij het nieuwe lichaam bezittingen verkrijgt (bijv. industrieterrein) en deze exploiteert (terreinen, nutsbedrijven) dan kiest men de vorm van een rechtspersoonlijkheid bezittend lichaam. Dikwijls scheidt men daarvoor drie bestuursorganen: een algemeen bestuur, een dagelijks bestuur en een voorzitter, welke met betrekking tot de werkwijze en de bevoegdheden zijn te vergelijken met de gemeenteraad, het college van burgemeester en wethouders en de burgemeester.

Thans een opsomming van onderwerpen, waarvoor regelingen zijn getroffen.

Het bouw- en woningtoezicht is een gemeentelijke taak, welke slechts kan worden verricht op een territorium van niet al te geringe omvang. In kleine gemeenten werd deze taak vroeger meer dan eens verwaarloosd. Tegenwoordig zijn talrijke kringen van gemeenten gevormd, in het bijzonder in het zuiden van het land, zodat het gemeentelijk bouw- en woningtoezicht over de nodige mankracht en de vereiste toerusting beschikt. De samenwerking op dit beperkte terrein heeft in sommige gevallen geleid tot het in het leven roepen van diensten van gemeentewerken voor groepen van samenwerkende gemeenten.

Op het gebied van de volksgezondheid treffen wij vele voorbeelden van samenwerking aan. Voor schoolartsendiensten zijn gemeentelijke kringen gevormd, zodat men één of enkele schoolartsen een volledige betrekking kan bieden; voor één schoolarts heeft men een gebied van 30 à 40.000 inwoners nodig. Hetzelfde geldt voor de schooltandverzorging. Weliswaar geeft de Koninklijke Maatschappij voor de tandheelkunde voorkeur aan de stichting, dus de privaatrechtelijke vorm, doch er zijn ook enkele rechtspersoonlijkheid bezittende lichamen op grond van de wet van 1 april 1950 in het leven geroepen. Voorts wordt in enkele gevallen samengewerkt voor de

exploitatie van gemeentelijke ziekenhuizen. In de provincie Noord-Holland is een tweetal destructorbedrijven in overheidshanden en ook hiervoor is de samenwerking toegepast. Met betrekking tot de vleeskeuringswet, warenwet en de ziektewet zijn regelingen getroffen, welke niet steunen op de wet gemeenschappelijke regelingen, doch op de desbetreffende bijzondere wetten.

Een vruchtbaar gebied van samenwerking is dat der openbare nutsbedrijven. De elektriciteitsvoorziening is in Nederland vrijwel geheel in handen van provincies en gemeenten, doch de aard der voorziening maakt grenzen van gemeenten en provincies dikwijls irrelevant. Intussen is op dit gebied van de wet gemeenschappelijke regelingen geen gebruik gemaakt en is de vorm der naamloze vennootschap gekozen. Een der interessantste lichamen voor de samenwerking is de N.V. S.E.P. (Samenwerkende Elektrische-Productiebedrijven) gevestigd te Arnhem. Deze vennootschap zorgt voor de koppeling der produktiebedrijven, de onderlinge hulpverlening, de uitwisseling met het buitenland, enz. Op het gebied der gasvoorziening is zowel de naamloze vennootschap als het rechtspersoonlijkheid bezittend lichaam op grond van de wet van 1 april 1950 met succes toegepast. Twee bekende voorbeelden op het gebied der gasvoorziening zijn de N.V. Limagas in Zuid-Limburg, waarvan de gemeenten in Zuid-Limburg aandeelhouders zijn en het rechtspersoonlijkheid bezittend lichaam Gasbedrijf Zaanstreek/Waterland, dat ontstaan is uit fusie van de gemeentelijke gasbedrijven van Edam, Purmerend, Krommenie, Wormerveer en Zaandam en waaraan de 15 gemeenten van het leveringsgebied deelnemen. Ook op het terrein van de waterwinning en distributie komt samenwerking van gemeenten veelvuldig voor. Het bedrijf, dat de provincie Friesland grotendeels voorziet, is gebaseerd op de samenwerking van de meeste Friese gemeenten.

Op economisch terrein treffen wij een aantal industrieschappen aan, terwijl een nieuw lichaam voor het havenschap Delfzijl op grondslag van een bijzondere wet, waarvan het ontwerp onlangs is ingediend, in oprichting is. Op stedenbouwkundig gebied kan worden vermeld de onlangs getroffen regeling van samenwerking van gemeenten in de IJ-mond, terwijl het Plassenschap Loosdrecht, produkt van samenwerking tussen Amsterdam en enkele andere gemeenten, de recreatie behartigt.

Voorts vinden wij samenwerking van gemeenten ten behoeve der brandbestrijding, het onderwijs en de bescherming der bevolking. Tenslotte kan nog melding worden gemaakt van de N.V. Bouwkas Nederlandse Gemeenten, oorspronkelijk een regionaal lichaam voor de noordelijke provincies, doch onlangs tot een landelijke instelling uitgegroeid.

Naast samenwerking op grond van de wet van 1 april 1950 of in de vorm van een naamloze vennootschap komt samenwerking voor aan de hand van een eenvoudige afspraak, een overeenkomst bij brief (bijv. voor hulpverlening bij brand) of in de vorm van een contract (bijv. voor de levering van elektriciteit, gas of water).

De voorbeelden maken duidelijk dat de meer dan 1.000 gemeenschappelijke regelingen en de zeer vele andere vormen van samenwerking uit ons gemeentelijk leven niet meer zijn weg te denken.

* * *

Een gemeenschappelijke regeling kan slechts tot stand komen als aan enkele voorwaarden is voldaan. Dikwijls dient er een duidelijk omlinnde territoriale en sociaal-economische grondslag te zijn. Daarnaast is een drietal psychologische voorwaarden van belang:

- a. de erkenning dat er moet worden gehandeld en dat men het betreffende onderwerp samen wél en afzonderlijk niét of minder goed kan behartigen;
- b. vertrouwen en openhartige omgang tussen de bestuurders der samenwerkende gemeenten;
- c. het zoveel mogelijk uitbannen van de vrees voor annexatie.

Indien bij een regeling één grote en een aantal kleine gemeenten zijn betrokken is het veelal wenselijk dat de grote gemeente genoeg neemt met een geringere invloed dan op grondslag van het bevolkingsgetal verkregen zou kunnen worden en geen gebruik maakt van de mogelijkheid om meervoudig stemrecht te verkrijgen. De wet kent het meervoudig stemrecht doch de praktijk heeft er nauwelijks behoefte aan, omdat een grondslag van vertrouwen niet mag ontbreken en stemmingen slechts zeer zelden voorkomen. Indien één gemeente op grond van het bevolkingsgetal een meerderheidspositie zou eisen, hetzij in aantal bestuurs- of commissieleden, hetzij bij wege van meervoudig stemrecht, zou men van samenwerking eigenlijk niet meer mogen spreken.

* *

De gemeentelijke vakliteratuur besteedt veel aandacht aan twee eisen, waaraan de lagere overheid dient te voldoen: openbaarheid en overzichtelijkheid. Niemand zal ontkennen, dat een veelheid van gemeenschappelijke

regelingen de overzichtelijkheid van het lagere bestuur aantast. Een middel tegen dit euvel is in Nederland nog niet gevonden; op het denkbeeld districten te stichten komen wij nog terug. Met betrekking tot de openbaarheid staat de zaak er beter voor. Vrijwel altijd worden de regels welke voor openbare vergaderingen voor de organen van het gemeentebestuur gelden ook toegepast op rechtspersoonlijkheid bezittende lichamen. Bovendien leidt samenwerking van gemeenten altijd tot het zenden van jaarstukken en andere verslagen aan de raden der gemeenten, zodat in de deelnemende gemeenten periodiek gelegenheid is tot openbare behandeling.

* *

Er worden tegen gemeenschappelijke regelingen veel bezwaren aangevoerd. De voornaamste zijn:

- a. het uithollen van de taak der deelnemende gemeenten;
- b. het belasten van de secretarie der centrumgemeente;
- c. het vergroten van de afstand tussen burgers en bestuur;
- d. het grote aantal vergaderingen;
- e. het overwicht van burgemeesters;
- f. het verloren gaan van eenheid van bestuursbeleid.

Het eerste bezwaar wordt overdreven. De taak, welke de gemeenten behouden is altijd groter en belangrijker dan de taak, welke zij afstaan. Meestal is er trouwens van afstaan geen sprake, omdat met behulp van gemeenschappelijke regelingen een nieuw stuk werk wordt opgezet, dat de kracht van de afzonderlijke gemeenten te boven gaat. De overige bezwaren hebben stellig reële inhoud. Geval voor geval wordt getracht de bezwaren binnen enge grenzen te houden.

* *

De noodzaak tot het samenwerken van gemeenten wordt sterk in de hand gewerkt door de snelle groei onzer bevolking en de ontwikkeling van verkeer en techniek. Het is niet te ontkennen, dat groeiende sociaal-economische levenskringen van primaire aard dikwijls niet samenvallen met gemeenten. Indien inderdaad in een niet ver verwijderde toekomst de Randstad Holland 5 à 6 miljoen mensen zal tellen en men zou op een kaart met gemeentegrenzen de bevolkingsagglomeraties aanduiden, dan wordt terstond duidelijk, dat er behoefte zal ontstaan aan grensherzieningen, aan fusie van gemeenten en aan een aantal annexaties. Op welke wijze van de verschillende mogelijkheden om de discrepantie tussen maatschappelijke werkelijkheid en gemeentelijke indeling weg te nemen, zal worden gebruik gemaakt, dient na zorgvuldige studie geval voor geval te worden bepaald. Wellicht komt thans het rapport van de staatscommissie Koelma weer in discussie, waarin werd gepleit voor het vormen van districten in streken met sterke onderlinge samenhang, zoals de Zaanstreek, Twente, de steden langs Nieuwe Maas en Nieuwe Waterweg, enz. Aldus zou men verschillende onderwerpen van samenwerking kunnen behartigen in één nieuw lichaam. Of de tijd reeds rijp is tot herziening van de wet gemeenschappelijke regelingen, opdat haar werkingsfeer kan worden uitgebreid, is nog niet te zeggen. Samenwerking van gemeenten echter is in onze samenleving een onmisbaar middel geworden op het gebied van het lagere bestuur.

Zaandam.

W. THOMASSEN.

BANKIERSKANTOOR STAAL & Co. N.V. DEVIEZENBANK

Lange Houtstraat 8 — Tel. 112122 (7 lijnen)
's-Gravenhage Int. Tel.: Letter V
Telex 180524

★

- ★ Industrie-financiering
- ★ Kredieten op korte en lange termijn evt. met hypotheek onderpand
- ★ Belegging van gelden op onderhandse schuldbekentenis bij Gemeenten e.d.
- ★ 14-daags Beursoverzicht op aanvraag

(Advertentie)

De sociale taak der gemeente

Wanneer men zich zet voor de opgave een juiste omschrijving op te stellen van de gemeentelijke sociale taak, dan komt men er niet door een uitputtende opsomming te geven van alle activiteiten op sociaal terrein, welke verricht worden door de sociale dienst der gemeente, door andere gemeentelijke diensten (men denke aan Geneeskundige Diensten, Politie, Onderwijs, enz.), door rijks- of semi-rijksorganen (Raad van Arbeid, Rijksverzekeringsbank, Bedrijfsverenigingen), en „last but not least” door kerkelijke en particuliere organisaties, al of niet gesubsidieerd door rijk en/of gemeente.

Een dergelijke opsomming zou zeker een indrukwekkende lijst opleveren en op zich zelf ook wel een aardige kijk geven op ons op een veel-facettig juweel lijkende sociale leven, maar het zou niet leiden tot een antwoord — en daar gaat het om — op de vraag, *waarom* de ene groep activiteiten uitsluitend door of vanwege het Rijk wordt verricht, *waarom* de tweede groep wordt uitgevoerd door kerkelijke of particuliere organisaties, gesubsidieerd soms door het Rijk alleen, soms door Rijk en gemeente gezamenlijk en soms door de gemeente alleen, *waarom* de derde groep ongesubsidieerd door kerk of particulier kan bestaan, *waarom* de vierde groep binnen de taakstelling van de gemeentelijke sociale dienst tot haar recht komt en *waarom* de vijfde groep uitvoering vindt bij andere gemeentediensten.

Ik geloof dan ook, dat de opgave alleen maar uitgewerkt kan worden door in grote trekken de historische ontwikkeling van het Nederlandse sociale leven te volgen. Daaruit zal blijken, dat dit leven in wezen stoelt op drie beginselen, welke door de tijd heen achtereenvolgens gestalte hebben gekregen en naast elkaar zijn blijven bestaan. Het zijn het *caritatieve*, het *humanitair-caritatieve* en het *sociologische* beginsel.

Sociale zorg is al heel oud. Zij heette vroeger armenzorg en bestond reeds bij de eerste Christengemeenschappen. Voor mijn beschouwingen is het echter niet nodig zover in de historie terug te gaan. Zonder bezwaar kan uitgegaan worden van de situatie ten tijde van de Republiek der Verenigde Nederlanden.

De Reformatie had de verantwoordelijkheid voor de armenzorg in handen gelegd van de oorspronkelijk als staatskerk te beschouwen Gereformeerde kerk. In latere tijden kregen allengs andere kerkgenootschappen ook recht van bestaan en oefenden armenzorg onder hun eigen lidmaten uit. De gemeentelijke Overheid had hierbij geen uitvoerende taak. Zij beperkte zich tot een zeker toezicht op het beheer der kerkelijke bezittingen, betuigelde bedelarij en landloperij en stelde bovendien de Gereformeerde kerk verantwoordelijk voor die armen, die om redenen van allerlei aard, welke hier kortheids-halve buiten beschouwing blijven, geen hulp kregen van enigerlei kerkgenootschap. De Gereformeerde kerk genoot daartoe in velerlei vorm subsidie, welke echter zelden voldoende was. De gemeentelijke Overheid hield de koorden van de beurs strak. Het komt dus hierop neer, dat, voortvloeiend uit de autonomie van elke kerkelijke en burgerlijke gemeente, *armenzorg een gemeentelijke zaak* was, doch dat de gemeente zelve niet uitvoerend optrad en zich uitsluitend beperkte tot een vorm van toezicht

en tot verbodsbepalingen (bijv. maatregelen tegen bedelarij, e.d.) en subsidiëring. De armenzorg werd aldus beheerst door wat men wel noemt het *caritatieve beginsel* en de burgerlijke Overheid trad uitsluitend positioneel en subsidiërend op.

Deze situatie heeft tot de Franse revolutie voortgeduurd. Niet, dat zij ideaal was, integendeel. De schriften, overgebleven uit de tijd van de Franse overheersing, maken herhaaldelijk de kerkgenootschappen het verwijt, dat te lichtvaardig werd gesteund en dat zij geen oog hadden voor verschaffen van arbeid in plaats van steun. De meningen lagen overigens met betrekking tot de betekenis van het caritatieve beginsel ten tijde van deze overheersing zeer verdeeld. Een belangrijke groep in de maatschappij — verlicht als zij was door de nieuwe denkbeelden van Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap en sprekend als zij deed over armen als „kinderen van de Staat” — wilde wel de kerkelijke armenzorg op de oude voet — dus gesubsidieerd, doch dan aan alle kerkgenootschappen — laten voorbestaan, maar wat de uitvoering betreft, de zorg onder direct toezicht van de Overheid stellen; een andere groep ging nog verder en wilde een overheids-armenzorg in het leven roepen voor de armen, die niet gerekend konden worden tot enig kerkgenootschap te behoren of van die zijde geen steun ontvingen; en weer een andere groep wees elke inmenging van de Overheid af en wilde, zij het met een meer moderne werkwijze, geheel bij de oude situatie blijven.

Men is er jarenlang niet uitgekomen. Wel zag men in de Franse tijd reeds in, dat dit vraagstuk alleen maar bij de wet kon worden geregeld. Meerdere wetsontwerpen hebben ook bestaan met afwisselend een sterkere of zwakkere overheidsinmenging. Ingevoerd zijn ze echter nooit, ondanks het feit, dat onze eerste Grondwet terecht stelde, dat armenzorg een *aanhoudende zorg voor de Regering* vormde. Eerst in 1854 kwam, dank zij de grondwetswijziging van Thorbecke, welke bepaalde, dat armenzorg niet alleen een aanhoudende zorg van de Regering was, doch ook bij wet moest worden geregeld, onze eerste Armenwet tot stand.

Tot 1854 is de gang van zaken op het stuk van armenzorg zeer verwarrend geweest. Talloos zijn de pogingen geweest om orde in de chaos te scheppen. Even talloos waren de mislukkingen. Van gemeente tot gemeente verschilde de toestand. In een groep van gemeenten richtte men een uitvoerend overheidsorgaan — het zgn. burgerlijk armbestuur — op, dat tot taak kreeg alle armen te steunen, die niet door kerkgenootschappen werden geholpen. In een andere groep gemeenten ging men verder en trachtte, veelal echter zonder succes, ook de kerkelijke armenzorg onder toezicht van de burgerlijke Overheid te krijgen. Elders weer was van een gemeentelijke activiteit niets te bespeuren. Bedenkt men daarbij, dat de Franse tijd economisch een sterke achteruitgang met zich heeft gebracht en dat de eerste helft van de 19e eeuw weinig opgang in welvaart en werkgelegenheid heeft vertoond, dan is het algemene beeld van de armenzorg in die tijd in genen dele rooskleurig.

Eerst langzamerhand kwam men meer algemeen tot het inzicht, dat een overheidsop treden niet kon worden gemist. Van kerkelijke zijde echter niet van ganser harte. Van deze zijde werd verlangd, dat het overheidsop treden in elk geval sterk aan banden zou worden gelegd. De *Armenwet* van 1854 gaf hieraan vorm door de kerkelijke armenzorg (het caritatief beginsel) te beschermen met behulp van het *subsidiariteitsbeginsel*, bepalend, dat de Overheid slechts mocht handelen, indien de kerkgenootschappen dit, om welke reden dan ook, niet deden. De wet beperkte het overheidsop treden bovendien door de bepaling, dat geen hulp mocht worden geboden dan *bij volstreekte onvermijdelijkheid*. De arme moest dus als het ware eerst verpauperd zijn, voordat het geven van ondersteuning gerechtvaardigd was. Het oude adagium, dat de armenzorg een lokaal belang is, werd in de wet vastgelegd.

Ik heb wel eens de stelling horen verkondigen, dat met deze wet het *sociologisch beginsel* (krachtens hetwelk de Overheid verantwoordelijkheid draagt voor de zorg, te besteden aan het individu), ongedacht en zeker niet als zodanig bedoeld, zijn intrede in de armenzorg heeft gedaan. Het was echter dan wel een zeer gekortwiekend beginsel door de beperkingen, welke de wet stelde en het zou zelfs nog een halve eeuw duren, voordat het sociologisch beginsel een verantwoorde vorm kreeg.

De *Armenwet* van 1854 heeft tot grote verdienste, dat zij orde in de chaos heeft geschapen en dat het voor het eerst mogelijk werd een overzicht te verkrijgen van hetgeen op dit gebied bestond. Anderzijds moet worden gesteld, dat deze wet in haar doelstelling heeft gefaald. De wetgever toch is uitgegaan van de premisse, dat overheidszorg eigenlijk niet nodig was en voor zover zij bestond, behoorde te worden ingeperkt omdat de kerkgenootschappen hun taak wel verstonden. Het mogen optreden bij volstreekte onvermijdelijkheid van de burgerlijke Overheid was dan ook slechts als een nooddeur bedoeld voor het geval, dat plaatselijk hier of daar de kerken de taak niet zouden aankunnen.

De nooddeur is echter al spoedig een achterdeur geworden, want de kerkgenootschappen konden in vele gemeenten de van hen verwachte taak niet aan. Mede heeft hun daarbij parten gespeeld de (te) principiële uitleg van het *beginsel van scheiding tussen kerk en staat*, welke het de kerkelijke instellingen in beginsel niet mogelijk maakte overheidssubsidie te aanvaarden.

Gezien vanuit het gezichtspunt van de arme heeft de wet van 1854, zoals deze in 1870 nader is gewijzigd, dan ook weinig of geen soulaas gebracht. Zelfs is zij sarcastisch wel eens de „armzalige wet” genoemd. Het verzet tegen de

wet groeide dan ook snel en in allerlei kringen van de burgerij beraamde men plannen en stichtte men verenigingen met het doel allerlei speciale noden te lenigen. Het is — indien ik mij niet vergis — begonnen met de Verenigingen ter verbetering van armenzorg (in onze tijd geheten Zorg en Bijstand). Door de jaren heen zijn vele gevolgd en als laatste loot van onze tijd lijkt mij *Humanitas* te noemen. Deze verenigingen gaven het aanzijn aan het *caritatief-humanitair beginsel*, waaronder kan worden verstaan, dat naastenliefde en verantwoordelijkheid voor de medemens een iegelijk, welke levensovertuiging hij ook moge aanhangen, een taak oplegt tegenover de mens, die in nood verkeert.

Het optreden van verenigingen, welke zich baseerden op het caritatief-humanitair beginsel, heeft ongetwijfeld niet alleen grote betekenis gehad, doch, minder beladen dan zij in vergelijking met de kerkgenootschappen waren met traditioneel-historische uitgangspunten, stonden zij ook een betere overheidszorg voor dan de wet van 1854 toeliet. Het zou echter nog tot 1912 duren eer de *tweede Armenwet* tot stand kwam. Zij heeft definitief losgelaten het criterium van volstreekte onvermijdelijkheid en bepaalde, dat de Overheid, indien zij gehouden was het individu te steunen, dit moest doen met hetgeen nodig was. Niet alleen voor zijn levensonderhoud, doch ook zodanig, dat — indien mogelijk — de arme wordt opgeheven uit zijn toestand van armlastigheid. Met deze wet kwam het *sociologisch beginsel* pas goed uit de verf. De wet handhaafde overigens het subsidiariteitsbeginsel en bracht evenmin wijziging in het standpunt, dat armenzorg primair een zaak is van lokaal belang.

Men dient bij dit alles te beseffen, dat de armenzorg van 1912 al niet meer dezelfde was als die van 1854, want in de laatste decennia van de 19e eeuw ontplooidde zich eerst de *arbeids- en later de sociale wetgeving*, welke beide in onze eeuw een steeds grotere vlucht zouden nemen. Zij waren aangelegenheden van algemeen belang, werden bij afzonderlijke wet geregeld en onttrokken aan de lokale beoordeling. Zo ontstonden rijksorganen, steunend op afzonderlijke sociale wetten, welke het arbeidsveld van de lokale gemeenschappen inzake de *Armenwet* inperkten.

De tijden veranderen en wij met hen. Het in de vorige eeuw zo consequent nageleefde beginsel, dat de scheiding tussen kerk en staat, het aanvaarden van overheids-subsidie door kerkelijke instellingen niet toeliet, begint in onze eeuw steeds meer te verbleken. Zelfs hoort men nu wel eens klanken, welke erop kunnen wijzen, dat men dit beginsel — wellicht onbewust — geheel vergeten is of wil.

Sterk daarentegen — of wellicht ook in het verlengde

(Advertentie)

Hoe denkt U over iemand,
die „zonder invloed” achter het
stuur gaat zitten? Zorg dat
men nooit zo over U denkt.

Een Matig Mens is Zijn Rijbewijs Waard

van dezelfde gedachtengang nog sterker — leeft het subsidiariteitsbeginsel. De grondslag, waarop dit steunt, is echter — naar het schijnt — bezig te veranderen. In de 19e eeuw kreeg dit beginsel als voorrangrecht gestalte toen de kerk haar eerstgeboorterecht (het met uitsluiting van anderen alleen tot ondersteuning gerechtigd zijn) bedreigd gevoelde. Nog klinkt dit wel door, doch meer maakt men in onze tijd bij de interpretatie van het subsidiariteitsbeginsel verschil tussen *materiële* en *immateriële* zorg, waarbij de laatste (in tegenstelling tot de eerste) gebruik makend van de moderne wetenschappelijke technieken, inhoudt de gespecialiseerde hulp van mens tot mens en dikwijls gebieden moet betreden welke op levensbeschouwelijk terrein thuishoren of daaraan raken. Deze zorg, zo stelt men, kan beter door kerkelijke of particuliere organisaties worden geboden, dan door overheidsinstellingen.

Niet iedereen onderschrijft deze opvatting, doch zelfs indien men haar aanvaardt, dan nog blijft over de immateriële zorg, welke geboden moet worden aan de groeiende groep van personen, die niet gediend zijn van hulp van kerkelijke of particuliere organisaties.

De lezer zal bemerkt hebben, dat in de laatste alinea het woord „armenzorg” niet meer voorkomt. Men spreekt thans naast *sociale verzekering*, van *maatschappelijke zorg* en *maatschappelijk werk*. Dit is niet alleen maar naamsverandering, want de inhoud van de zorg is ook aanzienlijk veranderd. Van bedeling, al of niet vergezeld van een troostend woord, werd of wordt zij verantwoordelijke hulpverlening op materieel en/of immaterieel terrein. Met name de sociologie, psychologie en pedagogie hebben de zorg sterk beïnvloed, verbreed en verdiept en haar met reden de naam van maatschappelijke zorg of maatschappelijk werk bezorgd.

De sociale taak van de gemeente berust op het sociologisch beginsel. Hierover is men het wel overal met elkaar eens. Verschil van mening bestaat over de uitleg van het subsidiariteitsbeginsel en over de vraag, of het bevorderen van maatschappelijk werk met subsidie een zaak is van uitsluitend lokaal, of ook van nationaal belang. Zowel politiek als confessioneel lopen de overtuigingen uiteen. Het meeste is dit plaatselijk merkbaar, zodra het gaat om subsidieverlening aan kerkelijke of particuliere organisaties. Het komt dan ook voor, dat in de ene gemeente een bepaalde vereniging wel subsidie krijgt en in de andere gemeente niet, omdat men ter plaatse — al of niet uitgesproken — van oordeel is, dat een der gemeentediensten deze deeltaak evengoed kan verrichten, welke laatste bovendien in hun doen en laten beter onder controle staan.

Na de tweede wereldoorlog is de subsidiëring van kerkelijke en particuliere organisaties sterk toegenomen. Deels vindt dit zijn oorzaak in de geldontwaarding en de belastingdruk, waardoor de verhouding tussen inkomsten en uitgaven der verenigingen steeds verder is en wordt verstoord en deels ook door de noodzakelijke verbreding en verdieping van de zorg, waarvoor de middelen ontbreken. Opmerkelijk is daarbij, dat het Rijk meer en meer als gangmaker en subsidie-partner van de gemeente gaat optreden. Klaarblijkelijk ziet het Rijk hier, evenals in het einde van de 19e eeuw met betrekking tot de arbeids- en sociale wetgeving, een landelijk probleem, waaraan het leiding moet geven. Voor het Rijk is het, aldus beschouwd, geworden een nationaal belang, dat binnen de plaatselijke

situatie niet of niet snel genoeg vorm kan of zal kunnen krijgen. Het Rijk creëerde dientengevolge subsidievormen, waarin Rijk en gemeente beide participeren. Buiten beschouwing latend of deze methodiek staatkundig al of niet fraai c.q. aanvaardbaar is, zal het duidelijk zijn, dat deze gang van zaken opnieuw spanningen oproept, omdat de inzichten der subsidie-partners nog al eens (kunnen) uiteenlopen, waarbij dan van gemeentewege niet ten onrechte gesteld wordt, dat het Rijk aan de gemeentelijke verhoudingen en daaruit voortvloeiende opvattingen meer vrijheid moet laten.

Terugkerend tot de gestelde vraag en recapitulerend welke uitgangspunten vorm hebben gegeven aan de sociale taak der gemeente, wijs ik er nog eens op, dat naast elkaar bestaan sociale taken, uitgevoerd op basis van het caritatieve beginsel, van het caritatief-humanitaire beginsel en van het sociologische beginsel. Ook herhaal ik nog eens, dat het subsidiariteitsbeginsel in de opvattingen nog steeds een belangrijke rol speelt, doch dat het bij de realisering daarvan nagenoeg volledig afhankelijk is geworden van de bereidheid van Rijk en gemeenten om subsidie te verlenen, welke bereidheid op haar beurt uiteraard weer afhankelijk is van de confessionele en politieke inzichten in Rijk of gemeente.

Zo kunnen uiteindelijk grote verschillen bestaan over het antwoord op de vraag wat de inhoud is van de sociale taak der gemeente. Persoonlijk meen ik, dat de sociale taak der gemeente gezien moet worden tegen de achtergrond van het cultuur-patroon van onze tijd. Zij dient daarbij uit te gaan van het sociologisch beginsel, nl. dat de gemeenschap een zekere verantwoordelijkheid draagt voor het welzijn van het individu. Zij dient te erkennen, dat de maatschappelijke verbanden i.c. verenigingen in de gemeente van grote betekenis zijn en dat zij ze moet voeden, waar mogelijk en verantwoord is.

Dit houdt in, dat het gemeentebestuur sociale taken, op verantwoorde wijze uit te voeren of uitgevoerd, krachtens het caritatieve of caritatief-humanitaire beginsel met subsidie dient te steunen, met name wanneer het gaat om immateriële zorg te verlenen aan een groep van geestelijk gelijkgestemden. Uiteraard zal zij zich daarbij moeten afvragen of deze subsidiëring niet zal kunnen leiden tot het ondoordacht afnemen van de zelfstandigheid en de verantwoordelijkheid van deze verenigingen voor hun eigen taak. Overigens dient zij, de ontwikkeling van de sociologische wetenschappen nauwlettend volgend, stimulerend en coördinerend op te treden en datgene, wat kerk en particulier — om welke reden dan ook — nalaten of niet aankunnen, met haar eigen organen aan te pakken en uit te voeren.

Een Amerikaans staatsman heeft eens gezegd, dat de 18e eeuw vorm heeft gegeven aan de economische revolutie, de 19e eeuw aan de industriële revolutie en de 20e eeuw — onze eeuw — aan de sociale revolutie. De juistheid van deze karakteristiek laat ik buiten beschouwing. Het heeft er echter alle schijn van, dat wij in de tweede helft van deze eeuw zeker een sociale revolutie beleven. De nog jonge wetenschappen als sociologie, sociale psychologie, sociale pedagogie, sociale geografie en andere dringen zich onweerstaanbaar op. Waarheen dit zal leiden is niet te voorspellen. Daarom is de sociale taak der gemeente geen omliggende. Zij is nooit statisch bepaald geweest, maar zij is in onze tijd wel bij uitstek boeiend dynamisch.

HAARLEM

actief en vooruitstrevend centrum met traditie en kleur...

Haarlem, oude en toch altijd nieuwe stad — de vijfde van ons land — ontwikkelt zich gestadig en op gezonde, evenwichtige wijze.

Bijna nergens in Nederland vindt U een stad, die binnen een straal van 10 km zoveel schoonheid aan natuur en cultuur, alsmede zakelijk perspectief biedt als juist Haarlem.

700 jaar oude stad. Bekend zijn o.a. St. Bavokerk, Vleeshal, Stadhuis, Frans Halsmuseum, hofjes. Van 10-13 juli 1956 internationaal Orgelimprovisatieconcours.

Zetel algemene vereniging voor bloembollencultuur. Unieke ligging nabij strand en duinen, bossen en watersportcentrum. Zandvoort - Bloemendaal - Velsen - IJmuiden - Hillegom - Aalsmeer. Congresstad bij uitnemendheid.

Vanouds gevestigde internationaal bekende industrieën: grafische grootbedrijven, chocolade, kousen en overhemden, scheepsbouw, farmaceutische produkten.

De geweldige industrie aan de IJmond zoekt expansie. Haarlem werkt koortsachtig aan de uitbreiding van zijn industrieterreinen in de Waarderpolder (verbindingen met zee en Schiphol, aan de spoorlijn). NU zijn er nog mogelijkheden van vestiging welke belicht kunnen worden door de Stichting tot Ontwikkeling van de Industrie te Haarlem, Nassauplein 4. Tel. K 2500-18977.

CULTUUR EN RECREATIE

INDUSTRIE

De gemeente en de subsidiëring

De evolutie die de taak der gemeente sedert het einde der vorige eeuw heeft doorgemaakt, wordt wel samengevat in de slogan „van handhaver der openbare orde tot welvaartsgemeenschap”. Mijn bedoeling is het in dit artikel de lezers een indruk te geven van aard en omvang van een bepaald aspect dier „verruiming van de grenzen der overheidsbemoeiing”¹⁾, een aspect dat, vooral sedert de tweede wereldoorlog, steeds dringender de aandacht der gemeentebestuurders opeist: dat der subsidiëring van instellingen op sociaal, sociaal-geneeskundig, sociaal-pedagogisch en cultureel gebied.

Ter begrenzing van het onderwerp is het wellicht goed er even op te wijzen, dat in het algemeen bij gesprekken over gemeentelijke subsidiepolitiek wordt gedacht aan *niet door de wet of door wettelijke voorschriften opgelegde, geldelijke bijdragen aan particuliere, zonder winst oogmerk arbeidende instellingen, ter tegemoetkoming in lopende uitgaven ten bate van in het openbaar belang geachte activiteiten*²⁾, dus niet bijv. aan de wettelijk verplichte onderwijssubsidies, noch aan de subsidies aan personen (sociale voorzieningen, armenzorg), noch aan economische subsidies (prijssubsidies) t.b.v. landbouw, industrie of nijverheid. Deze laatste liggen trouwens ook niet op gemeentelijk niveau.

De grote groei der hier wél bedoelde subsidieactiviteiten wordt enigermate geïllustreerd door het volgende overzicht, gepubliceerd in het subsidie-rapport 1952/1956 der gemeente Amersfoort.

Verstrekte subsidies in de jaren 1910, 1930, 1940 en 1952

Jaar	Subsidies op het gebied der volksgezondheid	Subsidies op het gebied van onderwijs opvoeding, cultuur	Subsidies op het gebied der sociale zorg	Diverse subsidies	Totaal
1910	650	1.150	—	400	2.200
1930	23.970	23.170	—	3.262	50.402
1940	31.048	16.271	—	1.040	48.359
1952	116.972	231.156	24.338	6.376	378.842

Het verschil tussen de cijfers voor 1940 en 1952 is opvallend en is niet te verklaren door te wijzen op de sedert 1940 opgetreden stijgingen van lonen en prijzen, waardoor vele particuliere instellingen, die voorheen de Overheid liefst zoveel mogelijk buiten de deur hielden, gedwongen zijn thans een bijdrage uit de overheidskas te vragen om te kunnen blijven werken. Neen, de oorzaak van de uitbreiding der subsidie-activiteiten der Overheid is veeleer gelegen in de ontwikkeling, die de inzichten in de taak van sociale, sociaal-geneeskundige en culturele instellingen vooral sedert de bevrijding hebben doorgemaakt: alom is daardoor een streven ontstaan naar het aanstellen van goed geschoolde, gespecialiseerde beroepskrachten in dienst van instellingen waar vroeger het werk door onbezoldigde bestuursleden werd verricht. Geheel nieuwe taken zijn bovendien opgekomen, en vooral op het gebied van de maatschappelijke zorg is deze ontwikkeling nog verre van afgesloten³⁾.

Reeds thans worden door de meeste gemeenten belangrijke subsidies verleend aan instellingen op elk denkbaar maatschappelijk gebied; ik noem bijv. de wijkverpleging; de gezinsverzorging en -hulp; de kraamver-

zorging; de vakantie-uitzending van zwakke kinderen; de medisch-pedagogische bureaus, de bureaus voor beroepskeuze en de schoolpsychologische diensten; de nazorg voor zwakzinnigen; de tewerkstelling en revalidatie van minder-valide arbeidskrachten; de jeugdvorming buiten schoolverband; de speeltuinverenigingen; de muziekscholen en -verenigingen; de militaire tehuizen; de openbare leeszalen en musea; de zorg voor bejaarden; de t.b.c.-, reuma- en kankerbestrijding; de huishoudelijke voorlichting. . . en nog veel, veel meer. Men ziet op welk een breed gebied de bestuurszorg der gemeenten zich afspeelt, welke grote belangen betrokken kunnen zijn bij een juiste afweging van de mogelijkheden op dat gebied, en hoezeer de gemeentelijke Overheid is geworden tot een „centre d'activité, suscitant et soutenant autour d'elle d'autres activités, qu'elle invite à collaborer avec elle à une tâche qui, par son ampleur, dépassé ses propres forces”⁴⁾.

Welke de vraagstukken zijn die zich zo al voordoen, en in welke richting daarvoor oplossingen zouden kunnen worden gezocht, kan ik wellicht het best aangeven aan de hand van de hierboven cursief gedrukte omschrijving van het subsidiebegrip.

a. Geldelijke bijdragen. Door het woord „geldelijk” wordt beoogd aan te geven dat bepaalde faciliteiten, die een gemeentebestuur aan het publiek biedt zonder daarvoor een rechtstreekse vergoeding te verlangen (bijv. het afgeven van vergunningen, het onderzoeken van klachten, het verstrekken van inlichtingen etc. etc.) niet tot het gebied der subsidies behoren. Zij staan in beginsel ter beschikking van iedereen, en behoren uit de gemene midelen te worden betaald.

Men moet er echter voor oppassen de grens niet te overschrijden; zodra men er bijv. toe overgaat aan een vereniging een lokaliteit gratis in bruikleen te geven, bevoordeelt men een bepaalde groep der bevolking, en komt men wél op het subsidieterrein. Dergelijke „verkapte subsidies” vervalsen de rekeningen van de gemeente zowel als die van de vereniging, en het is daarom van belang ze te ontmaskeren! Van hoe groot belang dit is, blijkt uit het in voetnoot²⁾ genoemde pre-advies van Drs. F. Hartog, die mededeelt op f. 4 mrd. lopende staatsuitgaven f. 0,5 mrd. verkapte subsidies te hebben gevonden.

De ontmaskering is eenvoudig genoeg. Men behoort voor de geboden faciliteit een redelijke vergoeding te eisen en daartegenover een subsidiebedrag in geld te stellen. Op die manier wordt men tenminste geconfronteerd met de nuchtere cijfers, en komt men er ook gemakkelijker toe zich af te vragen of een dergelijk subsidie eigenlijk wel verantwoord is!

b. Het woord bijdragen geeft aanleiding om even te wijzen op het *subsidiariteitsbeginsel*, volgens Mr. L. R. J. Ridder van Rappard⁵⁾ „het beginsel van alle diverse maatschappij-beschouwingen, behalve de communistische”: de Overheid moet slechts daar optreden waar de bijzondere personen en de door hen gevormde corporaties tekort schieten.

We raken daarmee aan een belangrijk bestuurskundig aspect van het probleem dat ons bezighoudt: moet de gemeente bepaalde activiteiten, die in het algemeen be-

¹⁾ Mr. Dr. S. Couwenberg, „Het particuliere stelsel”, ac. diss.

²⁾ Pre-adviezen van Drs. F. Hartog en Dr. S. O. v. Poelje voor de administratieve dag 1953 van het Nederlands Instituut voor Bestuurswetenschappen.

³⁾ Zie bijv. J. C. v. Dam: „De sociale taak der gemeenten”, Vermande Zn., z.j., en mijn artikel „Gericht subsidiebeleid” in „De Gemeente”, Maandbl. van de P.v.d.A., maart 1956.

⁴⁾ Haurion, „Précis de droit administratif”.

⁵⁾ „Samenwerking tussen overheid en particulieren”, pre-advies 1953 voor de „Vereniging voor Administratief Recht”.

lang noodzakelijk worden geacht, zelf ter hand nemen of moet zij lijdelijk afwachten tot de burgerij dit zelf doet en zich om steun tot haar wendt? Naar mijn smaak ligt de mooiste taak voor de gemeentelijke Overheid hier in het midden: m.i. mag zij niet aarzelen pogingen te ondernemen om allereerst de in de burgerij wellicht sluimerende belangstelling wakker te schudden, mensen te vinden die in staat zijn bezielend te werken op het „particulier initiatief”, en daarbij mag zij gerust haar financiële medewerking toezeggen alvorens deze uitdrukkelijk wordt ingeroepen. Alleen zó immers kan zij beantwoorden aan haar roeping: de gemeente te maken tot één oord waar ieder burger het gevoel kan hebben noch bevoegd, noch in de steek gelaten te worden.

c. Financiering van lopende uitgaven. De verstrekking van kapitaalbijdragen vormt een hoofdstuk apart. Deze komt nogal eens voor in de vorm van garanties van rente en aflossing van door particuliere instellingen aangegane kapitaaleningen, en heeft dan soms betrekking op instellingen die voor verlening van een jaarlijks exploitatiesubsidie niet in aanmerking zouden komen (bijv. ziekenhuizen, bejaardentehuizen, sanatoria). Door het verlenen van een garantie wordt een gemeente natuurlijk belast met een zeker risico, dat echter niet in geld valt uit te drukken.

d. In het openbaar belang geachte activiteiten. Men zou kunnen menen dat deze formule overbodig is: de taak der Overheid is immers primair de behartiging van het openbaar belang; op het gebied der subsidieverlening evengoed als op elk ander gebied.

De bedoeling is evenwel aan te geven dat de instellingen, die voor subsidie in aanmerking wensen te komen, zekere gemeenschappelijke kenmerken zullen moeten bezitten. Toegegeven moet worden dat het criterium „openbaar belang” uiterst vaag is, hoewel in concrete gevallen meestal wel overeenstemming bestaat over de vraag of bij de activiteit van een bepaalde instelling al dan niet het openbaar belang is betrokken.

Toch zou het uitermate wenselijk zijn tot meer gedifferentieerde eisen te komen, niet alleen om zoveel mogelijk de continuïteit van het gemeentebeleid te waarborgen, maar ook om „naar buiten” zoveel mogelijk de schijn te vermijden van willekeur, of om de gesubsidieerden zelf iets meer „rechtszekerheid” te verschaffen.

Praktijk en jurisprudentie bieden in dit opzicht niet al teveel houvast. Misschien zou men de eis als volgt enigszins kunnen uitwerken:

voor subsidie komen in aanmerking instellingen die: 1. een nauwkeurig aan te wijzen plaatselijk belang behartigen; 2. ondanks alle pogingen tot het verwerven van eigen inkomsten niet in staat zijn hun arbeid geheel zelf te financieren; 3. op hun terrein deskundig zijn; 4. bereid zijn diensten te verlenen aan elke inwoner, ongeacht diens gezondheid of draagkracht; 5. aan een algemeen erkende behoefte voldoen ⁶⁾.

Hoe groot kan het subsidiebedrag zijn?

Heeft men eenmaal uitgemaakt dat een bepaalde subsidie-aanvraag in beginsel wel voor inwilliging in aanmerking komt, dan rest nog de belangrijke vraag: hoe groot moet het te verlenen subsidie zijn?

Het antwoord op die vraag zal natuurlijk ten dele afhangen van de financiële toestand der instelling, maar het is verder duidelijk dat men zal differentiëren naar gelang van de aard van het verrichte werk, d.w.z. naar het belang dat men daaraan toekent. Een instelling die

men ten enenmale onmisbaar acht voor de plaatselijke samenleving (ik noem bijv. een vereniging voor de t.b.c.-bestrijding) zal in het algemeen een subsidie ontvangen ongeveer gelijk aan haar nadelig exploitatiesaldo, waarbij de gemeente dan zekere voorwaarden zal stellen ten aanzien van de omvang der activiteiten en de wijze waarop deze worden uitgevoerd. Zo kan men bijv. ertoe komen, een subsidie te verlenen van f. x per wijkverpleegster, onder de voorwaarde dat deze wijkverpleegsters de nodige vakbekwaamheid bezitten. Men kan ook bepalen dat het aantal afgelegde bezoeken of het aantal onder geregeld toezicht staande patiënten beslissend is voor de omvang van het subsidie. Een instelling echter die bijv. het reddend zwemmen onder de bevolking propageert, zal men in veel geringere mate steunen: het subsidie zal daar veeleer het karakter van een aanmoediging dragen en bijv. bestaan uit een bescheiden bedrag per lid of per uitgereikt diploma. Een sportvereniging die om subsidie aanklopt omdat zij de huur van haar oefenlokaal niet meer kan betalen, zal weer vaak vergeefs aankloppen: slaagt zij er immers niet in voldoende contribuërende leden te winnen, dan zal men licht concluderen dat zij te weinig bestaansrecht heeft, te weinig door de bevolking op prijs wordt gesteld om een subsidie van gemeentewege verantwoord te kunnen achten.

Naar objectieve maatstaven ter bepaling van de grootte van een te verstrekken subsidiebedrag wordt allerwegen naarstig gezocht, maar het is wel zeer de vraag of men ooit een weegschaal zal kunnen vinden waarin men de subsidie-aanvraag maar behoeft te leggen om het benodigde bedrag te kunnen aflezen. Men is echter al een stuk op de goede weg gevorderd wanneer men beschikt over een volledige inventarisatie van de in een gemeente levende activiteiten. Verschillende gemeenten hebben voorts een of meer commissies in het leven geroepen, bestaande uit belangstellende en deskundige vertegenwoordigers der burgerij, die in staat zijn de belangstelling van de bevolking voor de verschillende activiteiten te peilen en die daardoor het gemeentebestuur belangrijke adviezen kunnen verstrekken. Zij weten vaak waar het bij een vereniging aan hapert; soms zullen zij bijv. het gemeentebestuur meedelen: deze drie verenigingen verkeren in moeilijkheden doordat zij elkaar te veel beconcurreren, en u zult kunnen volstaan met het geven van het derde deel van wat zij vragen indien u hun de voorwaarde oplegt op bepaalde punten samen te werken, hun contributies gelijk te schakelen, niet ieder afzonderlijk, maar gezamenlijk propaganda te maken. Allerlei variaties zijn hier denkbaar. Merkwaardig is, dat de vertegenwoordigers der burgerij in de praktijk vaak hogere eisen aan „hun” corporaties blijken te stellen dan het gemeentebestuur ooit zou kunnen, terwijl toch hun adviezen door de belanghebbenden gemakkelijker worden aanvaard dan vele beslissingen, afkomstig uit de „ivoren toren” der gemeentebestuurders.

Het was mijn bedoeling een beeld in vogelvlucht te verschaffen van de enorme groei van maatschappelijke activiteiten waarvan de gemeentebesturen zich in meerdere en meerdere mate rekenschap moeten geven, en van de wijze waarop alom wordt getracht te komen tot objectieve normen, tot rationalisering, stabilisering en planning van een beleid dat tot voor kort nog van geval tot geval placht te worden geïmproviseerd. Dit werk is een fascinerende bijdrage tot de levende, harmonische opbouw van onze „civilisatie-gemeenten” ⁷⁾, waarvoor ik gaarne enige belangstelling zou willen wekken.

Amersfoort.

Mr. W. A. A. AARTS.

⁶⁾ Subsidierapport 1956-1960 der gemeente Amersfoort.

⁷⁾ H. A. Brasz: „Een sociologische verkenning van het gemeentelijke subsidiërvraagstuk”, Gemeentefinanciën, 9e jaargang, nrs. 3 en 4.

Jeugdbaldadigheid

„Gisteravond hebben enige jongens zich toegang weten te verschaffen tot het gebouw van de lagere school en daar een enorme ravage aangericht: banken werden omvergeworpen, boeken en schriften vernield, muren met inkt besmeurd, opgezette dieren beschadigd en het schoolbord werd volgekrast met voor de onderwijzer zeer onvriendelijke opmerkingen en tekeningen”. Van tijd tot tijd worden we opgeschrikt door dergelijke en andere wandaden van onze jeugd. De traditionele, vermoedelijk reeds eeuwenoude, verzuchting over „die jeugd van tegenwoordig” wordt geslaakt en op het gemeentebestuur wordt aandrang uitgeoefend hier toch eens iets aan te doen, waarna gewoonlijk een commissie tot bestrijding van de jeugdbaldadigheid in het leven wordt geroepen.

Wetenschappelijk is het natuurlijk niet juist om op grond van enkele, inderdaad zeer ergerlijke gevallen nu maar meteen de gehele Nederlandse jeugd te veroordelen. Evenmin behoeft de conclusie dat de jeugd van tegenwoordig baldadiger is dan die van vorige generaties, zonder meer geaccepteerd te worden. Over beide punten kan men eerst dan een gefundeerd oordeel uitspreken, wanneer men voldoende inzicht heeft in de aard en de omvang van de jeugdbaldadigheid in heden en verleden. Cijfers uit het verleden zijn niet bekend en kunnen ook niet méér worden samengesteld. Een zakelijke vergelijking met het verleden is dus onmogelijk. Cijfers met betrekking tot het heden kunnen echter nog wel worden verzameld en het is in de praktijk wel gebleken dat iedere gemeente ter bestrijding van de jeugdbaldadigheid eigenlijk over dergelijke cijfers de beschikking moet hebben om het probleem werkelijk serieus te kunnen aanpakken.

Aan het gemeentebestuur van Haarlem komt de eer toe deze noodzaak als eerste te hebben onderkend. Het Nederlandsch Economisch Instituut te Rotterdam, dat voor de gemeente Haarlem regelmatig wetenschappelijk onderzoekingswerk verricht, kreeg opdracht een statistiek samen te stellen, waaruit inzicht kon worden verkregen omtrent de aard en de omvang van de jeugdbaldadigheid in Haarlem. Alle gegevens in dit artikel zijn aan deze publikatie van het N.E.I. ontleend.

Het blijkt al direct dat het niet eenvoudig is vast te stellen, wat eigenlijk onder jeugdbaldadigheid moet worden verstaan. Het woordenboek omschrijft baldadigheid als daden uit overmoed en brooddronkenheid bedreven, straatschenderij. Wanneer echter over de jeugdbaldadigheid als probleem wordt gesproken, wordt er toch een enigszins andere betekenis aan gehecht. Dan gaat het meer om die activiteiten van de jeugd, die schade (kunnen) veroorzaken en die letsel of overlast tot gevolg (kunnen) hebben en daarom bij politieverordening zijn verboden. Het hanteren van deze definitie heeft twee voordelen: in de eerste plaats is er een goede aansluiting bij het spraakgebruik; in de tweede plaats is het mogelijk alle door de politie gerapporteerde gevallen zonder nader onderzoek in de statistiek te verwerken. Het grondmateriaal werd namelijk verkregen door de medewerking van de politie. Van elk aan de politie bekend geworden geval van jeugdbaldadigheid werd een afzonderlijk formuliertje ingevuld door de agent die het geval behandelde, waardoor een kaartsysteem werd

verkregen dat volgens allerlei gezichtspunten kon worden gegroepeerd.

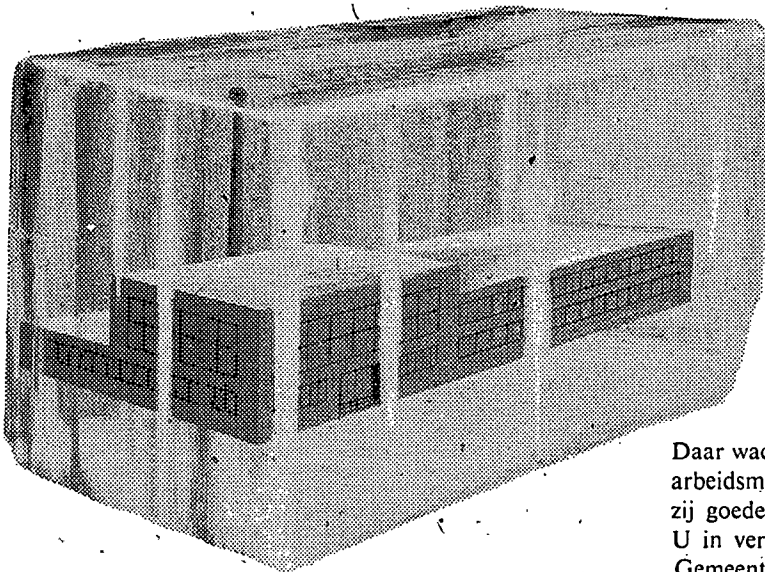
Het verdient aanbeveling enige aandacht te schenken aan de tussen haakjes geplaatste woorden „kunnen” in de hiervoor vermelde definitie. Het opnemen van gevallen die schade kunnen veroorzaken leidt er toe, dat bijv. voetballen op straat baldadig moet worden genoemd. Verschillende zeer achtenswaardige heren, die in hun jeugd kennelijk enthousiaste straatvoetballers waren geweest en zich daarbij nooit baldadig gevoeld hadden, kwam het opnemen van het voetballen op straat in de statistiek onredelijk voor. Zolang niemand last heeft van dit voetballen, zal iedereen er vermoedelijk wel zo over denken. Zodra er echter ruiten sneuvelen en zeker wanneer dit voetballen een verkeersongeval tot gevolg heeft, vindt plotseling iedereen dat de politie dat voetballen toch eigenlijk moest verbieden. Zo is er een groot aantal bezigheden van de jeugd aan te wijzen, die op zichzelf onschuldig zijn, maar die blijkens het oordeel van de Raad der gemeente zoveel kans op schade, overlast of letsel met zich brengen, dat ze bij politieverordening verboden zijn. Deze overwegingen hebben er toe geleid dergelijke activiteiten ook tot de jeugdbaldadigheid te rekenen, zij het dan ook dat juist deze bezigheden van de jeugd hierna de aanleiding zullen zijn om twee soorten jeugdbaldadigheid te onderscheiden.

De resultaten van het werk zijn interessant. De aard van de door de politie gerapporteerde gevallen blijkt uit het volgende overzicht.

	aantal gevallen	
	absoluut	in pCt.
voetballen, gooien en schieten	342	39
betreden van verboden gebied	120	14
beschadiging en vernieling	120	14
onbehoorlijk gedrag t.o.v. mens of dier	68	8
vuurtje stoken	53	6
klimmen in bomen, op daken etc.	49	6
zichzelf in gevaar brengen	42	5
overige groepen	74	8
totaal	868	100

Uit het voorkomen van een aparte groep beschadiging en vernieling mag niet worden afgeleid dat bij de andere groepen geen schade werd toegebracht. Bij de rubricering is zoveel mogelijk getracht te bepalen met welk doel de kinderen hun bezigheden begonnen en deze doeleinden waren de criteria bij de indeling. In de groep beschadiging en vernieling zijn die gevallen opgenomen, waarbij een duidelijk oogmerk niet was vast te stellen, al zullen het demonstreren van durf, het verdrijven van verveling en het afreageren van innerlijke moeilijkheden wel vaak de eigenlijke beweegredenen zijn geweest. Een soortgelijke opmerking is van toepassing op de rubriek „zichzelf in gevaar brengen”. In de meeste gevallen betrof het hier het lopen op de spoorbaan en op onbetrouwbaar ijs.

Bovenstaand overzicht doet het vermoeden ontstaan dat er eigenlijk twee soorten jeugdbaldadigheid zijn. De eerste soort is die waarbij de baldadigheid kennelijk het gevolg is van een onjuiste emotionele ontwikkeling van het kind. Hiertoe behoren de onbegrijpelijke en ergerlijke gevallen van vernieling van schoolgebouwen, kerkhoven, het kwellen en mishandelen van dieren, kortom al die gevallen, waarin alleen maar sprake is van een drift tot „kapot maken”. Deze baldadigheid is gering

Zijn Uw uitbreidingsmogelijkheden bevroren?

Zoek dan verbinding met

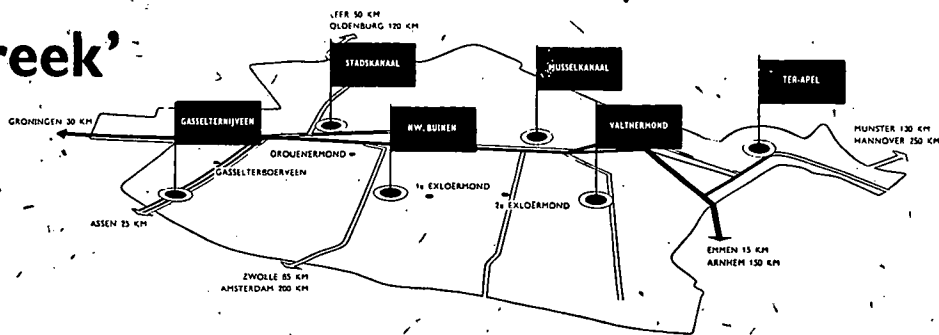
de kanaalstreek!

Daar wacht U bouwrijp industrieterrein, een behoorlijk ruime arbeidsmarkt... daar is Uw staf niet geïsoleerd, maar vindt zij goede verbindingen, huisvesting, scholen en recreatie. Stel U in verbinding met het Industrieschap „De Kanaalstreek”, Gemeentehuis van Onstwedde, Stadskanaal, Tel. 28 en 125.

Industrieschap

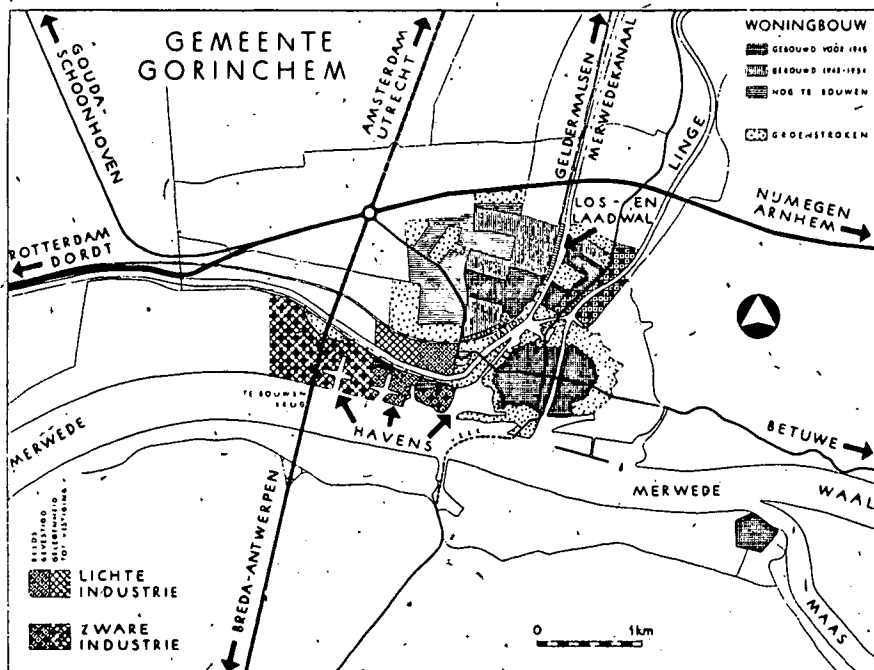
'de kanaalstreek'

GASSELTERNIJVEEN
STADSKANAAL
NW. BUIJEN
MUSSELKANAAL
VALTHERMOND
TER-APEL

Laat **GORINCHEM** de stad zijn voor Uw bedrijf!

Strategen kennen de waarde van
VOORTREFFELIJKE VERBINDINGEN

In de middeleeuwen hebben militaire strategen door van Gorinchem een bolwerk te maken om de belangrijke verkeersstroom van Oost naar West v.v. te controleren, bewezen, dat zij de waarde van goede verbindingen op hoge prijs wisten te stellen.

En ook Napoleon wist wat hij deed toen hij de kortste weg van Parijs naar Amsterdam over Gorinchem aanlegde. Aan de tegenwoordige industrieel, een strateeg in eigen kring, biedt de stad zelfs nog meer mogelijkheden, want te Gorinchem heeft hij niet alleen de beschikking over de kortste verbindingen met de wereldmarkten, maar bovendien wordt hij gesteund door een vooruitstrevend Gemeentebestuur, een industriële bevolking en uitgestrekte, moderne gelegenheden voor vestiging.

NOORD } WEG-, WATER- EN
ZUID } SPOORVERBINDINGEN
OOST }
WEST }

Nadere inlichtingen worden op schriftelijke aanvraag gaarne verstrekt door het Gemeentebestuur van

GORINCHEM

van omvang, doch zeer ernstig van karakter. De tweede soort jeugdbaldadigheid, die men de onechte zou kunnen noemen, wordt gevormd door die gevallen, waarin het spel de hoofdzaak is. Vooral van kleuters is bekend dat er bij elke leeftijd een bepaalde vorm van spelen behoort en dat het spel een zeer belangrijke functie heeft bij het tot ontplooiing brengen van de mogelijkheden die het kind in zich heeft. Met het ouder worden van het kind blijft de noodzaak van het spelen, doch de aard van het spel verandert, doordat het kind zowel lichamelijk als geestelijk een groeiproces doormaakt. En zo is dan het kind op een bepaalde leeftijd aan spelletjes toe, die het in conflict brengen met de belangen van onze maatschappij en dan overtreedt het de politieverordening.

Een illustratie van deze gedachte geeft het overzicht van de bedrijvers van jeugdbaldadigheid naar geslacht en leeftijd. Bij de 1.843 kinderen, die wegens jeugdbaldadigheid gerapporteerd werden, waren 1.771 jongens en 72 meisjes. Het spel van de meisjes heeft blijkbaar in veel mindere mate kans op schade dan dat van de jongens en wordt daarom niet als jeugdbaldadigheid beschouwd. Uit de leeftijdsstatistiek blijkt dat in het algemeen de bedrijvers van jeugdbaldadigheid behoren tot de leeftijdsgroep van 6 tot en met 17 jaar. Bij de meeste vormen van jeugdbaldadigheid valt het echter op dat een bepaalde leeftijd een sterk overheersende plaats inneemt. Bij de balspelen behoort bijna 50 pCt. van de kinderen tot de leeftijdsgroep van 12-14 jaar. Bij het schieten met katapult, pijl en boog, windbuks, blaaspipje is het zelfs 54 pCt., bij het klimmen op daken, steigers, schuttingen en langs afvoerpijpen 40 pCt. Het stoken van vuurtjes daarentegen is typisch een bezigheid van de 9 tot 11-jarigen: meer dan 60 pCt. behoort tot deze leeftijd. Ook het lopen op de spoorbaan en het ongeoorloofd betreden van parken, plantsoenen, tuinen, wei- en hooiland en het zich toegang verschaffen tot gebouwen blijkt vooral voor de 9-11 jarigen zeer aantrekkelijk te zijn (ca. 50 pCt.). Met deze voorbeelden moet worden volstaan. Geconcludeerd moet worden dat bij iedere leeftijd speciale vormen van politieverordening-overtredingen behoren, hetgeen ervoor pleit vele gevallen van zgn. jeugdbaldadigheid te beschouwen als uitvloeisels van de behoefte aan het spel. Uit een en ander volgt dat het het overwegen waard is, bij de bestrijding van deze wel te begrijpen, maar niet te tolereren jeugdbaldadigheid, ernaar te streven de jeugd spelmogelijkheden te bieden die wel dezelfde functie hebben, doch minder schadelijk of gevaarlijk zijn. Bij deze onschuldiger spelmogelijkheden zal in de eerste plaats moeten worden gedacht aan de behoeften van kinderen in de leeftijd van 9-11 en van 12-14 jaar. Indien men er hierdoor in zou slagen de baldadigheid bij deze groepen te reduceren zal men tevens een vermindering bij de jongere kinderen kunnen waarnemen. Herhaaldelijk blijkt nl. dat de jongere kinderen door de ouderen worden meegesleept.

Dat de aanwezigheid van spelmogelijkheden, aangepast aan de leeftijd, een zeer gunstige invloed heeft op de jeugdbaldadigheid blijkt uit het overzicht van de woonplaatsen van de bedrijvers van jeugdbaldadigheid. In de wijken met uitwijkmogelijkheden buiten de bebouwde kom, braakliggende terreinen en speeltuinen is het aantal voorkomende gevallen aanmerkelijk geringer dan in de wijken waar een of meer van deze mogelijkheden ontbreken. Frappant is de daling van het aantal gevallen in een wijk nadat er een speeltuin met ook speelruimte voor grotere kinderen was ingericht. Bij het vergelijken van de wijken werden uiteraard correcties aangebracht

voor de aantallen in de wijk woonachtige kinderen.

Het mooiste voorbeeld van de invloed van het bieden van spelmogelijkheden wordt wel gevormd door de vakantiespelen, die in de zomermaanden door de speeltuinenverenigingen worden georganiseerd. Deze spelen werden gehouden van maandag tot en met vrijdag in de periode van 20 juli t/m 14 augustus. Bij bepaling van de aantallen gevallen in de 2 vierwekelijkse perioden, die aan de vakantiespelen vooraf gingen en de 2 vierwekelijkse perioden die er op volgden (uitsluitend van maandag tot en met vrijdag) blijkt het volgende:

periode	aantal gevallen
25 mei - 19 juni	75
22 juni - 17 juli	45
20 juli - 14 aug.	22 (vakantiespelen)
17 aug. - 11 sept.	50
14 sept. - 9 okt.	44

In de periode van de vakantiespelen blijkt dus een duidelijke inzinking ondanks de vakantietijd. In de vakantietijd is de jeugdbaldadigheid nl. groter dan buiten de vakanties. Dit blijkt uit het aantal gevallen gemiddeld per dag.

geen vakantietijd	2,3 gevallen per dag
vakantietijd zonder spelen	3,1 gevallen per dag
vakantietijd met spelen	1,1 gevallen per dag

De vakantiespelen brengen het gemiddeld aantal gevallen dus tot ongeveer een derde terug. Betere illustratie van de heilzame invloed van het scheppen van spelmogelijkheden is waarschijnlijk niet mogelijk.

Haarlem.

P. MOURIK.

..... goed reclame maken is een kunst,
het onderhouden van goede Public Relations:

Kunst

de „LEVENSKunst van de organisatie”, zoals een Nederlandse expert op dit gebied Public Relations treffend definieerde.

Voor het aandeel, dat de reclame kan hebben in het kweken van goodwill ten aanzien van Uw contacten op hoog niveau wordt Uw aandacht gevestigd op het medium

„Economisch-Statistische Berichten”

Eén onzer medewerkers zal U desgevraagd gaarne komen bezoeken om de mogelijkheden in dit opzicht eens met U te bespreken.

KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE BOEKDRUKKERIJ
H. A. M. ROELANTS
POSTBUS 42 - SCHIEDAM - TEL. 01800-69300

***Als de schoorstenen roken
bloeit de welvaart in het land***

Een bloeiend bedrijfsleven is de bron van alle welvaart.
Ondernemingsgeest, brede visie, een beleidvol financieel beheer en
werkzaamheid vormen de pijlers, waarop het gezonde,
economische bestel in ons land rust.

Aan de toewijding en activiteit van zeer velen is het bereiken
van het huidige, hoge welvaartspeil te danken.

De Bank vervult hierbij met haar adviezen een onmisbare functie.

Amsterdamsche

Bank

De betekenis van de gemeenten voor de industrialisatie van Nederland

Tot aan het einde van de tweede wereldoorlog werd in Nederland algemeen het standpunt ingenomen, dat de taak van de verschillende gemeentebesturen met betrekking tot de ontwikkeling van de industrie in sterke mate passief behoorde te zijn. Deze gemeentelijke taak diende zich te beperken tot de zorg voor goede land- en waterwegen, riolering, de levering van gas, water en elektriciteit en het nemen van die maatregelen, welke nodig waren voor de zorg voor algemene en brandveiligheid.

Van rechtstreekse medewerking aan de plaatselijke industrie door middel van financiële deelname hebben de gemeenten zich in het verleden onthouden. In de enkele gevallen, waarin de Overheid aan een industrieel bedrijf de helpende hand moest bieden, geschiedde dit door het Rijk. De hogere toezichhoudende organen hebben er in Nederland steeds voor gewaakt, dat de gemeentelijke overheden zich niet op dit terrein begaven. Sterk werd de nadruk gelegd op het beginsel, dat de Overheid en zeker de gemeentelijke Overheid, zo min mogelijk moest deelnemen in het kapitaal van of de kredietgeving aan particuliere ondernemers. Dit was slechts een taak voor de daarvoor aangewezen instellingen van het bedrijfsleven.

Na 1945 viel evenwel zeer sterk de nadruk op het vraagstuk der industrialisatie. Enerzijds was er een industrieel apparaat, waarvan gedurende de oorlogsjaren niet alleen de normale groei stilgestaan had, doch waarvan ook vernieuwing en onderhoud grotendeels achterwege waren gebleven. Bovendien was door oorlogshandelingen en het wegvoeren van installaties grote schade toegebracht. Daartegenover stond een bevolking, die vooral in de eerste na-oorlogsjaren een sterke toeneming vertoonde. Slechts door een grotere industrialisatie kon aan de Nederlandse beroepsbevolking op den duur voldoende werkgelegenheid worden verschaft. Meer dan in het verleden heerste na de laatste wereldoorlog in ons land dan ook de opvatting, dat de Overheid een meer directe taak had ten opzichte van de handhaving en de opvoering van de werkgelegenheid en dus ook van de industrialisatie.

Door de precaire positie van onze betalingsbalans was de Rijksoverheid in de eerste na-oorlogse jaren veelal gedwongen om ten aanzien van vele plannen, ook van gemeentelijke zijde, enigermate remmend op te treden. Zowel de verstrekking van bouwvergunningen als de toewijzing van deviezen voor de invoer van grondstoffen en kapitaalgoederen moesten worden gehanteerd als middel tot beperking van de investeringen binnen de bestaande mogelijkheden.

In nagenoeg alle gemeenten in Nederland heeft men zich na 1945 intensief beraden over de vraag, in hoeverre in de eigen gemeente bevordering van de industriële ontwikkeling mogelijk was. Over het algemeen werd na 1945 door de plaatselijke overheden het standpunt ingenomen, dat bevordering van de industrialisatie een primair gemeentebelang was. De passieve houding van de jaren vóór 1945 maakte dan ook plaats voor een meer actieve industrialisatiepolitiek. Dit gewijzigde standpunt gaf aanleiding tot het nemen van een groot aantal maatregelen, o.a.:

1e Grote aandacht werd besteed aan het ontsluiten, het toegankelijk maken van de gemeenten. De toeganke-

lijkheid tot de gemeente was van grote betekenis zowel voor de aanvoer van grond- en hulpstoffen voor de industrie als voor de afvoer van de produkten. Binnen de gemeenten werden daarom vele wegen verbeterd, terwijl bij provinciale en Rijksinstanties aangedrongen werd op een zo snel mogelijke uitvoering van de provinciale plannen en van het rijkswegenplan. Ook van de kant der Nederlandsche Spoorwegen is in de laatste jaren de snelheid op nagenoeg alle lijnen voortdurend opgevoerd, het materiaal verbeterd en de frequentie steeds toenomen.

2e In de toekomst zal de vraag naar geschoolde arbeidskrachten zeer groot zijn, terwijl aan de mate van schoolheid steeds hogere eisen zullen worden gesteld. Hoe groter het aantal geschoolde arbeiders in een gemeente is, hoe hoger het gemiddelde inkomen van de bevolking. Bovendien is kans op ontslag bij conjunctuurwisseling voor de geschoolde arbeiders geringer dan voor de ongeschoolde. Verder bestaan er voor geoefenden en ongeschoolden slechts mogelijkheden voor arbeid, indien er voldoende geschoolde arbeidskrachten aanwezig zijn. De voorziening in de behoefte aan geschoolde arbeiders kan op twee manieren geschieden:

- door een voortdurende uitbreiding en verbetering van het technisch onderwijs, het organiseren van herscholingscursussen en het geven van een goede voorlichting bij de beroepskeuze;
- door het aantrekken van deze krachten van buiten de stad. Hiervoor was het nodig, dat de bouw van woningen zo hoog mogelijk werd opgevoerd, terwijl een soepel huisvestingsbeleid moest worden toegepast.

3e Het beschikbaar stellen van goede industrieterreinen en gebouwen, gunstig gelegen en tegen redelijke prijzen verkrijgbaar, met aansluitingen op het wegen- en spoorwegennet en op de openbare nutsbedrijven. In het vervolg van dit artikel willen wij hierop nog nader ingaan, vooral in verband met de financiële consequenties, welke voor de gemeenten waren verbonden aan het beschikbaar stellen van deze industrieterreinen en -gebouwen.

4e Ook moest door de gemeentelijke Overheid aandacht worden geschonken aan delichte, kleinere industrieën, welke niet op industrieterreinen thuis behoren, maar in of aan de rand van de binnenstad zijn gevestigd. Het zijn vooral deze bedrijven, welke bij het zoeken van geschikte terreinen en panden dikwijls moeilijkheden ondervinden. Het zijn o.a. confectiebedrijven, drukkerijen en lederwarenfabrieken, verder diverse hulp- en reparatiebedrijven. Zij werken veelal met vrouwelijke en jeugdige arbeidskrachten, zodat de bedrijven gemakkelijk bereikbaar moeten zijn. Bovendien heeft dit deel der industrie veel contact met winkelbedrijven en vertegenwoordigers.

Bij afbraak van bepaalde stadsgedeelten en bij sanering van oude wijken heeft een gemeentebestuur veelal gelegenheid, om de dan vrijkomende ruimten voor deze kleinere industriële bedrijven te bestemmen.

5e De energievoorziening, welke in 1945 volkomen was gedesorganiseerd, stelde hoge eisen aan de gemeentelijke autoriteiten. Deze energievoorziening moet zo goed mogelijk zijn in die zin, dat het geleverde water van goede en constante kwaliteit is en dat gas en elektrische stroom

zo goed en goetkoop mogelijk' zijn. Degressieve tarieven voor grootverbruikers verdienen aanbeveling.

6e De aantrekkelijkheid van vestiging van bepaalde bedrijven in een gemeente wordt verhoogd, doordat veel aandacht wordt besteed aan haar centrumfunctie. De aanwezigheid van banken en verzekeringskantoren en de mogelijkheid van keuze uit diverse verzorgende en reparatiebedrijven is hiervoor gewenst. Ook is echter noodzakelijk goed en veelzijdig onderwijs, veelsoortige recreatie en een fraaie aanleg van straten en wegen. Dit alles levert een bijdrage tot verhoging van de aantrekkelijkheid van de gemeente, ook voor de industrievestiging.

Voor de oprichting van bedrijfsgebouwen is voor vele gemeentebesturen aanleiding geweest tot speciale moeilijkheden, met name op het gebied van de financiering. Van het grote aantal bedrijven, dat na 1945 is opgericht, verkeerde slechts een klein gedeelte in de gelukkige omstandigheid, dat het in een bestaand gebouw de nodige bedrijfsruimte kon vinden. Ook de in 1945 reeds bestaande bedrijven hadden echter met uitbreidingsmoeilijkheden te kampen. Vooral voor de kleine en middelgrote bedrijven vormden de hoge bouwkosten een ernstige belemmering om op eigen kracht een fabrieksgebouw te stichten. Dit heeft er toe geleid, dat men is gaan zoeken naar een economisch meer verantwoorde oplossing en in samenwerking met de Overheid is men zo gekomen tot de bouw van industriehallen en industrie-flats. Industriehallen zijn op zichzelf staande gestandaardiseerde fabrieksgebouwen, bestaande uit één verdieping. Worden de fabrieksruimten in verdiepingen op elkaar gebouwd, dan ontstaan de zgn. industrie-flats.

Zowel de industriehallen als de flats zijn in Engeland reeds tientallen jaren met succes toegepast. De afmetingen en samenstelling van de gebouwen zijn dermate gestandaardiseerd, dat zij niet op een bepaalde industrie zijn ingesteld en dus door verschillende, op elkaar volgende bedrijven kunnen worden gebruikt. Deze collectieve huisvesting van industriële bedrijven biedt diverse voordelen: o.a. liggen de bouwkosten en ook de kosten van inrichting bij gestandaardiseerde seriebouw belangrijk lager dan bij individuele en traditionele bouw, omdat verschillende werken als de kracht-, licht- en waterleiding, verwarming en telefoon, centraal en daarom goedkoper kunnen worden aangebracht. Bovendien kan in bepaalde behoeften als vergader-, canteen- en expositieruimte centraal worden voorzien, terwijl bediening, toezicht en onderhoud collectief kunnen geschieden. De exploitatie kan dus meer economisch plaatsvinden, dan wanneer al deze voorzieningen voor ieder bedrijf afzonderlijk zouden moeten worden getroffen. De in één complex gehuisveste bedrijven kunnen als grootgebruikers gezamenlijk gunstiger voorwaarden bedingen voor de levering van licht, kracht en water dan individuele gebruikers.

Door deze vorm van huisvesting is ook in Nederland voor niet-kapitaalkrachtige, maar economisch gezonde en financieel rendabele ondernemingen de mogelijkheid geopend, de beschikking te krijgen over de nodige ruimte voor uitbreiding van een bestaand of vestiging van een nieuw bedrijf. Ook zeer jonge industrieën werden op deze wijze in staat gesteld, de moeilijke aanvangsperiode door te komen.

Door talloze gemeentebesturen zijn in de jaren na de tweede wereldoorlog niet alleen industrieterreinen aangelegd, maar zij zijn ook overgegaan tot het oprichten van deze bedrijfsgebouwen. De fout was echter, dat deze terreinen en gebouwen aan reflecterende bedrijven veelal werden aangeboden tegen zeer lage prijzen. Het gevolg

was, dat er een concurrentie ontstond tussen de gemeenten onderling bij het aantrekken van nieuwe industrieën. Hierdoor werden gemeentebesturen dikwijls in een dwangpositie gebracht door offertes van andere gemeenten aan bepaalde bedrijven. De ontwikkeling van de gemeentelijke activiteit op het gebied van de industrialisatie nam soms bedenkelijke vormen aan. Men poogde bepaalde bestaande bedrijven uit een gemeente weg te lokken met behulp van verleidelijke faciliteiten als: lage grondprijzen, fiscale tegemoetkomingen, woningtoewijzingen en soms zelfs door het verstrekken van leningen.

In verband hiermede zijn daarom in 1948 door de Herstelbank richtlijnen gegeven voor de financiering van deze industriehallen en industrie-flats. Hierin werd o.a. bepaald, dat de inrichting en exploitatie van deze bedrijfsgebouwen moest geschieden door een naamloze vennootschap, waarvan particulieren en Overheid samen het kapitaal moesten bijeenbrengen. Het aandelenkapitaal zou 45 pCt. van de stichtingskosten vormen, waarvan te financieren door het Rijk 15 pCt., door de gemeente van vestiging 15 pCt. en door belanghebbenden eveneens 15 pCt. Deze vennootschap zou de bedrijfsruimten aan de zich vestigende industrieën in huur geven; als regel werd een huurcontract van tien jaar geëist.

Rijk en gemeente zouden dus samen $\frac{2}{3}$ deel van het aandelenkapitaal van de N.V. tot exploitatie van de industriegebouwen bezitten en dus de meerderheid hebben. Het Rijk en de gemeente dienden ook samen te beslissen, aan wie de bedrijfsruimten in huur moesten worden gegeven. Een juiste keuze van de huurders was belangrijk, aangezien de huuropbrengst van de bedrijfsruimten de enige inkomsten van deze vennootschap vormde. Gegadigden voor deze bedrijfsgebouwen werden aan een grondig onderzoek onderworpen in verband met hun financiële positie.

Van de door de Herstelbank gegeven richtlijnen is door diverse gemeentebesturen echter in belangrijke mate afgeweken. De gemeentelijke deelname in de stichtingskosten van de N.V. heeft zich dikwijls niet beperkt tot 15 pCt., maar was veel groter. Anderzijds is van belanghebbenden meermalen géén deelname in het risicodragend kapitaal gevraagd. De onderlinge gemeentelijke concurrentie bij het aantrekken van industriële bedrijven zette zich inmiddels voort. Aanlokkelijke advertenties werden geplaatst, waarin de beste aan weg, water- en spoorweg gelegen industrieterreinen werden aangeprezen. Door gemeentebesturen werden zonder voorafgaand accountantsonderzoek leningen versterkt aan ondernemers, dikwijls tegen een lage rente en soms zelfs renteloos. Voorwaarde was slechts, dat men zich in een bepaalde gemeente wilde vestigen.

Door de ondernemers werd hiervan geprofiteerd en de gemeentebesturen werden tegen elkaar uitgespeeld. Er werd echter vergeten, dat voor een goed renderende onderneming meer nodig is dan een gunstig gelegen industrieterrein of een doelmatig bedrijfsgebouw. Er zijn diverse vestigingsfactoren, waarop de gemeenten geen invloed kunnen uitoefenen, maar die voor de betrokken ondernemers van beslissende betekenis moeten zijn voor de vestiging van hun bedrijven. Het gevaar dreigde dan ook, dat de betekenis van de normale vestigingsfactoren, o.a. ligging aan (diep) vaarwater, goede spoorwegverbindingen, aanwezigheid van geschoolde arbeidskrachten enz. wel eens te veel werd verwaarloosd. Een vestiging van industrieën op plaatsen, waar de vestigingsfactoren niet optimaal zijn, leidt economisch tot verspilling.

Wanneer gemeentebesturen de industrie in haar kapi-

taalbehoeften op minder juiste wijze tegemoetkomen, wordt het risico van de ondernemer beperkt. De ondernemer kan dus bij het nemen van zijn beslissingen lichtvaardiger zijn dan bij normale wijze van financiering. Door deze onderlinge gemeentelijke concurrentie dreigde bovendien het gevaar, dat de industrialisatiepolitiek van de landelijke Overheid, welke was ingesteld op lange termijn, door de gemeenten werd doorkruist ten gunste van bepaalde, vaak zéér dubieuze voordelen op korte termijn.

Ter betoelging van de onderlinge concurrentie van gemeenten bij het aantrekken van bedrijven en ter beperking van de investeringen door gemeentebesturen is het dan ook herhaaldelijk nodig geweest, dat door de provinciale en door de Rijksoverheid werd ingegrepen. Door de hogere organen is uit een oogpunt van het algemeen belang aan diverse besluiten van gemeenteraden op het gebied van de industrievestiging in de afgelopen jaren de goedkeuring onthouden. De Rijksoverheid trad dus veelal meer remmend dan stimulerend op. Daarbij mag echter niet worden vergeten, dat diverse gemeenten zuchtten onder een kasgeldschuld van vele miljoenen en financieel niet in staat waren zelfstandig in hun toch al omvangrijke behoeften te voorzien.

Ondanks de vraagstukken, verbonden aan een verantwoorde industrialisatie van de gemeente, kan evenwel worden geconstateerd, dat na 1945 in het merendeel van de Nederlandse gemeenten de industrialisatie succesvol is verlopen. Een uitzondering echter vormen bepaalde delen van ons land, welke de naam ontwikkelingsgebieden hebben gekregen. In deze gebieden is de industrialisatie ver ten achter gebleven bij die in de rest van ons land, zodat deze gebieden bleven kampen met een omvangrijke structurele werkloosheid. In de periode tussen 1950 en 1953 zijn echter door de Regering voor deze gebieden speciale kredieten verleend ter bevordering van wegenaanleg, verbetering van de vakopleiding en de aanleg van industrieterreinen. Bovendien kwam in 1953 tot stand de „Premieregeling bevordering industrievestiging kerngemeenten”, waarbij door het Ministerie van Economische Zaken aan de gemeentebesturen in deze ontwikkelingsgebieden belangrijke premies werden toegekend bij de bouw van bedrijfsruimten voor de industrie. Ook na 1953 is de reeks van maatregelen ten gunste van de industrievestiging in deze gebieden nog belangrijk uitgebreid. Deze maatregelen hebben overigens wel geleid tot enige kritiek omdat men vreesde, dat bestaande bedrijven zich uit bepaalde gemeenten zouden verplaatsen naar de ontwikkelingsgebieden, om zodoende de premie te incasseren. Dit is echter beperkt gebleven tot enkele incidentele gevallen.

In de meeste gemeenten van ons land is de economische bedrijvigheid de laatste jaren sterk toegenomen en ook de verwachtingen voor de toekomst zijn niet ongunstig.

Ten aanzien van de kredietverlening aan bestaande bedrijven of nieuw te vestigen industrieën dient een gemeentebestuur binnen het raam van zijn mogelijkheden die maatregelen ter bevordering van de industrialisatie te treffen, die geacht worden het gemeentelijk belang te dienen zonder echter het nationaal belang te schaden. Een gemeentebestuur dient daarom, naar onze mening, de volgende richtlijnen in acht te nemen:

1e Slechts die bedrijven mogen door een gemeente worden aangetrokken, waarvan de rentabiliteit niet ver beneden de gemiddelde rentabiliteit van gelijksoortige bedrijven in Nederland ligt. Zodoende wordt een juiste spreiding van de nijverheid over ons land bevorderd. Indien de rentabiliteit van een bedrijf, dat door een gemeente wordt aangetrokken, beduidend lager is dan de gemiddelde rentabiliteit in Nederland, dan is voor dat

betrokken bedrijf die gemeente niet de meest gunstige vestigingsplaats. De optimale spreiding van bedrijven wordt dan door de maatregelen van deze gemeente tegengegaan.

2e Slechts die voorzieningen voor de industrie mogen worden getroffen, welke met minder kosten door de gemeentelijke overheid dan door de ondernemer zelf (al of niet in combinatie) kunnen worden verricht. Het gemeentebestuur dient zich daarom bij het treffen van voorzieningen voor de industrie te beperken tot:

- a. de aanleg van land- en waterwegen;
- b. de aanleg en het bouwrijp maken van industrieterreinen;
- c. aansluiting van deze terreinen op de openbare nutsbedrijven (gas, waterleiding en elektriciteit) en op spoor- en waterwegen;
- d. in sommige gevallen tot de oprichting van bedrijfsgebouwen.

De gemeente dient zich dus te onthouden van financiële deelname in een industriële onderneming. Want dit zou leiden tot medezeggenschap in de leiding en exploitatie van deze onderneming. De gemeenten ontbreekt het echter in de regel aan de nodige kennis van zaken en aan de daarvoor geschikte organen.

3e Het treffen van voorzieningen voor de industrie behoeft aan de gemeenten geen winst op te leveren. Het mag echter ook geen verlies bezorgen. De prijs, welke door een gemeente aan de belanghebbenden in rekening moet worden gebracht voor de door haar aangelegde industrieterreinen of gebouwde bedrijfspanden, moet dus gelijk zijn aan de kostprijs. Want slechts indien de werkelijke kosten in rekening worden gebracht, wordt een ongezone concurrentie tussen de gemeenten onderling bij het aantrekken van nieuwe bedrijven voorkomen en wordt het nationale belang het beste gediend.

Indien de door een gemeente bedongen prijs lager zou zijn dan de kostprijs, dan wordt een gedeelte van de winst van de ondernemer verkregen met geld van de plaatselijke gemeenschap. Bovendien wordt een onzuiver element in de economische mededinging gebracht, doordat de betrokken ondernemer in een relatief gunstige positie wordt geplaatst. En indien de door de gemeente in rekening gebrachte kosten hoger zijn dan de werkelijke kostprijs, dan wordt aan de bevolking van die gemeente een onrechtmatig voordeel in de schoot geworpen ten koste van de ondernemer.

4e Aan de harmonische opbouw van de industrie binnen een bepaalde gemeente dient grote aandacht te worden geschonken in die zin, dat niet te veel gelijkgerichte bedrijven moeten worden aangetrokken. Vestigen zich bijv. voornamelijk bedrijven, die nagenoeg uitsluitend met vrouwelijke en jeugdige arbeidskrachten werken, dan dreigt het gevaar, dat het gehele industriële apparaat door zijn eenzijdig karakter buitengewoon kwetsbaar wordt. Doordat bovendien een bepaalde groep arbeidskrachten binnen een dergelijke gemeente ontbreekt, wordt verdere industrievestiging belemmerd.

Het bestuur van een gemeente zal dus moeten streven naar een zo groot mogelijke verscheidenheid van bedrijven.

Wanneer bovengenoemde richtlijnen in acht worden genomen dan zijn althans van de zijde der gemeenten de beste waarborgen geschapen, dat de zich in een gemeente vestigende bedrijven en de industrieën welke hun bedrijf uitbreiden, op een gezonde basis rusten. Slechts voor die gemeenten met een enigszins omvangrijke structurele werkloosheid zal van deze richtlijnen mogen worden afgeweken. Dit is o.a. het geval bij vele gemeenten in de ontwikkelingsgebieden. In deze gemeenten mag aan sociale motieven een relatief groter gewicht worden toegekend.

BRUNSSUM

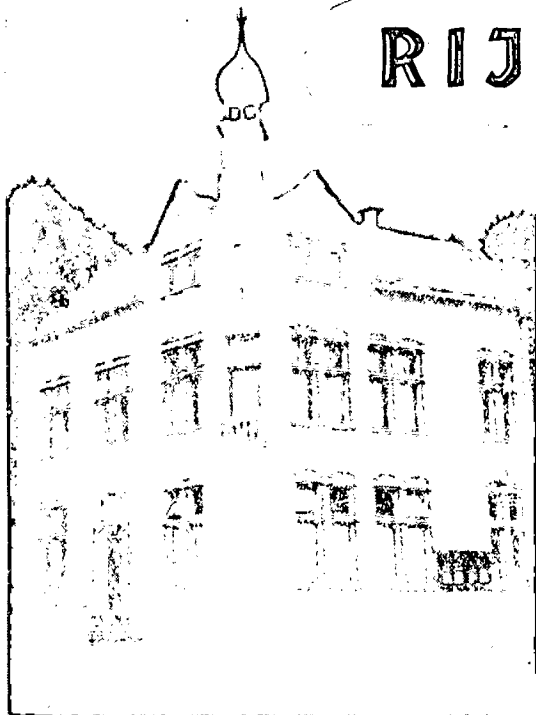
woongemeente

in het centrum van het natuurschoongebied van de

Limburgse mijnstreek

RIJSSEN

„De glimlach van Twente”

WIST U, dat Rijssen bij uitstek geschikt is voor investering?

OMDAT: De arbeidsmarkt **ruim** is voorzien
De industrieterreinen **gunstig** zijn
gelegen aan de spoorlijn Duitsland/
Amsterdam/Rotterdam

Het een zeer **aantrekkelijke**
woongemeente is, rijk aan natuur-
schoon („Hollands Schwarzwald”)

INLICHTINGEN: STADHUIS RIJSSEN — TEL. 05480 - 444

De wenselijke differentiatie van de woningbouw naar huurklassen

Differentiatie naar huur- en grootteklassen.

De woningbouw sinds de laatste oorlog staat begrijpelijkerwijze voornamelijk in het teken van het inhalen van het nijpende woningtekort. Inmiddels mag echter niet vergeten worden, dat niet slechts het aantal, maar ook de hoedanigheid der woningen van groot belang is. De uitbreiding van de woningvoorraad dient aangepast te zijn aan de uiteenlopende behoeften van de gebruikers dezer woningen. Een dergelijke gedifferentieerde voorziening in de woonbehoefte wordt noodzakelijk gemaakt door de werking van twee factoren: een economische en een demografisch-sociale. De economische factor noopt tot differentiatie naar huurklassen, de demografisch-sociale tot differentiatie naar grootteklassen ¹⁾.

Een volledig synthetische benadering van het probleem wordt bemoeilijkt door het feit, dat beide factoren in tegengestelde richting werken: naarmate een gezin groter is, is het gebaat met een grotere woning; grotere woningen nu plegen een hogere huurwaarde te hebben dan kleinere, terwijl het gedeelte van het gezinsinkomen beschikbaar voor huur bij toeneming van de gezinsomvang afneemt door de grotere uitgaven voor voedsel en kleding.

Deze tegenstelling zou opgelost zijn door een volledige differentiatie naar grootteklassen binnen elke huurklasse, waarvoor noodzakelijk is, ofwel een goedkopere uitvoering der grotere woningen, ofwel een hogere bijdrage in de exploitatie van de grotere woningen, gebouwd onder vigeur van woningwet of premiereregeling.

Inmiddels is het met de Nederlandse woningbouw nog niet zo ver, dat bovengenoemde tegenstelling inderdaad reeds een rol speelt. De woningen, die thans gebouwd worden, zijn, zoals wij in het hierna volgende zullen trachten aan te tonen, niet alleen te klein, maar ook te goedkoop. Op grond van verbanden in de Nederlandse volkshuishouding aanwezig, zullen voor de gemiddeld grotere woning die wenselijk is, ook de middelen beschikbaar zijn in de vorm van een hoger huurbedrag.

Dat deze aangelegenheid bij uitstek ook de gemeentebesturen aangaat, zal duidelijk zijn, als men overweegt welk een belangrijke rol deze thans op het terrein van de woningbouw vervullen. Op het ogenblik is het immers zo, dat de gemeenten zelf belangrijke opdrachtgevers zijn (in 1954 werd 33 pCt. van de woningen in opdracht van gemeenten gebouwd), terwijl zij voorts bij de vaststelling van uitbreidingsplannen en door hun akkoordverklaringen belangrijke invloed kunnen uitoefenen op de woningbouwverenigingen en de premiebouw.

Differentiatie naar huurklassen.

De woningvoorraad van een bepaalde gemeente is opgebouwd uit een bepaald aantal woningen van verschillende typen. Men kan deze woningen onderverdelen naar de hoedanigheid van de door een woning verschaft diensten. Deze verschaft diensten kunnen bijv. worden onderscheiden naar de aard van de voorzieningen in de woningen aanwezig (woningen met of zonder centrale verwarming, met of zonder douchegelegenheid etc.) of naar de ligging van de woning in een bepaalde buurt of wijk.

Tegenover dit aanbod staat de vraag naar woondiensten van de zijde van de bevolking. De aard en samenstelling

van deze vraag is niet als een vaststaand gegeven te beschouwen, maar wordt in hoge mate bepaald door de welvaart van de bevolking. Naast de welvaart zijn er nog andere factoren die van invloed zijn op de aard van de gevraagde woondiensten. Gedacht wordt hierbij aan factoren van medische, sociale en demografische aard.

Het aanbod van en de vraag naar woondiensten ontmoeten elkaar op de markt van woondiensten, waar een prijs van de woondiensten tot stand komt in de vorm van een overeengekomen huurbedrag. Naarmate dit huurbedrag voor een bepaalde woning hoger ligt, worden dus de door de betreffende woning verschaft woondiensten ook hoger gewaardeerd. Dit betekent dat aan de hand van de huren of huurwaarden kan worden nagegaan of de ene woning kwalitatief beter is dan de andere. Van de invloed welke de hoogte van de welvaart heeft op het niveau van de zgn. evenwichtshuur, d.w.z. die huur waarbij onder normale omstandigheden de aanbieder bereid is te verhuren en de vrager bereid is te huren, kan men zich nu een idee vormen door een vergelijking te maken tussen de gemiddelde huurwaarde van de woningvoorraad in een reeks gemeenten met het gemiddelde inkomen per hoofd in die gemeenten. Het is immers te verwachten dat als het gemiddeld inkomen per hoofd in een bepaalde gemeente hoger is dan in een andere gemeente, het gemiddeld aan huur uitgegeven bedrag in de eerste gemeente eveneens hoger zal zijn dan in de tweede.

Een dergelijke vergelijking is echter slechts zinvol wanneer de huurprijs onder normale omstandigheden tot stand is gekomen. Voor een statistische toetsing van het verband tussen huur en inkomen is bijgevolg gebruik gemaakt van de gegevens beschikbaar voor het laatste „normale” jaar, 1939.

Voor 17 gemeenten in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht is de gemiddelde huurwaarde in deze gemeenten berekend aan de hand van de C.B.S.-publicatie „Uitkomsten van de woning- en gezinstelling 31 mei 1947”. Deze berekende gemiddelde huurwaarde voor 1947 is gelijk te stellen aan de gemiddelde huurwaarde voor 1939, daar als gevolg van de reeds in 1940 afgekondigde huurfixatie gedurende de periode 1939-1947 geen noemenswaardige verandering in huurpeil is opgetreden.

Gegevens betreffende het inkomen per hoofd voor elk dezer gemeenten zijn ontleend aan de C.B.S.-publicatie „Statistiek der inkomens en vermogens in Nederland in 1940/41”, betrekking hebbende op het inkomen verdiend in 1939.

Met behulp van de methode der correlatierekening is vervolgens het verband tussen deze twee reeksen getoetst. De hieruit berekende vergelijking luidt: $H^* = 0,471 Y + 127,6$ ($R=0,982$) ²⁾ (1) waarin: H^* = de berekende gemiddelde huurwaarde per jaar in de verschillende gemeenten in 1939 (in gulden); Y = het gemiddelde inkomen per hoofd in deze gemeenten in 1939 (in gulden).

Voor een grafische uitbeelding van deze vergelijking zij verwezen naar grafiek I.

Uit deze vergelijking blijkt dat van de factoren welke de gemiddelde huurwaarde van de woningvoorraad in een bepaalde gemeente kunnen verklaren, het gemid-

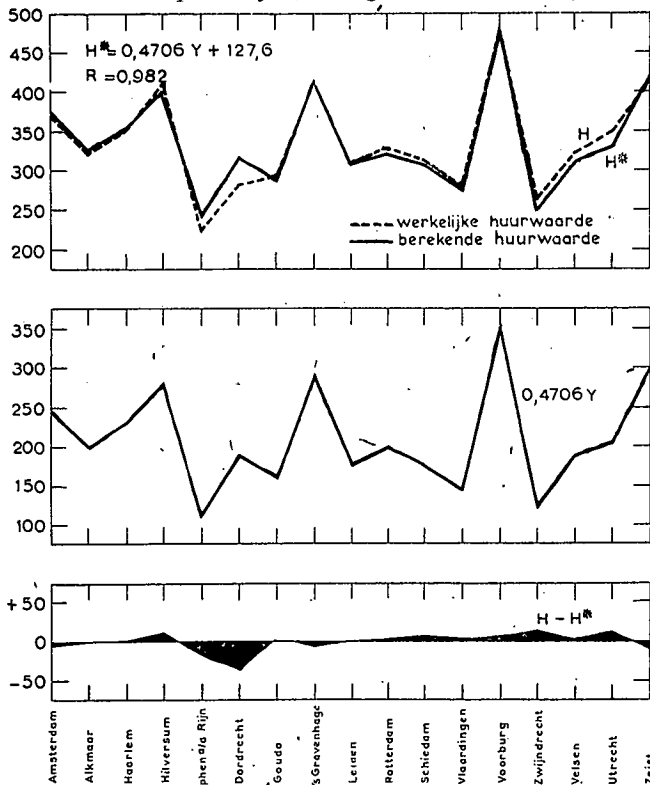
¹⁾ Het laatstgenoemde onderwerp wordt in dit nummer behandeld door Drs. C. J. A. Jansen: „De wenselijke differentiatie van de woningbouw naar grootteklassen”.

²⁾ Bij volkomen aansluiting der reeksen heeft R de waarde 1.

GRAFIEK I

Verklaring van de gemiddelde huurwaarde uit het gemiddelde inkomen per hoofd (in 17 gemeenten in 1939)

delde inkomen per hoofd veruit de belangrijkste is. Men kan niet zeggen dat het inkomen de enige factor is die bepaalt welk bedrag een gezin aan huur kan en wil uitgeven. De aantrekkelijkheid van een bepaalde plaats als woongemeente zal hier zeker ook invloed op uitoefenen. De inwoners van deze gemeente zullen dan bereid zijn een hogere huur te betalen voor eenzelfde woning dan in een andere gemeente en omgekeerd. Het feit dat bijv. in Dordrecht de werkelijke gemiddelde huurwaarde lager was dan de theoretisch berekende (zie grafiek I) kan een aanwijzing vormen, dat Dordrecht in 1939 als woongemeente als enigszins onaantrekkelijk was te kwalificeren.

Als conclusie kan echter worden gesteld dat het inkomen als de meest belangrijke verklarende factor voor de hoogte van de huurwaarde kan worden beschouwd. Dit impliceert, dat als het gemiddelde inkomen per hoofd in een bepaalde gemeente zal stijgen, eveneens een stijging is te verwachten van het bedrag dat gemiddeld per hoofd aan huur zal worden uitgegeven. De kwaliteit van de woondiensten zal dan moeten stijgen, daar een stijging van het inkomen immers zal resulteren in een vraag naar woningen met een hogere huurwaarde.

Bezien we thans het verband tussen de samenstelling van de woningvoorraad naar huurklassen en het inkomen.

De woningvoorraad van elke gemeente is in de C.B.S.-publikatie „Uitkomsten van de woning- en gezinstelling 31 mei 1947” ingedeeld naar huurklassen. Deze indeling is echter te gedifferentieerd om te worden gebruikt als basis van het verdere onderzoek. Daarom zal voor een analyse van de opbouw van de woningvoorraad in 1939 naar huurklassen gebruik worden gemaakt van onderstaande meer globale indeling:

Categorie I: woningen met een jaarhuur minder dan f. 350.

Categorie II: woningen met een jaarhuur van f. 350—f. 600.

Categorie III: woningen met een jaarhuur van meer dan f. 600.

Voor elk der 17 gemeenten is hierna berekend hoe groot het percentage der woningen in de totale woningvoorraad was behorende tot de verschillende categorieën. Het zal duidelijk zijn dat het procentuele aandeel van de woningen behorende tot categorie III voor de meeste gemeenten slechts klein was.

Het blijkt nu dat er een nauw verband bestaat tussen het percentage woningen van categorie I in de verschillende gemeenten en de gemiddelde huurwaarden in dezelfde gemeenten. Dit verband is weer getoetst met behulp van de methode der correlatierekening. De gevonden vergelijking luidt:

$P_{I}^* = -0,26 H + 156,3$ ($R = 0,975$) (2) waarin:
 P_{I}^* = het berekende percentage woningen behorende tot categorie I

H = gemiddelde huurwaarde.

Een soortgelijk verband kan worden vastgesteld voor het percentage der woningen behorende tot categorie II in de verschillende gemeenten en de gemiddelde huurwaarden in dezelfde gemeenten. Statistische toetsing van dit verband resulteert in de volgende vergelijking:

$P_{II}^* = 0,16 H - 28,1$ ($R = 0,94$) (3) waarin
 P_{II}^* = het berekende percentage woningen behorende tot categorie II

H = gemiddelde huurwaarde.

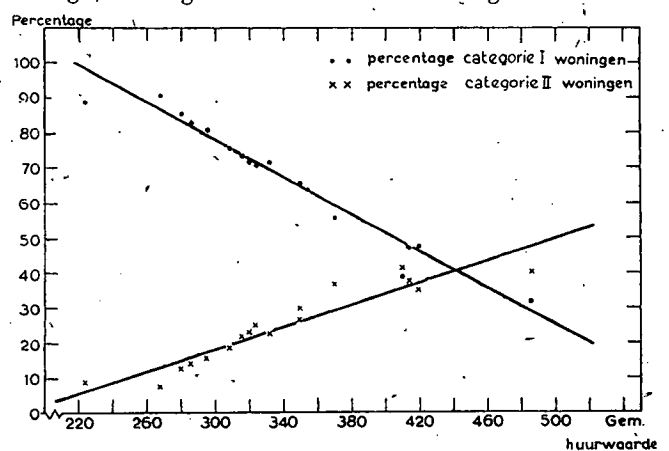
Uit deze twee vergelijkingen kunnen nu de volgende conclusies worden getrokken:

1. Het percentage woningen van categorie I neemt af, naarmate de gemiddelde huurwaarde hoger is en omgekeerd, terwijl het percentage woningen behorende tot categorie II toeneemt bij stijging van de gemiddelde huurwaarde en omgekeerd.
2. Daar in het voorafgaande is aangetoond, dat er een zeer nauw verband bestaat tussen het gemiddeld inkomen per hoofd en de gemiddelde huurwaarde, kan tevens worden vastgesteld dat bij een toeneming van het inkomen minder woningen van categorie I en meer van categorie II zullen worden gevraagd en omgekeerd.

In grafiek II is in een scatterdiagram het verband tussen de gemiddelde huurwaarden en de percentages woningen behorende tot de categorieën I en II weergegeven.

GRAFIEK II

Het verband tussen de gemiddelde huurwaarde en de percentages woningen behorende tot de categorieën I en II

In het voorafgaande is de theoretische stelling dat een stijging van de welvaart zal resulteren in een vraag naar woningen welke een hogere huurwaarde bezitten en omgekeerd, kwantitatief getoetst. Wanneer men nu in staat is een betrouwbare schatting te maken van de toename van de welvaart in een bepaalde gemeente is het op basis van de gevonden vergelijkingen tevens mogelijk aan te geven hoe de opbouw van de woningvoorraad naar huurklassen dient te zijn. Volgens berekeningen van het Centraal Planbureau kan voor de periode 1950—1970 voor Nederland worden gerekend op een toename van het reële inkomen per hoofd van 34 pCt. Op basis 1939 betekent dit een toename van ca. 40 pCt.

Stel nu dat het gemiddeld inkomen per hoofd in een bepaalde gemeente in 1939 f. 450 bedroeg en nemen we verder aan dat de gemiddeld voor Nederland verwachte toename van de welvaart dezelfde zal zijn als voor deze gemeente. Dit betekent dat het gemiddeld inkomen in deze gemeente in 1970 ca. f. 630³⁾ zal bedragen. Substitutie van deze waarde in vergelijking (1) doet zien dat als gevolg van deze welvaartsstijging een stijging van de gemiddelde huurwaarde is te verwachten van ca. f. 340 in 1939 tot ca. f. 424 in 1970. Gedurende deze periode dient derhalve het percentage woningen behorende tot categorie I af te nemen van 67,9 pCt. in 1939 tot 46,1 pCt. in 1970, terwijl het percentage woningen behorende tot categorie II zal dienen te stijgen van 26,3 pCt. in 1939 tot 39,7 pCt. in 1970 (vergelijk de formules (2) en (3)). Het percentage woningen behorende tot categorie III zal resp. 5,8 pCt. in 1939 en 14,1 pCt. in 1970 moeten bedragen.

Een berekening voor 1970 als hierboven gegeven geldt alleen, indien men aanneemt dat de structuur van de markt van woondiensten zich niet zal wijzigen. Dit betekent dus, dat de bereidheid om bij een bepaald inkomen een bepaald bedrag aan woondiensten (huishuur) te willen besteden voor 1970 gelijk is gesteld aan 1939. In werkelijkheid zien we echter dat thans onder invloed van de huurstop een kleiner gedeelte van het inkomen wordt besteed aan huishuur. Hiermede is uiteraard bij de berekeningen geen rekening gehouden. O.i. dient men ervan uit te gaan, dat het huurpeil in 1939 een getrouwe weerspiegeling was van alle krachten in deze in de Nederlandse volkshuishouding werkzaam. Men realiseert zich, dat hierin dus tot uitdrukking kwam het gehele samenstel van geografische, economische, sociale en culturele verhoudingen, die de Nederlandse volkshuishouding bepalen. Het komt ons bepaald onwaarschijnlijk voor, dat een thans door de huurstop niet meetbare structuurwijziging in deze een dergelijk kwantitatief effect zou hebben, dat aan de verhoudingen van voor 1939 alle waarde zou zijn ontnomen.

Een praktische moeilijkheid bij een toetsing van de theoretisch gewenste opbouw van de na-oorlogse woningproductie aan de gerealiseerde is het feit, dat de huidige nieuwe woning zeer moeilijk is te vergelijken met de vooroorlogse woning.

Het is derhalve nimmer geheel exact vast te stellen, welke fouten er, uit kwalitatief oogpunt gezien, gemaakt worden bij de huidige woningbouw. Onderzoekingen voor enkele steden in het westen des lands uitgevoerd, welke hier gezien hun gecompliceerdheid en de beschikbare plaatsruimte niet zullen worden uiteengezet, hebben echter aangetoond, dat de samenstelling van de na-oorlogse woningproductie niet beantwoordt aan de theoretische

eisen, welke men aan een harmonische opbouw van deze woningvoorraad naar huurklassen dient te stellen en wel in die zin, dat te veel woningen behorende tot categorie I en te weinig woningen behorende tot de categorieën II en III worden gebouwd. De resultaten van de berekeningen voor een stad in het westen des lands, zijn opgenomen in onderstaand overzicht.

Na-oorlogse woningbouw naar huurklasse

	Wenselijke differentiatie	Gerealiseerde differentiatie
Categorie I	54,5 pCt.	82,8 pCt.
Categorie II	31,7 pCt.	16,0 pCt.
Categorie III	13,8 pCt.	1,2 pCt.

De geconstateerde afwijkingen zijn dermate groot, dat, rekening houdend met een grote foutenmarge in de berekeningen, niettemin kan worden geconcludeerd, dat het kwalitatieve aspect van het woningvraagstuk door te eenzijdige aandacht aan het kwantitatieve aspect, in de na-oorlogse periode is verwaarloosd. Gaat men op de ingeslagen weg voort, dan zal, als de woningnood eenmaal is opgeheven derhalve het kwantitatieve aspect opgelost, blijken dat er niettemin een discrepantie tussen vraag en aanbod blijft bestaan op de verschillende deelmarkten, daar niet geheel zal kunnen worden voldaan aan de vraag naar een bepaald soort woning, in casu de betere woning, terwijl het aanbod van de goedkopere woning te groot zal blijken te zijn.

N.E.I.

Drs. A. DE KLERK.

(Advertentie)

Dr. A. Batenburg:

INLEIDING TOT DE MONETAIRE POLITIEK

Deze studie, waarop de auteur promoveerde, geeft antwoord op de vraag, hoe de hedendaagse denkbeelden op het gebied van de monetaire politiek zich soms geleidelijk, soms schoksgewijs hebben ontwikkeld en welke tot dusverre de resultaten van wetenschap en praktisch beleid zijn.

Het boek sluit af met een schets van de toekomstmogelijkheden van de monetaire politiek.

Prijs gebonden f 10,—

DE WESTER BOEKHANDEL

N. Binnenweg 331,
Rotterdam

Telef. 53941—32076
Giro 18961

Gespecialiseerd op economisch gebied

³⁾ Deze en de hierna volgende geldbedragen zijn uitgedrukt in guldens van 1939, d.w.z. guldens met constante koopkracht. Het nominale inkomen is uiteraard aanmerkelijk hoger.

Het is in dit voor haar zo gedenkwaardig jaar, dat de
BATAAFSCHE BRANDWAARBORG-MAATSCHAPPIJ

haar honderdenvijftig-jarig bestaan op bescheiden wijze heeft willen vieren.

★

Om meer dan één reden is dit een herdenking van bijzondere betekenis en is het waard op dit gebeuren de volle aandacht te vestigen. De naam: „Bataafsche”, welke deze verzekerings-instelling tooit, is geen fantasie-naam, maar een zuiver historische, ontleend aan onze Staatsvorm ten tijde van haar oprichting, de Bataafsche Republiek, die in hetzelfde jaar 1806 zou plaats maken voor het Koninkrijk Holland. Nog om een andere, misschien nog belangrijker reden, heeft de oprichting dezer oude Maatschappij een heel bijzonder karakter:

Zij is de eerste, werkelijk nationale, onderlinge verzekerings-maatschappij in ons land geweest.

Haar voor die tijd geheel nieuwe grondslag is de aloude sociale gedachte: „draagt elkanders lasten”, hetgeen in haar devies tot uiting kwam. Haar structuur is democratisch; er zijn geen aandeelhouders, de reserves behoren aan de Maatschappij, de hoogste macht berust bij de verzekerden. De term „Brandwaarborg-Maatschappij” geeft hieraan uitdrukking. Steunend op haar nog steeds befaamde coulance en op de kracht harer in die lange tijd gekweekte reserves, heeft zij haar economische

functie van dienstenbedrijf gedurende anderhalve eeuw tot

heil van velen vervuld.

Enkele grepen uit haar

lange historie mogen aantonen hoe de „Bataafsche”

in belangrijke schadegevallen het vertrouwen van

haar deelhebbers niet heeft beschaamd. Het was

reeds in het jaar 1807; dus

zeer kort na de oprichting,

dat een gedeelte van de stad Leiden verwoest werd

als gevolg van de ont-

ploffing van het beruchte kruitschip. Naar de rechts-

normen van die tijd on-

verplicht, heeft de jonge

Maatschappij de schade harer Leidse deelhebbers

op royale wijze vergoed.

In het jaar 1825, toen er

nog weinig andere brand-

verzekerings - instellingen

in ons land waren, werd

een groot gedeelte van de Gemeente 's-Gravendeel

en in 1840 werd het Over-

ijsselse dorp Vriezenveen

door brand verwoest. Nog

vroeslijker dan de eerste keer, was de vernieling van

hetzelfde dorp — de tegenwoordige bewoners weten

daarvan nog te getuigen — in het jaar 1905. In al

deze gevallen kwam een zeer aanzienlijk deel der

schade voor rekening van de Bataafsche, die in

deze plaatsen sterk vertegenwoordigd was. Meer-

dere malen zijn dikwijls historische kerkgebouwen een prooi der vlammen geworden; de afbranding der Nederlands Hervormde Kerken in Zuid-Beyerland en vooral Willemstad en Ameide liggen nog vers in het geheugen.

Telkens weer heeft de „Bataafsche” haar sociale taak verstaan en mogen medewerken tot verlichting van veler leed en tot herstel van wat verloren ging. Alom in den lande heeft dan ook deze maatschappij gedurende de anderhalve eeuw van haar bestaan het vertrouwen genoten; Overheids- en kerkelijk-charitatieve instellingen, industriële ondernemingen en tal van particulieren hebben zich bij haar verzekerd. In het bijzonder mag worden vermeld, dat Koning Willem I zich reeds in het jaar 1835 verzekerde en dat de „Bataafsche” nog in 1948 haar deel droeg in de schade door de grote brand in het Koninklijk Paleis in het Noordeinde. In de dikwijls bewogen geschiedenis van haar bestaan is de „Bataafsche” van een kleine Brandwaarborg-Maatschappij uitgegroeid tot een onderneming met een geheel moderne outillage en op human relations

gegronde sociale voorzieningen die haar vleugels in alle vertakkingen

der schade-verzekering dik-

wijls tot ver over zee heeft

uitgeslagen. Reeds in het

jaar 1885 legde Jhr. Mr.

E. N. de Brauw met grote

energie de grondslag van

soliditeit, waarop de tegen-

woordige ontwikkeling is

gebouwd.

Welhaast alle zaakschade-

verzekerings, als brand-

inbraak- en bedrijfsver-

zekeringen kunnen tegen

concurrerende voorwaar-

den op Maatschappij-en op

Beurspolis bij haar worden

ondergebracht, terwijl

haar Polis-Generaal tegen

vrijwel alle uitgebreide

gevaren dekking verleent.

Haar dochter-onderne-

ming, de Bataafsche Ver-

zekering-Maatschappij N.V.

te Delft, met wie zij

in hecht concern-verband

haar nuttige arbeid ver-

richt, legt zich toe op

bijna alle andere gebieden

der schade-verzekering, als

automobiel-, wettelijke aansprakelijkheid-, ongevallen-

verzekering en verzekering tegen ziekenhuis- en

operatiekosten.

Geen wonder, dat de statistiek heeft uitgewezen,

dat het premie-inkomen sedert 1939 meer dan

vervijftienvoudigd is.

't Geen heden in mijn ramp
door and'ren is verrigt

wordt - treft hen 't zelve leed
op morgen mij ten pligt

★

De wenselijke differentiatie van de woningbouw naar grootteklassen

De behoefte aan differentiatie naar grootteklassen van de woningen komt voort uit het feit dat de bevolking is samengesteld uit woningbehoevende eenheden (gezinnen, alleenstaanden en combinaties daarvan) van uiteenlopende grootte. Het doel van deze vorm van woningdifferentiatie is een zo volledig mogelijke aanpassing van de grootte der woningen aan de grootte van de woningbehoevende eenheden.

Een uitvoerige studie over dit onderwerp werd door de Centrale Directie van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting gepubliceerd in de aflevering van januari 1953 van het Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw. Deze studie vormt een uitstekend hulpmiddel voor gemeentebesturen die de differentiatie naar grootteklassen van hun woningproductie in de afgelopen jaren willen vergelijken met wat ten dezen wenselijk was geweest en die voor hun toekomstig beleid willen steunen op een verantwoorde basis. Dit was ook het doel van de Centrale Directie en in haar studie werden voor 18 afzonderlijke gemeenten zelfs uitgewerkte differentiatieschalen opgesteld.

Van de wijze, waarop de Centrale Directie in de bewuste studie het probleem benadert, volgt hier een korte weergave. Voor een vollediger uiteenzetting, in het bijzonder wat de gevolgde berekeningsmethode betreft, zij verwezen naar het bovengenoemde tijdschriftnummer.

Ter benadering van de meest wenselijke differentiatie worden eerst de uiterste grenzen van de differentiatie bepaald, zijnde een differentiatie volgens minimum- en volgens maximumeisen. De meest wenselijke of optimale differentiatie moet tussen beide uitersten in gevonden worden.

a. De minimumschaal. Deze voorziet in een dusdanige huisvesting, dat elk huishouden juist voldoende ruimte heeft om te leven. De schaal voor een dergelijke woningdifferentiatie kan men afleiden uit de resultaten van de Volkstelling door centering van het aantal huishoudens dat in iedere grootteklasse aanwezig is. Zou men de woningvoorraad inderdaad op deze voet differentiëren, dan zou iedere mutatie in de omvang van een huishouden, inkrimping zowel als uitbreiding, nopen tot onmiddellijke verhuizing. Uiteraard heeft deze schaal uitsluitend theoretische waarde.

b. De maximumschaal. Deze voorziet in een huisvesting die elk gezin ruimte laat om in één en dezelfde woning tot zijn maximale omvang uit te groeien. Verhuizen is dan nooit noodzakelijk. De vaststelling van deze schaal vereist ingewikkelde berekeningen t.a.v. tempo en omvang van de uitgroei der gezinnen ¹⁾.

c. Tussen beide uitersten in ligt de *optimumschaal*. Of deze voor een bepaalde gemeente meer overeenkomt met de minimum- dan wel met de maximumschaal, hangt af van de ter plaatse geldende verhuisfrequentie. Zoals bekend, is de mobiliteit der gezinnen op het platteland geringer dan in de stad. Voor de 18 stedelijke gemeenten, waarvoor de Centrale Directie de maximum- en de optimumschaal berekende, is uitgegaan van de veronderstelling, dat voor groeiende gezinnen een woninggrootte vereist is, die correspondeert met de omvang die het

gezin 10 jaar later zal bereiken. Voor inkrimpende gezinnen is aangenomen, dat zij gemiddeld 5 jaar na elke gezinsverkleining (sterfte of huwelijk der kinderen) een dienovereenkomstig kleinere woning zullen willen betrekken. Voor Nederland ziet de optimumschaal er als volgt uit:

Optimumschaal voor de berekening van de wenselijke woningdifferentiatie in Nederland

Aantal kinderen per gezin	Aantal gezinnen in pCt. van totaal aantal gezinnen
0	19
1	19
2	21
3	14
4	10
5	6
6 e.m.	11

Toepassing van deze optimumschaal zou betekenen dat 19 pCt. van de woningen ingericht moet zijn voor bewoning door kinderloze gezinnen, 19 pCt. voor bewoning door gezinnen met 1 kind, 21 pCt. voor bewoning door gezinnen met 2 kinderen enz.

Alvorens een praktische toepassing van de optimumschaal te formuleren mogen wij hier twee opmerkingen plaatsen, die de waarde van deze schaal enigermate relativeren.

De eerste betreft het uitgangspunt voor de berekening van maximum- en optimumschaal. Bij de berekeningen heeft men zich op het standpunt gesteld, dat de differentiatie dient te zijn aangepast aan het uitgroei patroon van de huidige huwelijksgeneratie. Ten tijde van het verschijnen van deze studie was dit de huwelijksgeneratie 1950-1954. Dit uitgangspunt is niet geheel bevredigend, aangezien de woningen ook dienst zullen moeten doen voor de huisvesting van vroegere en toekomstige huwelijksgeneraties, die ieder een afwijkend uitgroei patroon vertonen. Aangezien echter de verdeling der nieuw te bouwen woningen over deze huwelijksgeneraties niet bekend is, werd de Centrale Directie geen andere keus gelaten. Deze opmerking houdt dan ook niet zozeer een kritiek in als wel een waarschuwing om niet te star aan een bepaald differentiatieschema vast te houden.

Onze tweede opmerking betreft de moeilijkheid der individuele gezinnen om te bepalen, welke woning hun in de toekomst zal passen. Bezien wij bijv. de maximumschaal voor Nederland. Deze geeft aan, dat 19 pCt. van de Nederlandse gezinnen, gehuwd in de periode 1950-1954, geen kinderen zal krijgen, dat 16 pCt. één kind zal krijgen, dat 21 pCt. twee kinderen zal krijgen enz. Er is alle reden om aan te nemen, dat deze berekeningen juist zullen blijken. Aan een bepaald Nederlands gezin, gehuwd in de periode 1950-1954, is het echter niet bekend, welke tenslotte zijn maximale omvang zal blijken te zijn, en welke woning dus voor het hele huwelijksleven passend zal zijn. Er bestaat m.a.w. een *gebrek aan identificeerbaarheid*. In tegenstelling tot wat bij opstelling van de maximumschaal gezegd werd, zal verhuizen dus toch noodzakelijk zijn en wel als correctie op aanvankelijke foutieve keuze.

Hetzelfde geldt voor de optimumschaal. Deze is, zoals wij gezien hebben, gebaseerd op realistischer veronderstellingen t.a.v. de verhuisfrequentie. Ook hier echter zal bij rigoureuze toepassing een hogere verhuisfrequentie

¹⁾ Met de woningbehoefte der alleenstaanden kon bij de vaststelling van deze en de hierna te bespreken optimumschaal geen rekening worden gehouden, zodat alleen gesproken wordt van de woningbehoefte van gezinnen.

AMERSFOORT

Belangrijke schakel in de **verbindingen** tussen de randstad Holland en de noordelijke en oostelijke „randprovincies”. Spoorwegknooppunt, centraal punt op het wegenschema.

Modern, **wetenschappelijk gefundeerd** gemeentebeleid, (in samenwerking met het Nederlandsch-Economisch Instituut). Weloverwogen harmonische stadsuitleg rond de oude stadskern, bekend om haar **historische schoonheid**.

Een aantrekkelijke **woonstad**, rijk aan onderwijsinstellingen, in de onmiddellijke omgeving van Nederlands grootste natuurreservaat.

Een goed geoutilleerd **industrieterrein**, waarvan de laatste jaren ongeveer 20 ha werd verkocht en bebouwd.

Een snel groeiende stad in het centrum des lands.

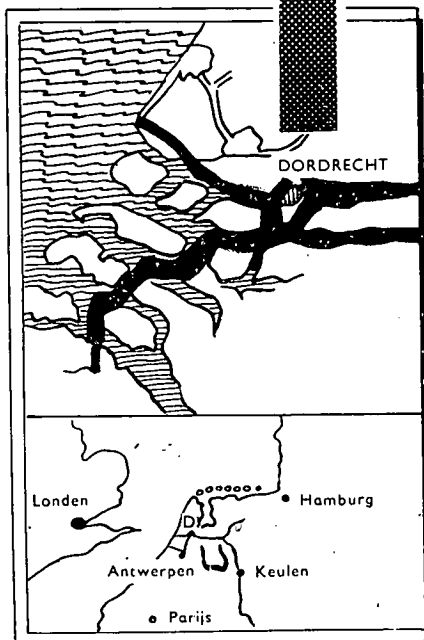
Amersfoort is op weg naar de 70.000!

Energiek - Levendig

met een goed cultureel klimaat.

DORDRECHT

de oude stad met het jonge hart;

gelegen aan diep vaarwater (zeehaven) met uitstekende verbindingen via grote verkeerswegen en de spoorweg;

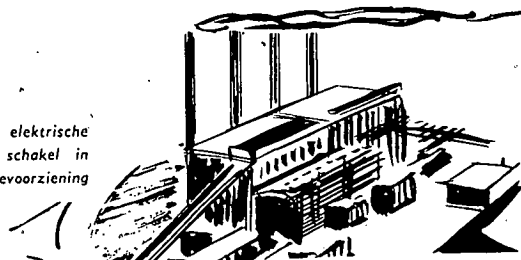
belangrijk handels-, scheepvaart- en industrie centrum met bijzonder gunstig gelegen industrieterreinen, verkrijgbaar in koop, erfpacht of huur;

bovendien aangename woonstad en centrum van watersport.

Inlichtingen bij het Gemeentebestuur.

Moderne elektrische centrale: schakel in de energievoorziening

dan bedoeld werd optreden, als correctie op een individuele foutieve woningkeuze.

Aan de hand van enige praktische veronderstellingen zal nu getracht worden, twee differentiatieschema's gebaseerd op de optimumschaal op te stellen voor Nederland en voor twee niet nader genoemde stedelijke gemeenten in de Randstad Holland. Het eerste schema voorziet in een naar onze mening minimale, het andere in een maximale differentiatie.

Als eerste praktische veronderstelling gelde dan, dat een verantwoorde woningbouw rekening dient te houden met het verlangen naar een tweede woonvertrek. In het kader van dit artikel kan hierop niet uitvoerig worden ingegaan. Verwezen zij daarom naar bijv. „Onderzoek naar woonstijl en woonwensen”, een publikatie van de Centrale Directie van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting. Hieruit kan worden vastgesteld, dat het verlangen naar een tweede woonvertrek bij de bewoners van de na de oorlog gebouwde woningen zeer levendig is. Een dergelijk extra vertrek zou voor een groot aantal doeleinden — afzonderlijk of gecombineerd — benut kunnen worden: als „salon”, als logeerkamer, als studeerkamer, als extra ruimte voor het spelen van de kinderen of voor de beoefening van liefhebberijen, als „eigen kamer” voor het opgroeiende kind enz.

In een aantal gevallen, waarin men geen gebruik maakt van de beschikbare extra-ruimte zou, als voorheen, de mogelijkheid ontstaan tot kamerverhuur aan alleenstaanden. Voorts zou door het opnemen van een tweede woonvertrek in de nieuwbouw ook tegemoet gekomen zijn aan het bezwaar van het gebrek aan identificeerbaarheid. Door één tijdelijk gebruik van het tweede woonvertrek als slaapkamer zou de verhuisfrequentie in gunstige zin worden beïnvloed.

Als veronderstelling voor het minimum-differentiatieschema gelde nu, dat 50 pCt. van de woningen uit alle grootteklassen wordt uitgerust met een tweede woonvertrek. Voor het maximum-differentiatieschema zij verondersteld, dat alle woningen excl. 50 pCt. van de woningen voor kinderloze gezinnen met een tweede woonvertrek worden uitgerust.

Als tweede praktische veronderstelling gelde een aanpassing van het aantal vertrekken ²⁾ per woning aan het aantal bewoners volgens onderstaand schema:

- een gezin zonder kinderen kan volstaan met één slaapkamer;
- een gezin met één kind heeft behoefte aan twee slaapkamers;
- een gezin met twee kinderen van gelijk geslacht heeft één kinderslaapkamer; zijn de kinderen van verschillend geslacht, dan zijn twee kinderslaapkamers nodig;
- een gezin met drie of vier kinderen heeft twee kinderslaapkamers;
- grotere gezinnen behoeven drie slaapkamers voor de kinderen.

Een en ander resulteert nu bij toepassing van de optimumschaal voor Nederland en voor de bedoelde twee gemeenten in een minimum- en een maximum-differentiatieschema. Eerst volgt hier het *minimumschema*. Ter vergelijking is tevens de werkelijk gevolgde differentiatie gegeven; voor Nederland de werkelijke differentiatie van de woningbouw in 1954, voor de beide stedelijke

gemeenten (gemeente A en gemeente B) de differentiatie van de na-oorlogse woningbouw.

TABEL 1.

Minimum-differentiatieschema
(50 pCt. der woningen uitgerust met tweede woonvertrek)

Differentiatie in:	Aantal vertrekken per woning in pCt. van totaal aantal woningen				
	2	3	4	5	6
Nederland { wenselijk	9,5	24	32	26	8,5
{ werkelijk	7	20	46	19	8
Gemeente A { wenselijk	11,5	28	34	22	4,5
{ werkelijk	7	23	59	8	3
Gemeente B { wenselijk	9	25	35,5	25	5,5
{ werkelijk	18	22	39	16	5

Vergelijking van werkelijke en wenselijke differentiatie leert, dat in het algemeen te veel de nadruk is gelegd op het bouwen van 4-kamerwoningen en dat relatief te weinig grote en kleine woningen gebouwd werden.

Een vergelijking met het maximumschema (dat, mede rekening houdend met het gebrek aan identificeerbaarheid en de nadelen verbonden aan een hoge verhuisfrequentie, waarschijnlijk beter overeenkomt met hetgeen in dezen wenselijk is) geeft het volgende resultaat:

TABEL 2.

Maximum-differentiatieschema
(tweede woonvertrek in alle woningen excl. 50 pCt. van de woningen voor kinderloze gezinnen)

Differentiatie in:	Aantal vertrekken per woning in pCt. van totaal aantal woningen				
	2	3	4	5	6
Nederland { wenselijk	9,5	9,5	29,5	34,5	17
{ werkelijk	7	20	46	19	8
Gemeente A { wenselijk	10	13	33	35	9
{ werkelijk	7	23	59	8	3
Gemeente B { wenselijk	10	8	32	39	11
{ werkelijk	18	22	39	16	5

Vergelijking van het maximumschema met de realiteit toont, dat in Nederland zowel als in de beide gemeenten te veel 3- en 4-kamerwoningen zijn gebouwd en dienovereenkomstig te weinig 5- en 6-kamerwoningen. 2-kamerwoningen werden in gemeente B eveneens te veel gebouwd, in Nederland en gemeente A echter in iets te geringe mate.

Differentiatie naar huur- en grootteklassen; conclusie.

In enkele onderzochte gevallen bleek, dat de huidige woningbouw onvoldoende is aangepast aan de behoefte der bewoners:

- de *spreiding* over de verschillende behoeftecategorieën is zowel wat het aantal vertrekken als wat de huurwaarde betreft, onbevredigend;
- niet alleen de *spreiding*, ook het *gemiddelde* aantal vertrekken per woning en de *gemiddelde* huurwaarde zijn onbevredigend en wel te laag.

Het behoort nauwelijks betoog, dat een en ander belangrijke consequenties heeft. De huidige uitbreiding van de woningvoorraad is de grootste, die ooit heeft plaatsgehad. Hiertoe noopt niet slechts het woningtekort, maar ook de enorme verwachte toeneming van de totale bevolking, die volgens het werkgemiddelde van de prognose van het C.B.S. ³⁾ zal stijgen met ruim 4 mln. personen of bijna 40 pCt.

De hoedanigheid van de grote toeneming van de woningvoorraad in deze periode zal in belangrijke mate haar stempel drukken op de toekomstige Nederlandse volkshuishouding en het is geenszins denkbeeldig dat een voortgaan op de ingeslagen weg belangrijke structuurwijzigingen van economische en sociale aard in Nederland induceert.

N.E.I.

Drs. C. J. A. JANSEN.

²⁾ In afwijking van de terminologie bij het C.B.S. gebruikelijk, wordt in dit artikel de keuken niet als vertrek gerekend.

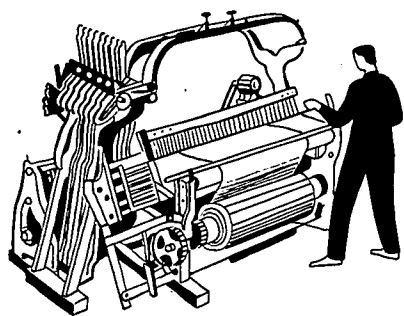
³⁾ Herzien berekeningen omtrent de toekomstige loop van de Nederlandse bevolking, 1951-1981.

Tilburg

Het machtige industrie-centrum in Centraal-Brabant biedt U vakbekwame arbeiders, die van geslacht op geslacht aan industriële arbeid gewend zijn, liefde hebben voor hun werk en trouw zijn aan hun bedrijf.

Schoen- en Lederindustrie

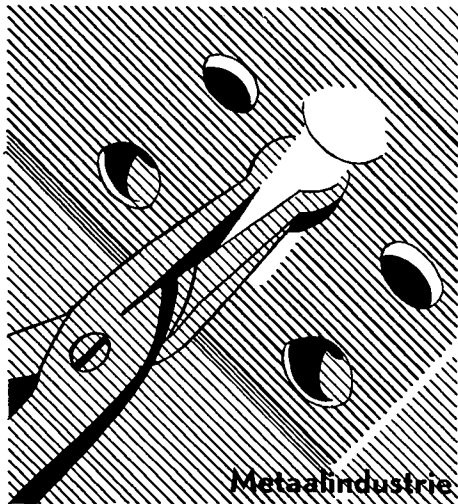
Textielindustrie

Gelegen in het centrum der Beneluxlanden

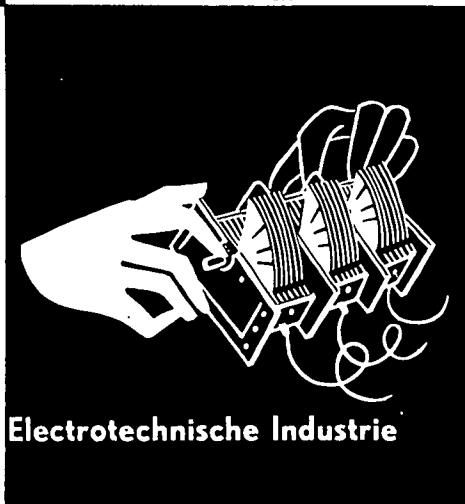
Door de Kath. Econ. Hogeschool is Tilburg behalve werkstad ook Academiestad.

Metaalindustrie

Houtverwerkende Industrie

Electrotechnische Industrie

Het verkeer in de binnenstad

De ontwikkeling van het verkeer baart allerwegen grote zorg. Vele wegen en straten waarover men een vijftal jaren geleden nog rustig rijden kon zijn thans op de normale uren alleen met moeite en op de spitsuren praktisch in het geheel niet meer te berijden. Opstoppen komen steeds veelvuldiger voor en zelfs een uit verkeersoogpunt bevoorrechte stad als Rotterdam kent op de spitsuren congesties van formidabele omvang.

Het laat zich niet aanzien dat deze verkeersontwikkeling tot een einde is gekomen. De regelmatig en aanzienlijk toenemende welvaart uit zich enerzijds in een sterke toename van het aantal in gebruik zijnde automobielen en anderzijds in een steeds toenemende intensiteit van het gebruik daarvan. Aangezien een verdere inkomens-toeneming redelijkerwijs tegemoet kan worden gezien zal de verdere doorwerking op de verkeersomvang niet achterblijven en zullen bovengenoemde tegelijkertijd werkende factoren voor een zelfs aanzienlijke toename van het verkeer zorgdragen. We behoeven daarvoor niet naar Amerika te kijken. Ook Nederland kent dit probleem in volle omvang.

Aan reacties op deze ontwikkeling heeft het de laatste jaren niet ontbroken. De verkeersbonden menen dat in zeer snel tempo tot voltooiing en uitbreiding van het wegennet en tot verruiming van stadsstraten en invalswegen zal moeten worden overgegaan. De overheden stellen zich vrijwel alle eveneens op dit standpunt en voeren de daartoe benodigde omvangrijke werken uit. Voor de belangrijkste invalswegen in de steden die tot aan de bebouwing veelal rijkswegen zijn geeft de rijksoverheid soms zeer grote subsidies ten behoeve van de voortzetting binnen de bebouwde kom. Voorbeelden van deze laatste vorm van financiering zijn de aansluiting van de tunneltraverse in Rotterdam aan de rijksweg naar Den Haag en de Amstelbrug met aansluitende werken in de rijksweg Utrecht—Amsterdam.

De hierbij gevolgde en onze inziens zeer gezonde beschouwingswijze neemt de verkeersontwikkeling als een datum en tracht de capaciteit van het wegennet hieraan aan te passen. Ten dele met veel, ten dele met matig succes. Maar de idee is in principe gezond. De produktiviteit van het Nederlandse bedrijfsleven hangt mede van de efficiëntie van het wegennet af.

Men kan evenwel de zaak ook anders zien en eenvoudig stellen: daar waar het verkeer ons hindert, verbiede men het. Op het eerste gezicht het ei van Columbus. Doch evenmin als de wat grove daad van deze overigens zeer koene ontdekkingsreiziger kan het verkeersverbod op elegantie bogen.

De gevolgen zullen namelijk niet uitblijven indien men het verkeer wil gaan verbieden op die plaatsen te komen waar het blijkens de verkeersdichtheid juist bij voorkeur komt. En dat is in de stadskernen onze steden.

De functie van deze stadskernen brengt dit namelijk noodzakelijk mee. De stadskern vormt het hart van de stad, het gebied waarin zich winkels van het betere genre concentreren, banken en andere financiële instellingen, amusementsbedrijven, café's en restaurants zijn gevestigd en het gehele netwerk van met elkaar verbonden kleine industriële bedrijfjes en ambachtsbedrijven een plaats vindt. Dit geheel is in beginsel harmonisch. Het een is niet denkbaar zonder het ander en de structuur blijkt ook van stad tot stad zeer grote overeenkomst te vertonen.

Een verkeersverbod, zelfs alleen voor particuliere auto's, zou in dit organische geheel een ruwe ingreep betekenen waarvan men de uitwerking terdege dient te beseffen. In beginsel namelijk loopt een automobilist niet veel verder dan vijftig meter van zijn auto. Dit kan men naar believen betreuren of zelfs veroordelen maar het feit blijft. Evenzeer als de verkeersontwikkeling is de psychologie van de automobilist een datum. Om die psychologie te leren kennen kan men zich het beste een auto aanschaffen.

Deze automobilist zal derhalve bijzonder weinig neiging vertonen de binnenstad te betreden. Aanvankelijk zal hij hiertoe wellicht door de omstandigheden worden gedwongen (gesteld dat hij tenminste een parkeerplaats kan vinden) maar van lieverlee zal de noodzaak hiertoe geringer worden omdat de belangstelling van zakenlieden voor de exploitatie van bedrijven in de stadskernen afneemt en elders in de andere stadswijken toeneemt. De koopkrachtdrainage van de binnenstad zal leiden tot de vorming van secundaire stadskernen rondom de oude stadskern. Op plaatsen die daartoe volmaakt ongeschikt zijn maar waar de omstandigheden nu eenmaal toe nopen.

Hiermee is het probleem niet alleen slechts verplaatst in plaats van opgelost maar komt bovendien een veel ernstiger vraagstuk aan de orde. En wel het feit dat koopkrachtdrainage van een stadskern onherroepelijk via enorme kapitaalverliezen tot verpaupering van en krotvorming in die stadskern zal leiden.

Het lijkt wat kras gesteld. Maar een ieder die met stedebouw te maken heeft en de afsterving van bepaalde delen van een stadskern heeft gadeslagen nadat deze langzamerhand in de verkeersschaduw waren komen te liggen beseft dat dit gevaar groot en zeer reëel is.

Men zou nu kunnen stellen dat de krotvorming eenmaal intredende, het moment gekomen is voor een grootscheepse sanering van het stadscentrum. Doch dan is het kwaad van de *gedwongen* stichting van secundaire kernen reeds geschied en kan de opheffing daarvan door sanering en wederopenstelling van de oorspronkelijke stadskern alleen nog maar meer kwaad stichten.

Meer ligt voor de hand met de sanering niet te wachten tot de toestand onhoudbaar is geworden. Er liggen in vele van onze binnensteden nog enorme ruimten ongebruikt. Straatwanden kunnen wegens de soms zeer grote diepte der panden zeker wat de onderste verdieping betreft worden teruggeschoven en ruimte geven voor trottoirs; vele binnenterreinen kunnen met weinig moeite tot parkeerplaatsen worden gemaakt, enz. En waar dit alles niet voldoende is zullen doorbraken van groter allure niet uit kunnen blijven. Ondanks de woningnood en ondanks het feit dat dit alles veel geld kost. Evenals een stad die haar centrum afsluit is ook een stad die in haar verkeer verstikt zelf de oorzaak van haar verpaupering.

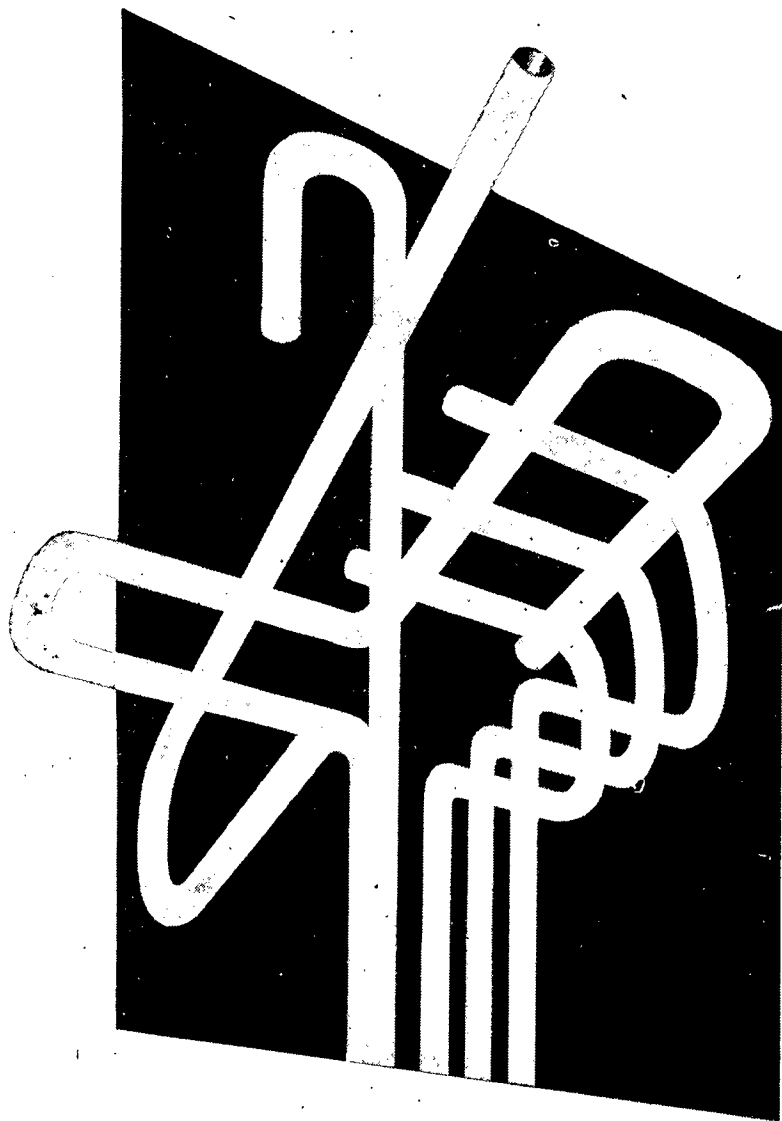
N.E.I.

L. H. KLAASSEN.

(Advertentie)

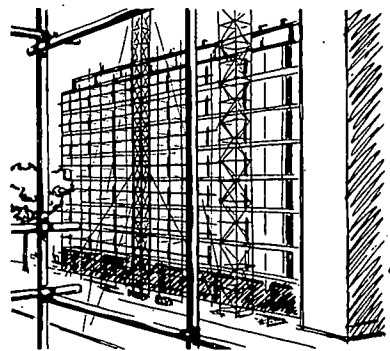
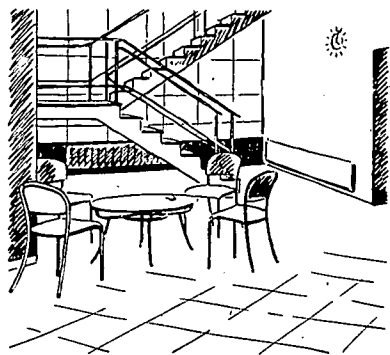
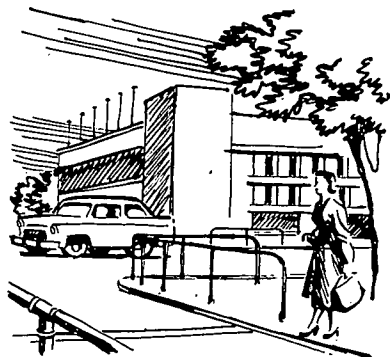
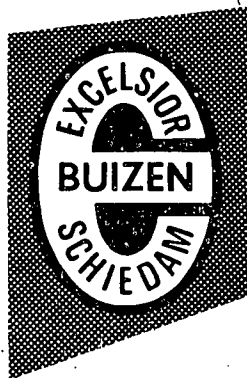
**STALEN
KANTOOR
MEUBELEN**

STALEN BUIZEN

worden in een steeds groeiend aantal toepassingen gebruikt. Zowel op weg naar, als in Uw huis, kantoor of fabriek bent U aangewezen op talrijke producten waarin buizen worden verwerkt. Onverschillig op welk gebied, aan Excelsior-buizen kunnen bij elke toepassing de hoogste eisen worden gesteld.

N.V. METAALBUIZENFABRIEK MAATSCHAPPIJ

EXCELSIOR

Gemeentebedrijven

Ofschoon dit artikel de titel draagt van „Gemeentebedrijven”, wordt daarin slechts besproken de positie van gemeenten als beheerders van elektriciteits-, gas- en waterbedrijven. Ik verwaarloos andere vormen van gemeentelijk bedrijfsbeheer zoals van grond- en woningbedrijven, vervoerbedrijven enz. De drie eerstgenoemde soorten zijn degene waaraan men het eerst denkt, wanneer gesproken wordt van gemeentebedrijven en zij leveren ook vergelijkbare problemen op, die bij de andere bedrijfssoorten veelal ontbreken.

Indien nu de stand van zaken ten aanzien van het gemeentelijk bedrijfsbeheer in enkele woorden moet worden gekenschetst, dan is het die van een langzaam terugtrekken voor onafwendbare centralisatie- en concentratietendenties. Ik onderscheid hier centralisatie — de bemoeiing met of de overneming van bedrijven door het Rijk — van concentratie, waarbij het voorzieningsgebied van bedrijven wordt samengevoegd, het aantal van de bedrijven dus vermindert, doch de voorziening niet in een over het gehele land werkend bedrijf wordt gecentraliseerd. Een voorbeeld van centralisatie, die in het verleden gemeentebedrijven heeft doen verdwijnen, is dat van de overneming van alle telefoonbedrijven, die nog niet in handen van het Rijk waren. Dat proces heeft in de bezettingsjaren zijn voltooiing gevonden door de naasting van de laatste drie gemeentelijke telefoonbedrijven, die van Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage. Bij de andere vorm van centralisatie beperkt het Rijk zich tot een bemoeiing met openbare nutsbedrijven, welke de mogelijkheid van een verwezenlijken van concentratie. Enige voorbeelden daarvan zal ik in dit artikel nog vermelden. Deze tendenties zijn niet nieuw; zij hebben zich in de afgelopen jaren slechts voortgezet. Welke factoren werken in die richting?

Algemeen maken van de voorziening en betekenis voor het produktieproces.

De eerste factor is het streven, de bevolking zo algemeen en zo goed mogelijk te voorzien met de produkten der drie bedrijfssoorten, dus met elektrische stroom, gas en drinkwater. Men denke hierbij zowel aan de behoefte van de consumenten als aan de betekenis welke de openbare nutsbedrijven hebben voor het produktieproces. Dat laatste spreekt ten duidelijkste bij de elektriciteitsvoorziening, waar het verbruik voor industrie en ambacht, tractie, polder- en rioolbemaling in 1951 rond 3.500 miljoen kWh bedroeg, terwijl dat voor woningen, openbare verlichting en verder verbruik rond 2.000 miljoen kWh beliep ¹⁾. Bij het voortschrijden van de industrialisatie en het toenemen van de elektrische tractie in het spoorwegverkeer zal deze verhouding zich in de toekomst nog wel sterker in de richting van het krachtverbruik wijzigen.

Bij de gasvoorziening liggen de verhoudingen nog anders, doch ook daar is een verschuiving naar het verbruik voor bedrijfshuishoudingen zichtbaar. De nota inzake de gasvoorziening, welke de Minister van Economische Zaken in 1953 aan de Tweede Kamer heeft aangeboden, bevat hieromtrent gegevens. Bedroeg het gasverbruik in 1939 in gezinshuishoudingen rond 500 miljoen m³, zo was dit in 1950 gestegen tot rond 850 miljoen, dus met rond 70 pCt. Maar het verbruik voor bedrijfshuishoudingen steeg in die jaren van rond 120 miljoen m³ tot

rond 285 miljoen m³ in 1950, hetgeen een stijging betekent van ruim 130 pCt. ²⁾.

Ook bij de watervoorziening is het verbruik voor bedrijfsdoeleinden geleidelijk stijgend en bedroeg het in 1951 voor zover als zodanig in de statistiek verwerkt, ruim 64 miljoen m³ tegenover een totale afgifte door de bedrijven, welke hiervoor gegevens hadden verstrekt, van rond 300 miljoen m³. Het industriële verbruik heeft dus de 20 pCt. overschreden ³⁾.

Het is begrijpelijk, dat deze toegenomen betekenis van de elektriciteits-, gas- en waterbedrijven voor het produktieproces in een tijd van actieve economische politiek en in het bijzonder van bevordering van de industrialisatie de reeds bestaande tendenties tot centralisatie en concentratie heeft versterkt. Daarnaast werken andere krachten.

Economisch beheer van energiebronnen.

De wereld dient economisch te werken met de beschikbare energiebronnen. Het is nodig zich af te vragen, op welke wijze niet alleen het huidige geslacht, doch ook toekomstige generaties zullen kunnen beschikken over een voldoende hoeveelheid energie in bruikbare vormen, die het mogelijk zullen maken voor een nog steeds groeiende bevolking het peil van de welvaart in een deel van de wereld te handhaven en in een ander — groter — deel, dat der achtergebleven gebieden, op te voeren. Wat de ontwikkeling van de techniek ons en de na ons komende geslachten zal brengen, is natuurlijk voor ons verborgen. Doch het is in geen geval een verstandige politiek al te veel te rekenen op nog niet gedane uitvindingen en ontdekkingen.

Kernenergie.

Dat de techniek van het vrij maken van kernenergie zich zo zal ontwikkelen, dat het probleem als niet reëel zou moeten worden beschouwd, wordt thans nog als hoogst twijfelachtig aangemerkt. De door het gebruik van kernenergie aan te wenden kracht zal naar de tegenwoordige verwachtingen slechts in betrekkelijk geringe mate de thans belangrijkste energiebronnen, steenkool en olie, kunnen vervangen.

En ook bij deze beperkte mogelijkheden van de kernenergie wijst zij in de richting van verdere centralisatie. De omvang van de voor een nuttig vrijmaken van kernenergie benodigde apparatuur en met name de kostbare maatregelen, welke voor een afschermen tegen de gevaarlijke radio-activiteit benodigd zijn, maken het naar de tegenwoordige inzichten praktisch onmogelijk die energie anders dan in zeer grote produktie-eenheden op te wekken. Buiten het gebruik voor grote schepen komt dan allereerst in aanmerking het aanwenden van de verkregen energie voor het opwekken van de elektrische stroom. Voor een land als Nederland is daar te denken aan één of enkele grote elektrische centrales, waar de energie zou worden geleverd door het vrijmaken van kernenergie.

Het is onwaarschijnlijk, dat het beheer daarvan aan individuele gemeenten zou worden toevertrouwd. Het beheer van sprijftbaar materiaal zal ongetwijfeld in handen van de centrale Overheid blijven of althans bij een lichaam berusten, waarin de centrale Overheid een overheersende invloed kan uitoefenen.

Maar keren wij tot het heden terug! Ook dan zijn er

¹⁾ Nota inzake de electriciteitsvoorziening, 1953, blz. 4 tekst III.

²⁾ Statistiek van de electriciteitsvoorziening in Nederland 1949-1951, uitgave C.B.S. 1954, blz. 66. Aan deze statistiek zijn ook vele andere gegevens ontleend.

³⁾ Statistisch overzicht der waterleidingen in Nederland over de jaren 1950 en 1951.

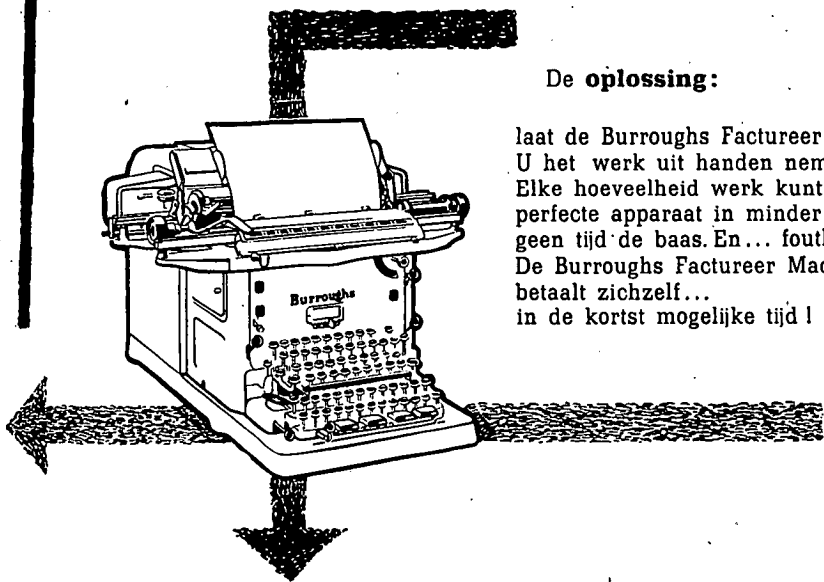

Zelfs al hadden Uw boekhouders vier handen...

... dan nóg zou het met de hand uitschrijven van rekeningen een tijdrovende bezigheid blijven! Elke met de hand geschreven rekening kost U veel te veel. Bij deze ouderwetse manier van factureren is bovendien de kans op fouten groter, terwijl overwerk vaak noodzakelijk is om niet achterop te raken.

**Praat eens
met de Burroughs
boekhoud-adviseur**

Burroughs kan U helpen met deskundige, kosteloze adviezen, de juiste machines voor Uw administratie, perfecte onderhoudsservice.

De oplossing:

laat de Burroughs Factureer Machine U het werk uit handen nemen. Elke hoeveelheid werk kunt U met dit perfecte apparaat in minder dan geen tijd de baas. En... foutloos! De Burroughs Factureer Machine betaalt zichzelf... in de kortst mogelijke tijd!

Burroughs

NAAMLOZE VENNOOTSCHAP

VESTIGINGEN DOOR HET GEHELE LAND

Gebouw Atlanta,
Stadhouderskade 6,
Amsterdam-W.

tel. K.20-82082

voldoende werkzame factoren, welke centralisatie en concentratie bevorderen.

Afstandgas.

Bij de gasvoorziening heeft de techniek nieuwe wegen geopend. Het bij het zoeken naar aardolie ontdekte aardgas vormt een schat van onze bodem, waarvan de omvang en de tijdsduur van de beschikbaarheid nog niet vaststaan. Maar het aardgas is wel in zulk een grote hoeveelheid aanwezig, dat het voor de eerste 20 jaren een belangrijk element in onze gasvoorziening kan vormen. In de memorie van toelichting tot het wetsontwerp nopens deelneming door het Rijk in een op te richten Nationale Gas Maatschappij ⁴⁾ nam de Minister van Economische Zaken aan, dat de thans door de Nederlandse Aardolie Maatschappij aangeboden hoeveelheid van 400.000 m³ per dag in een nabije toekomst met ten minste 50 pCt. zou stijgen.

Nieuw is ook het van de olieraffinaderijen beschikbaar komende raffinaderijgas, dat thans via een transportleiding aan zes gemeenten in Zuid-Holland ter aanvulling van de eigen produktie wordt geleverd.

Daarnaast bestond reeds de levering op afstand van cokesovengas door zgn. kolenveredelingsbedrijven, t.w. de cokesfabrieken van de Staatsmijnen, de Hoogovens en de Stikstoffabriek te Sluiskil in Zeeuws-Vlaanderen. Deze laatste, welke tot dusver slechts enkele gemeenten in oostelijk Zeeuws-Vlaanderen bediende, zal na het tot stand komen van een gastransportleiding door de Westerschelde ook Goes, Middelburg en Vlissingen gaan voorzien.

Wordt hierbij nog het betrekken van een vrij geringe hoeveelheid cokesovengas uit België en grotere hoeveelheden uit Duitsland in aanmerking genomen, dan blijkt de hoeveelheid afstandsgas, dat als bijprodukt van cokesfabrieken is ontstaan en door deze is geleverd, sedert 1939 zeer belangrijk te zijn toegenomen, nl. van rond 96 miljoen m³ in 1939 tot rond 413 miljoen m³ in 1952.

In totaal dekte de levering door de Staatsmijnen en de Hoogovens in 1939 rond 14 pCt. van de totale gasbehoefte; de rest of 86 pCt. werd dus nog in gewone, meest gemeentelijke, gasfabrieken geproduceerd. Na 1954 dekte het afstandsgas (met inbegrip van aardgas, raffinaderijgas en importgas) reeds 41 pCt. van het verbruik. Voor 1960 rekent de Minister op een beschikbare hoeveelheid afstandsgas van ongeveer 1.600 miljoen m³, waarmee rond 80 pCt. van de totale geraamde behoefte van de openbare gasvoorziening zou worden gedekt.

Bij een dergelijke ontwikkeling is de gasvoorziening een zaak van nationaal beleid geworden. Naar mijn mening verdient de Regering lof voor haar streven dit beleid te verwezenlijken in samenwerking met de producenten en de distributeurs van het gas, en daarbij zoveel mogelijk aan hen over te laten. Waar producerende en distribuerende bedrijven met elkaar tot overeenstemming kunnen komen, wil de centrale Overheid zich daarmee niet bemoeien, voor zover tenminste de gedachte verdeling in voorzieningsgebieden hierdoor niet in gevaar komt. Wat daarna nog overblijft aan afstandsgas, waaronder dan ook zijn te begrijpen overschotten van de produktie van gasfabrieken, zal verdeeld moeten worden door een op te richten N.V. Nationale Gas Maatschappij. Daarin zouden participeren de Staatsmijnen, de Hoogovens en de Rijksdienst Gasvoorziening, welke laatste o.a. het aardgas en het gas uit Duitsland koopt en via eigen transportleiding geleidt naar de distribuerende gemeenten. Voorts de gemeenten Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam,

omdat hun gasbedrijven van blijvende betekenis voor de voorziening in hun gebied worden geacht. En als derde groep de in regionale organen samenwerkende gasbedrijven.

Op tweeërlei wijze openbaart zich hier de centralisatie. Het Rijk bevordert de oprichting van de N.V. Nationale Gas Maatschappij en werkt daarin door zijn Rijksdienst mede. En deze Rijksdienst heeft een zelfstandige taak ten aanzien van het verkrijgen en distribueren van aardgas, raffinaderijgas en buitenlands gas.

De gemeenten en de gasvoorziening.

Met deze ontwikkeling is in de afgelopen jaren gepaard gegaan het verdwijnen van gemeentelijke gasfabrieken en dit proces gaat nog steeds verder. De dwang van een gaswet heeft de centrale Overheid hierbij niet nodig gehad. Wel heeft zij het gaan in de richting, welke de ontwikkeling van de technische mogelijkheden aangaf, bevordert door haar toezicht op gemeentelijke investeringen en in een enkel geval met benutting van min of meer toevallige wettelijke bevoegdheden. Aldus heeft zij zich gekeerd tegen een besluit van een aantal gasproducerende gemeenten in centraal Nederland tot de stichting van een nieuw groot gemeenschappelijk gasproduktiebedrijf te Utrecht, dat naar de mening van de Minister de afzet van nieuw afstandsgas en de aanleg van een verbindingsleiding tussen het aardgas en het raffinaderijgas zou hebben bemoeilijkt. Het ligt nu in de bedoeling te Utrecht door de Nationale Gas Maatschappij een installatie voor omvorming van beide soorten gas te doen bouwen en exploiteren.

Voor de toekomst is derhalve te verwachten, dat behalve in de grootste gemeenten de eigen gasfabrieken zullen verdwijnen. De gemeenten zullen dan hun taak op het terrein van de gasvoorziening voornamelijk beperkt zien tot de verzorging van de distributie. Ook hier gaat de ontwikkeling in de richting van grotere eenheden. Om het gebruik van gas voor vele nieuwe vooral industriële mogelijkheden tot zijn recht te doen komen heeft het distributiebedrijf een bekwaame technische leiding nodig. Een klein bedrijf kan de kosten hiervan niet dragen en kan ook aan een technisch hiertoe capabel man geen bevredigende dagtaak verschaffen. Daarom ligt — buiten het terrein van de wat grotere stedelijke gemeenten — de oplossing in samenwerking. Deze kan meer dan één vorm aannemen: samenwerking op voet van gelijkheid tussen een aantal gemeenten, die aldus gemeenschappelijk een distributiebedrijf beheren; leiding bij zodanige samenwerking door een grote gemeente; overlaten van de taak door kleine gemeenten aan de grotere. Al deze vormen laten nog verschillende varianten toe. De praktijk zoekt hierin haar weg en waarschijnlijk zal de toekomst leren, dat meer dan één vorm op bevredigende wijze het gemeentelijk aandeel in de gasvoorziening zal hebben gehandhaafd.

Elektriciteitsvoorziening.

Als ik wel zie, hebben bij de elektriciteitsvoorziening de economische factoren meer dan de technische het voortschrijden van de concentratie bevordert. De tendentie van centralisatie heeft zich niet bijzonder sterk geopenbaard. Wel heeft de centrale Overheid bij haar toezicht op investeringen een zo economisch mogelijke verdeling van de daarvoor beschikbare financiële en materiële middelen bevordert. Rechtstreeks toezicht door middel van speciale wetgeving heeft zij niet nodig geacht. Het is tekenend, dat van de in 1938 vastgestelde Electriciteitswet de belangrijkste bepalingen tot dusver niet zijn ingevoerd.

Op het terrein van de elektriciteitsproduktie waren de

⁴⁾ Kamerstukken 1955-1956, no. 4285.

Grootste industriestad van Nederland

AMSTERDAM

Centrum van handel, verkeer en kunst

**Alle inlichtingen: Bureau voor Pers, Propaganda en Vreemdelingen-
verkeer — Stadhuis Kamer 159 — Telefoon 64455, Toestel 552, 352**

gemeenten reeds vóór de oorlog niet alleenheersend. Slechts een aantal grote gemeenten had eigen centrales, terwijl overigens in de meeste provincies hetzij provinciale bedrijven, hetzij bedrijven bestonden, waarin provincies en gemeenten samenwerkten.

In Zuid-Holland was de coördinatie van de zes gemeentelijke produktiebedrijven reeds vóór de oorlog aangevat door de oprichting, onder leiding van het provinciaal bestuur, van de N.V. Electriciteitsbedrijf Zuid-Holland. Deze vennootschap is eigenares van het koppelnet en bevordert de onderlinge uitwisseling van energie tussen de zes bedrijven en eventueel ook met andere elektriciteitsbedrijven. Na de oorlog heeft de E.Z.H., die door onderlinge verrekening de kostprijsverschillen tussen de zes produktiebedrijven nivelleert, vooral kunnen bewerken, dat de vereiste uitbreidingen van de gezamenlijke capaciteit der bedrijven daar werden aangebracht, waar zij het voordeligst waren. Voornamelijk het Rotterdamse bedrijf is hierdoor uitgebreid en tot het grootste elektriciteitsbedrijf geworden. In 1949 is onder leiding van het Rijk de N.V. Samenwerkende Electriciteits Productiebedrijven (S.E.P.) opgericht. Deze regelt de onderlinge uitwisseling van elektrische energie en de uitwisseling met het buitenland.

In de zeer sterke toeneming van de elektriciteitsproduktie na de oorlog is het aandeel van de provinciale bedrijven relatief gestegen en overtreft het dat der gemeentelijke bedrijven, al zijn die van Rotterdam en Amsterdam groter dan elk der provinciale bedrijven:

Zelf-opgewekte energie in miljoen kWh

	Gemeente- bedrijven	Provinciale bedrijven	Totaal
1939	1.319	1.216	2.535
1946	1.231	1.137	2.368
1953	2.865	3.848	6.713

Bij de distributie van de elektriciteit is de concentratie voortgeschreden, al is het proces na de oorlog niet sterk versneld. Van de 292 gemeentelijke distributiebedrijven in 1939 waren in 1945 nog 253 in stand en deze zijn tot 1951 teruggelopen tot 240.

Toch geeft dit geen volledig beeld van de ontwikkeling. In de laatste jaren zijn in belangrijke mate contracten tussen produktie- en distributiegemeenten tot stand gekomen, waarbij de invloed van de produktiegemeente op het beleid van het distributiebedrijf is gestegen. Erkend moet worden, dat zodanige samenwerking een technisch en economisch beter beheer bevordert. Bij deze contracten wordt aan het producerende bedrijf een rechtstreeks belang gegeven bij de opbrengst in de distribuerende gemeente. Deze laatste gemeente is wat minder vrij komen te staan in haar beheer, doch profiteert met haar inwoners van een verbeterde techniek en tariefsbeheer.

Drinkwatervoorziening.

Twee factoren bevorderen ten aanzien van de drinkwatervoorziening centralisatie en concentratie. De eerste is het streven de gehele Nederlandse bevolking de zegeningen van goed drinkwater deelachtig te doen worden, de andere factor is de noodzaak de mogelijkheden van winning van drinkwater, die bij de groeiende bevolking beperkt zijn, zo economisch mogelijk te benutten.

De provinciale besturen en ook de centrale Overheid hadden zich reeds lang voor de oorlog met de drinkwatervoorziening bemoeid. In alle provincies bestonden verordeningen, welke voor nieuwe bedrijven of uitbreidingen van derde een provinciale vergunning eisten. Noord-

holland heeft zelf een waterleidingbedrijf en enige andere provincies hebben met gemeenten deelgenomen in de oprichting van streekwaterleidingen.

Het Rijk had ook vóór de oorlog stimulerend en advise-rend gewerkt met zijn Rijksbureau (sindsdien Rijksinsti-tuut) voor drinkwatervoorziening en ook financiële hulp bij de oprichting van waterleidingen gegeven door voor-schot- en garantieverlening. Na de oorlog is deze taak voortgezet en uitgebreid met een subsidieregeling voor onrendabele voorzieningen. Het Rijk verleent een subsidie van omstreeks $\frac{2}{3}$ gedeelte, van het exploitatietekort der onrendabele voorzieningen, terwijl het andere derde ge-deelte ten laste komt van de belanghebbende streek (provincie, gemeenten of andere belanghebbenden). Een wettelijke regeling voor de subsidiëring is in voorbe-reiding ⁵⁾.

Nopens de wateronttrekking aan de bodem door water-leidingbedrijven is reeds een wet tot stand gekomen, de Grondwaterwet Waterleidingbedrijven (wet van 21 juli 1954, S. 383).

Een ontwerp voor een waterleidingwet is bij de Tweede Kamer ingediend. Behalve bepalingen omtrent het toezicht op waterleidingbedrijven in het belang der volksgezondheid bevat het een regeling voor de organisatie van de openbare drinkwatervoorziening. Voornamelijk aan de provinciale besturen zouden daarbij bevoegdheden worden toegekend tot het reorganiseren van de drinkwater-voorziening en tot het opleggen van samenwerkings-verplichtingen aan bestaande waterleidingbedrijven.

Ook onder dit nieuwe regime zal plaats blijven voor gemeentelijke waterleidingen. Hun aantal vermindert slechts langzaam door overgang naar provinciale of streekwaterleidingen. In 1951 waren er nog 142 gemeentelijke waterleidingbedrijven, waarvan 59 slechts water distribueerden, terwijl 83 ook zelf voor de waterzuivering zorgden. Van de 32 openbare streekwaterleidingen berusten voorts de meeste op gemeentelijke samenwerking.

Tariefstelling en bedrijfswinsten.

Periodiek wordt aan de gemeenten verweten, dat zij op de exploitatie van hun bedrijven winsten behalen, welke als een soort indirecte belasting zouden zijn te beschouwen en een goede tariefstelling en in het algemeen een juiste bedrijfspolitiek in de weg zouden staan. Te anderer plaatse heb ik uitvoeriger over dit onderwerp geschreven en daarin uiteengezet, dat indien de gemeenten zorgen voor levering van de produkten der bedrijven op behoorlijke voorwaarden, geen principieel bezwaar behoef te bestaan tegen het behalen van winsten. Deze zijn dan te beschouwen als de bate welke de gemeente trekt doordat zij zonder concurrentie een geheel gebied kan bedienen. Het is een normale bate, welke ook aan een particuliere ondernemer niet zou worden misgund. Behaalt de Overheid deze, dan staat daar nog de extra rechtvaardiging tegenover, dat zij bij het beheer van het gebied met name door het dichter worden van de bebouwing vele lasten te dragen heeft wegens het aanleggen en onderhouden van wegen, het zorgen voor afvoer van vuil en water, voor openbare verlichting enz. enz. Indien zij dan ook de lusten van de dichtere bebouwing door de hieruit voortvloeiende bedrijfswinsten kan incasseren, acht ik dit geenszins verwerpelijk ⁶⁾.

Toch gaat geleidelijk de betekenis van de winsten der gemeentebedrijven achteruit. Dit is niet te verwonderen,

⁵⁾ Aldus de memorie van toelichting tot het hierna te noemen ontwerp van een Waterleidingwet (Kamerstukken 1955-1956, 4201), waaraan ook andere gegevens zijn ontleend.

⁶⁾ Zie mijn boek Gemeentebedrijven (Alphen a/d Rijn 1939, blz. 312 en volgende).

wanneer in aanmerking wordt genomen, dat het aantal gemeentebedrijven is verminderd, doch vooral dat de prijspolitiek van de centrale Overheid de tarieven laag tracht te houden, terwijl de kostenfactoren sterk zijn gestegen. Men vergelijkte de volgende gegevens van de jaren 1936 en 1948:

Winsten en retributies van gemeentebedrijven
(in duizendtallen guldens)

	1936	1948
Elektriciteitsbedrijven	37.112	38.931
Gasbedrijven	9.132	6.710
Waterleidingbedrijven	9.997	8.706

Het absolute getal van de winst der gemeentelijke elektriciteitsbedrijven vertoont nog een geringe stijging. Maar wordt gelet op de toeneming van de elektriciteitsafgifte en voor alle drie soorten bedrijven op de daling van de waarde van de geldeenheid, dan komt zeer duidelijk tot uitdrukking, dat de gemeentelijke bedrijfswinsten reeds lang niet meer zijn „de kurk, waarop de gemeentefinanciën drijven”, zoals vroeger wel werd gezegd.

Overigens zijn in de na-oorlogse jaren ook tegengestelde invloeden werkzaam geweest. De Minister van Economische Zaken heeft enige jaren geleden aangedrongen op een geleidelijke verhoging van de elektriciteitstarieven en dergelijke klanken zijn ook ten aanzien van de waterleidingbedrijven vernomen. Gevreesd wordt namelijk, dat het verbruik onevenredig wordt gestimuleerd door te lage tarieven en dat daardoor de behoefte aan uitbreiding van de produktiecapaciteit onnodig wordt vergroot. Aangedrongen is bij de gemeentebesturen op het berekenen van hun afschrijvingen naar vervangingswaarde. Bedrijfseconomisch is dit wellicht juist, doch het is begrijpelijk, dat de gemeenten, welke hun investeringen voor het overgrote deel hebben gefinancierd met leningen, die in nominale guldens luiden, moeilijk kunnen wennen aan deze gedachte. Zou zij worden doorgevoerd,

dan zou hiermede geleidelijk het thans overheersende vreemde kapitaal bij de financiering voor een deel door eigen kapitaal worden vervangen, een ontwikkeling, die ik zou toejuichen.

Zo heeft ook het vraagstuk van de gemeentelijke bedrijfswinsten door veranderde economische omstandigheden een gewijzigd aanzien gekregen. Ik neem aan, dat in de toekomst de betekenis van die winsten als algemeen dekkingsmiddel voor de gemeenten nog in betekenis zal inboeten. Meer en meer zal ook de gemeentelijke winst, zoals dit bij de provinciale bedrijven reeds gebruikelijk was, haar bestemming vinden in het versterken van de economische positie der bedrijven zelf, waardoor verdere investeringen door eigen financiering zullen kunnen worden bestreden.

Samenvatting.

Zoals de lezer zal zijn gebleken, is dit overzicht niet een momentopname van wat de gemeentebedrijven thans zijn. Meermalen moest ik teruggrijpen op een nabij verleden of een ontwikkeling schetsen, die nog volop in gang is. Daaruit blijkt hoe zeer het gemeentelijk bedrijfsbeheer nog steeds een actieve factor vormt in onze economie en in het geheel van de overheidsbemoeiing. De tendenties van centralisatie en concentratie gaan onafwendbaar verder, doch het is verheugend, dat daarbij zoveel mogelijk wordt gestreefd naar het blijvend laten medespelen van de activiteit der gemeentebesturen. Die activiteit moet thans vaak andere vormen aannemen dan voorheen. Meer in samenwerking tussen gemeenten en van gemeenten met Rijk, provincie en andere lichamen, kunnen de gemeentebesturen tonen, dat zij hun plaats op dit terrein ook thans en in de toekomst nog waard zijn. Hun positie als het dichtst bij de bevolking staande bestuurslichaam, dat het best in staat is de behoeften van deze te begrijpen en daarvoor in het strijdperk te treden, wordt aldus tot heil van de gehele samenleving erkend.

¹s-Gravenhage.

D. SIMONS.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

DEVIEZENBANK

HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM, VIJZELSTRAAT 32

90 kantoren in Nederland

KASGELDENINGEN
VOORSCHOTTEN IN REKENING-COURANT
DEPOSITO'S
ONDERHANDSE EN PUBLIEKE LENINGEN

De kapitaaluitgaven en -inkomsten der gemeenten over de jaren 1953, 1954 en 1955

Aan de publikaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek met betrekking tot de overheidsfinanciën is in 1953 een nieuwe statistiek toegevoegd, namelijk een overzicht betreffende de kapitaaluitgaven en -inkomsten van de provincies en de gemeenten op kasbasis. Deze statistiek wordt kwartaalsgewijze gepubliceerd in de „Maandstatistiek van het financieuzen”.

Nu deze publikaties een drietal jaren zijn verschenen en ze interessante gegevens bevatten over de kapitaaluitgaven der gemeenten en de wijze waarop deze kapitaaluitgaven zijn gefinancierd leek het ons nuttig in dit gemeente-nummer aan deze statistiek enige beschouwingen te wijden.

Aan de hand van de in deze statistieken opgenomen cijfers hebben wij het volgende overzicht samengesteld

	1953	1954	1955
Kapitaaluitgaven voor:	(eenheid: f. 1.000)		
gemeentelijke woningbouw	323.836	279.657	258.483
verstrekking geldleningen en voorschotten voor woningbouw	179.837	187.947	201.789
totaal voor woningbouw	503.673	467.604	460.272
gemeentelijke nutsbedrijven	175.976	149.152	196.559
overige investeringen (in hoofdzaak voor openbare werken en onderwijs)	478.989	603.076	704.767
verstrekking geldleningen voor overige doeleinden	18.207	20.642	18.530
deelneming in aandelenkapitaal van vennootschappen	944	1.352	1.327
verstrekkingen van bijdragen à fonds perdu (in hoofdzaak voor stichting enz. van bijzondere scholen)	37.619	50.780	66.567
overige kapitaaluitgaven	12.364	18.818	20.538
totaal	1.227.772	1.311.424	1.468.560
Af kapitaalontvangsten wegens:			
opbrengst verkoop van goederen en aandelen	40.942	69.537	78.220
ontvangen bijdragen à fonds perdu	100.540	79.894	109.734
ontvangen aflossingen op verstrekte geldleningen en voorschotten	17.911	23.356	33.101
overige kapitaalontvangsten	12.290	17.476	17.219
Saldo kapitaaluitgaven	1.056.089	1.121.161	1.230.286
De financiering van deze kapitaaluitgaven is als volgt geschied:			
opgenomen vaste geldleningen, verminderd met gewone en buitengewone aflossingen op vaste geldleningen	751.936	917.729	961.933
netto uit vaste geldleningen	541.799	630.868	643.829
uit netto toename van vlottende schuld (opgenomen kasgelden) ..	— 58.179	57.275	82.221
uit beschikking over uitstaande kasgelden en contanten	253.089	35.576	19.491
uit saldo lopende rekening (saldo gewone ontvangsten min uitgaven in het kalenderjaar; in hoofdzaak middelen vrijgekomen door afschrijvingen)	319.380	397.442	484.745
totaal	1.056.089	1.121.161	1.230.286

Uit dit overzicht blijkt, dat de totaalbedragen van de netto-investeringen der gemeenten in de jaren 1953, 1954 en 1955 regelmatig zijn gestegen. Alleen in de sector van de woningbouw zijn de investeringen verminderd. Bij de beoordeling van deze verminderingen dienen de loon- en prijsstijgingen van de jaren 1954 en 1955 nog in aanmerking te worden genomen. De verminderingen in bouwomvang zullen dus de verminderingen in geld nog overtreffen.

De sluitpost in de opstellingen vormt het saldo lopende rekening. Dit saldo bestaat uit het op kasbasis berekende verschil tussen de gewone ontvangsten en uitgaven. Tot deze bedragen hebben de gemeenten dus de financiering van de netto-kapitaaluitgaven uit eigen middelen kunnen verzorgen. Het saldo lopende rekening wordt in hoofdzaak gevormd door de middelen, welke door afschrijvingen vrijkomen. Deze „zelffinanciering” bedroeg in 1953 30,2 pCt., in 1954 35 pCt. en in 1955 39,4 pCt. van het saldo kapitaaluitgaven.

Begin 1953 hadden de gezamenlijke gemeenten een vaste schuld van ongeveer f. 5½ mrd., welke schuld op 31 december 1955 was gestegen tot bijna f. 7,4 mrd.

Behalve uit vaste geldleningen worden de gemeentelijke investeringen gefinancierd uit eigen kapitaal en reserves van de gemeenten en uit bij de gemeenten door schoolbesturen e.d. gestorte waarborgsommen, terwijl op beperkte schaal ook financiering uit tijdelijk opgenomen kasgelden geschiedt. Het totaal van de gemeentelijke investeringen zal op 31 december 1955 stellig een bedrag van f. 8 mrd. hebben overschreden. Betreurd moet worden, dat — behoudens een publikatie van enkele totaalcijfers over de jaren 1952 en 1953 in de Maandstatistiek van het financieuzen van februari 1955 — sedert december 1952 geen volledige statistiek betreffende de gemeentefinanciën is gepubliceerd. De in december 1952 gepubliceerde statistiek had betrekking op de jaren 1950 en 1951. Een volledige statistiek zal gegevens bevatten over de samenstellende delen van de gemeentelijke investeringen. Sedert 1952 moeten gemeentebegroting en -rekening hieromtrent gedetailleerde gegevens bevatten. Voor een doeltreffende beoordeling van het totaal der gemeenteschulden moet vergelijking met de gemeentelijke bezittingen noodzakelijk worden geacht.

Uit het overzicht blijkt verder, dat de gemeenten in 1953 ruim f. 253 mln. en in beide volgende jaren resp. f. 35 mln. en f. 19 mln. van de uitstaande kasgelden hebben aangewend voor financiering van kapitaaluitgaven. Vooral het cijfer van 1953 vereist enige toelichting. Begin 1953 hadden de gezamenlijke gemeenten een bedrag van f. 515 mln. aan kasgelden uitstaan en aan contanten in hun kassen beschikbaar. Dit was een bijzonder hoog bedrag, hetgeen verklaard kan worden uit het toen bestaande voorschrift, dat Gedeputeerde Staten uitsluitend goedkeuring verleenden voor kapitaaluitgaven van gemeenten, waarvan de financiering uit vaste geldleningen verzekerd was. In 1952 hebben dan ook vele gemeenten geldleningen gesloten voor financiering van toekomstige kapitaaluitgaven. Die middelen waren op 1 januari 1953 tijdelijk als kasgelden uitgezet. In 1953 — toen de stringente financieringsbeleid niet meer werd gehanteerd — gingen vele gemeenten weer over tot de normale methode, waarbij het aangaan van vaste geldleningen als regel geschiedt op het moment, dat de kapitaalwerken reeds geheel of voor een deel zijn uitgevoerd. Het saldo uitstaande kasgelden is daardoor in de loop van de jaren 1953, 1954 en 1955 gedaald tot ruim f. 200 mln.

De vlottende schuld der gemeenten bedroeg begin 1953 ruim f. 386 mln., welk bedrag ca. 7 pCt. van de totale vaste schuld uitmaakte. Deze vlottende schuld bedroeg op 31 december 1955, na de in het overzicht

vermelde mutaties, ongeveer f. 470 mln., of ruim 6,3 pCt. van het totaal van de vaste schulden.

De nieuwe statistiek is van groot belang voor beoordeling van de ontwikkeling van de kapitaaldienst der gemeenten. Zij moet stellig ook van belang worden geacht voor beoordeling van de monetaire invloed van de kapitaaluitgaven en -inkomsten der gemeenten.

Verder kan worden vastgesteld, dat ook getracht wordt met betrekking tot de resultaten van de gewone dienst van de gemeenten uit de berekende saldi van de lopende rekening conclusies te trekken.

Het C.B.S. gaf bij de eerste twee kwartaaloverzichten in juni en september 1953 een toelichting, waaruit zou kunnen blijken, dat het saldo lopende rekening als een saldo van de gewone dienst (dus opbrengst van belastingen, uitkeringen van het Rijk en uit het gemeentefonds en overige gemeentelijke ontvangsten na aftrek van de uitgaven van de gewone dienst) kon worden aangemerkt. In de volgende statistieken heeft het C.B.S. er echter nadrukkelijk en bij herhaling de aandacht op gevestigd, dat het saldo lopende rekening niet gelijk mag worden gesteld met een batig saldo van de gewone dienst van de gemeenten. De gegevens zijn uitsluitend op kasbasis berekend en hebben dus alleen betrekking op betalingen aan en ontvangsten van derden. Bij de opstellingen worden de gemeenten en haar bedrijven als één geheel beschouwd, zodat de onderlinge transacties buiten beschouwing blijven. Bij de berekening van het saldo van de gewone dienst van de gemeenterekening worden ook afschrijvingen op de investeringen en overige kapitaaluitgaven, overboekingen naar en van andere dienstjaren, reserveringen, e.d. in aanmerking genomen. Bovendien hebben in het eerste halfjaar van elk kalenderjaar de kasontvangsten en -uitgaven betrekking zowel op het lopende als op het vorige dienstjaar, omdat immers de dienst van een gemeente als regel wordt afgesloten op 30 juni van een volgend kalenderjaar.

Bij de publikatie over het jaar 1955 in het nummer van april 1956 van de Maandstatistiek van het financie-

wezen merkt het C.B.S. o.a. op: „Het valt niettemin op, dat het saldo lopende rekening over de drie gepubliceerde jaren telkens positief is en zelfs belangrijk toeneemt. Ook al houdt men rekening met het totaalbedrag, dat jaarlijks wordt afgeschreven op bezittingen en andere kapitaaluitgaven (naar schatting van resp. f. 220 mln., f. 250 mln. en f. 300 mln.) dan resteren jaarlijks nog aanzienlijke bedragen (resp. ca. f. 150 mln., f. 200 mln. en f. 230 mln.)¹⁾. Hierbij dient er echter de aandacht op gevestigd te worden, dat die afschrijvingen in hoofdzaak gebaseerd zijn op de historische kostprijs. Zij zullen dus niet voldoende zijn om vervanging der betreffende activa te financieren. Zou met afschrijvingen op basis van de vervangingswaarde rekening worden gehouden, dan zou het hier geschetste beeld van de lopende rekening stellig ongunstiger worden”.

Uit de pers blijkt, dat vele gemeenten belangrijke tekorten op haar begrotingen hebben en ter dekking hiervan verzoeken om verhoging van de algemene uitkering uit het gemeentefonds hebben gedaan. In de Staten-Generaal moet regelmatig „strijd” worden geleverd voor verruiming van de voedingsbronnen van het gemeentefonds. De uitkeringen uit dit fonds vormen de voornaamste bron van inkomen van de gemeenten. Het fonds wordt gevoed met twee aandeelpercentages van de opbrengst van de rijksbelastingen. De gemeenten menen, dat zij zonder verhoging van deze percentages onvoldoende middelen uit het gemeentefonds verkrijgen ter dekking van de kosten van de gemeentelijke taakvervulling²⁾.

Wij zouden dus aanvankelijk de merkwaardige conclusie moeten trekken, dat terwijl zeer vele gemeenten haar begroting voor 1956 met bestaande inkomstenbronnen niet sluitend kunnen krijgen, verwacht wordt, dat

¹⁾ Dit zijn de cijfers voor de provincies en gemeenten tezamen.

²⁾ Bij de Tweede Kamer is in behandeling het bij Koninklijke boodschap van 19 september 1955 ingediende wetsontwerp nr. 4104, waarbij is voorgesteld één van beide aandeelpercentages uitsluitend voor de jaren 1955 en 1956 te verhogen, ter compensatie van de geldelijke gevolgen, welke voor het gemeentefonds uit de in 1955 ingevoerde belastingverlagingen zullen voortvloeien. Die compensatie is naar de mening van de gemeenten onvoldoende.

Gemeente LOON OP ZAND

1. Aantal inwoners: 14.000. Loonklasse 3.
2. Ligging.

Gelegen in midden Noord-Brabant ± 6 km ten

noorden van Tilburg en ± 20 km ten westen van 's-Hertogenbosch en ten oosten van Breda.

3. Verbindingen.

Frequente autobusverbindingen met Tilburg, 's-Hertogenbosch en Breda.

4. Middelen van bestaan.

Voornamelijk industrie en wel schoen-, leder- en lederwarenindustrie; daarnaast handschoenenfabrieken, houtbewerkingsbedrijven (meubelen, houten hakken) en metaalwarenindustrie.

Het snel toenemend tourisme vormt een niet onbelangrijke bron van inkomsten; in deze sector kunnen nog veel mogelijkheden worden benut.

5. Ontspanningsmogelijkheden.

Ruim 35% van de gemeente bestaat uit bos, heide en zandverstuiving. Het natuurpark „De Efteling” is een unieke recreatiegelegenheid met sportvelden, tennisbanen en zwembad.

6. Industrievestiging.

Kaatsheuvel.

Industrieterrein is geprojecteerd in het noordwesten en het noordoosten. In het noordwesten is 2½ ha bouwrijp (gelegen aan verharde wegen waarin water-, gas- en elektriciteitsleidingen (ook krachtstroom)).

Loon op Zand.

In het westen is industrie-terrein geprojecteerd, dat gelegen is aan de weg Tilburg—Waalwijk.

Inlichtingen worden
verstrekt
ter gemeente-secretarie
te Kaatsheuvel

de werkelijke resultaten van de gewone dienst van de totaliteit der gemeenten over 1955 een belangrijk gunstiger batig saldo zullen opleveren dan over 1954.

Wij menen, dat deze conclusie onjuist is.

De opstellingen van het C.B.S. zijn op kasbasis samengesteld. De jaren 1953 en 1954 behoorden met betrekking tot de regeling van de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten tot een „wetloos tijdperk”. Een nieuwe wettelijke regeling voor de financiële verhouding kwam pas in januari 1955 tot stand. In 1955 vonden tussen het Rijk en de gemeenten belangrijke afrekeningen over de jaren 1953 en 1954 plaats. Die afrekeningen betroffen toegekende subjectieve verhogingen van de algemene uitkeringen over beide jaren, compensatievergoedingen voór derving van inkomsten wegens afschaffing van schoolgelden. In 1955 werd aan de gemeenten uitgekeerd een verhoging met 2 pCt. van het percentage algemene uitkering uit het gemeentefonds over 1954. In dat jaar werden verder aan de gemeenten met gemeentepolitie aanvullende normvergoedingen over de jaren 1951 tot en met 1954 uitgekeerd, terwijl de daarvoor in aanmerking komende gemeenten een slotuitkering wegens bijdragen uit het gemeentefonds in de tekorten van de gewone dienst over 1947 ontvingen. Tenslotte ontving nog een aantal gemeenten uitkeringen van het Rijk van navloeiende opbrengst van de enkele jaren geleden afgeschafte ondernemingsbelasting. Het totaal van deze toevallig in 1955 ontvangen uitkeringen, welke dus bij de opstelling op kasbasis als ontvangsten in 1955 zijn verwerkt, maar betrekking hebben op de gewone diensten van vorige jaren, is ons niet bekend, maar wij menen, dat het bij voorzichtige raming de f. 150 mln. aanmerkelijk zal overschrijden. Indien met deze bijzondere ontvangsten rekening wordt gehouden zal het saldo lopende rekening — voor zover het betrekking heeft op het dienstjaar 1955 — nauwelijks het bedrag nodig voor de afschrijvingen overtreffen. Het jaar 1955 zal dan ten opzichte van 1954 een aanmerkelijke daling van het saldo lopende rekening aangeven.

Wij menen dan ook, dat men met het trekken van conclusies over de saldi van de gewone dienst uit de gepubliceerde cijfers op kasbasis bijzonder voorzichtig moet zijn. Aan het trekken van conclusies behoort naar onze mening een analyse van de opbouw der cijfers vooraf te gaan, waarvoor echter onvoldoende gegevens beschikbaar zijn.

Het wil ons voorkomen, dat voor een doeltreffende

beoordeling van de ontwikkeling van de gewone dienst der gemeenten een spoedige verschijning van de statistiek der gemeentefinanciën over de laatste jaren zeer gewenst moet worden geacht. In de Maandstatistiek van het financieewezen van februari 1955 werd verschijning van een nieuwe statistiek binnen enige maanden aangekondigd.

Verder moet in aanmerking worden genomen, dat batige saldi van de gewone dienst van afgesloten rekeningen in het algemeen voor mogelijkheden tot verruiming van de taakvervulling van de gemeenten geen betekenis hebben. De gemeentelijke taakvervulling moet om duurzame en doeltreffende verzorging mogelijk te maken uit de gewone inkomsten van de lopende dienst gedekt kunnen worden. Aanwending van reserves gevormd uit batige saldi van vorige jaren wordt in het algemeen en terecht als een ondeugdelijk middel tot dekking van uitgaven verbonden aan nieuwe taken beschouwd.

Tenslotte moet worden overwogen, dat de statistieken aangeven de *totaalcijfers* van *alle* gemeenten. Het uit het saldo lopende rekening berekende batig saldo van de gewone dienst kan het resultaat zijn van een aantal gemeenten met batige saldi en een aantal gemeenten met tekorten op de gewone dienst. De mogelijkheden voor de tekortgemeenten worden er niet gunstiger door, indien aangetoond zou kunnen worden, dat de totaliteit van de gemeenten nog juist met een gering batig saldo haar rekeningen af kan sluiten.

Arnhem.

A. VENVERLOO.

N.V. RIJNSTAAL, v/h J. W. OONK & CO.

gevestigd te Arnhem

UITGIFTE van

f 2.333.000,— gewone aandelen aan toonder,
in coupures van f 1.000,— en f 100,— nominaal, ten volle
delende in de resultaten van het boekjaar 1956/57 en van
de volgende boekjaren.

De ondergetekende bericht, dat zij de inschrijving op bovenvermelde
aandelen, uitsluitend voor houders van claims van gewone aandelen,

TOT DE KOERS VAN 100 pCt.

openstelt op

vrijdag, 29 juni 1956

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur

te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Arnhem bij

De Twentsche Bank N.V.

te Amsterdam bij de Heren

Dudok van Heel & Co.

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 21 juni 1956.

Prospectussen en inschrijvingsformulieren zijn bij de kantoren van
inschrijving verkrijgbaar.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Amsterdam, 21 juni 1956.

INDUSTRIE
HANDEL
CULTUUR
CONGRESSEN
TOERISME

VINDEN HET MEEST INTERESSANTE KLIMAAT VOOR HUN ONTPLOOIING IN

ARNHEM

HET VOORUITSTREVENDE CENTRUM
OP ELK GEBIED IN OOST-NEDERLAND

INLICHTINGEN BIJ DIENST GEMEENTEWERKEN, STADHUIS EN V.V.V. ARNHEM

Doeluitkeringen

In gemeentelijke kring raakt een discussie op gang over het voor en tegen van zgn. doeluitkeringen. Een adequate definitie van de doeluitkering is tot nu toe niet gevonden. Globaal gezien gebruikt men het woord doeluitkering als tegenstelling tot de algemene uitkering. Beide begrippen hebben betrekking op de betalingen, die de gemeenten ontvangen via 's Rijks Kas, dus op de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten.

Een algemene uitkering heeft het karakter van een algemeen dekkingsmiddel; de toepassingsmogelijkheden zijn bij deze vorm van uitkering niet anders, dan bij de opbrengst van het bescheiden gemeentelijke belastinggebied. Men gaat van een doeluitkering spreken, zodra er enige relatie is gelegd tussen een bepaalde uitkering en de gemeentelijke uitgaven voor bepaalde doeleinden. De vergoedingen, die de gemeenten zullen ontvangen in het kader van de Kleuteronderwijswet zijn bijvoorbeeld afgestemd op de behoeften aan dekkingsmiddelen voor de uitvoering van deze wet.

De relatie tussen de uitkeringen en de uitgaven voor bepaalde doeleinden kunnen zeer strikt zijn, zoals indien de gemeente optreedt als kassier voor het Rijk (bijvoorbeeld bij uitbetaling van militaire kostwinnersvergoeding), maar deze relatie kan ook vaag zijn. En aangezien alle rijksuitkeringen enig verband zullen hebben met tenminste de behoefte aan dekkingsmiddelen in het algemeen, vertoont zich een scala van modaliteiten die ergens een overgang van het begrip doeluitkering naar algemene uitkering moet bevatten. De begrippen zijn daarom ideaaltypisch. Spreekt men erover, dan hebben de gesprekspartners vaak geheel verschillende concrete uitkeringen voor ogen. Vandaar dat het gesprek niet gemakkelijk verloopt.

Teneinde enig inzicht te geven in de macro-economische betekenis van de doeluitkeringen is aan de hand van de Miljoenennota 1956 het volgende staatje opgenomen, waarin de algemene uitkeringen, de doeluitkeringen en (vergelijkenderwijs) de totale rijksuitgaven zijn uitgedrukt in het geraamde nationale inkomen 1956 (marktprijzen). Dit staatje beoogt alleen een beeld te geven van de orde van grootte van het besproken probleem, en maakt geenszins aanspraak op een volkomen betrouwbaarheid.

Omschrijving	Bedrag in miljoenen gulden	in pCt. van het N.I.
Algemene uitkeringen	970	3,8
Doeluitkeringen	550	2,1
Totaal uitkeringen	1.520	5,9
Totale netto uitgaven van het Rijk	6.162	23,7

Uit het staatje blijkt, dat macro-economisch de doeluitkeringen aan de gemeenten in hun tegenwoordige omvang geenszins een te verwaarlozen grootheid vormen. Zij hebben bovendien al een rijke geschiedenis. Eerder tot stand gekomen dan de algemene uitkering, werden zij, toen de gemeentelijke inkomstenbelasting omstreeks de eerste wereldoorlog voor die tijd zwaar drukte, door de gemeenteraden fel begeerd. De Amsterdamse Raad was bijvoorbeeld op dit punt actief. De Ministers van Financiën dachten er toen in het algemeen anders over: noch Treub, noch De Geer wilden deze kant op. De laatste zelfs tegen het advies van een staatscommissie in

(commissie Van Lynden van Sandenburg). Toen eenmaal het wetsontwerp op tafel lag, lieten de gemeenten schoorvoetend hun standpunt varen en zo bleef in de financiële verhouding de algemene uitkering op de voorgrond staan. Het leek wel of de doeluitkeringen in het vergeetboek raakten. De statistiek van de gemeentefinanciën bijvoorbeeld geeft geen inzicht in het totaal van deze uitkeringen. De secretaris van de commissie Van Lynden van Sandenburg, Prof. Mr. C. W. de Vries, vergat echter niet en vestigde na de oorlog in een boek opnieuw de aandacht op het „Rijksuitkeringenstelsel”. Merkwaaardigerwijze verkreeg de oud-secretaris, meer dan twintig jaar nadat zijn commissie tevergeefs had gewerkt, gehoor bij de Regering. Minister Beel ging de doeluitkeringen propagieren. Ook de commissie Oud nam de oude draad weer op. De geschiedenis schijnt zich te herhalen. Maar niet geheel, want uit gemeentelijke kring worden thans ernstige bezwaren gehoord tegen deze ontwikkeling ¹⁾.

Hoe is de positiewisseling van Regering en gemeenten tegenover de doeluitkeringen te verklaren?

Wij menen ten antwoord op deze vraag te moeten wijzen op het geheel gewijzigde patroon van sociale beheersing, waarin zich de gemeenteraden vergeleken met de twintiger jaren bevinden. In de twintiger jaren was in dit patroon de gemeentelijke inkomstenbelasting het belangrijkste sociale mechanisme. De gemeenteraden werden in hun gedrag beheerst door de algemeen verbreide opvatting, dat de gemeentelijke belastingen te hoog waren. Zij stonden zowel in de pers als in hun eigen formele en informele groepen bloot aan scherpe kritiek. Iedere beslissing in de gemeenteraad, die geld kostte of anderszins minder efficiënt kon worden geacht, moest daarom op straffe van verlies van vertrouwen van de kiezers wel zorgvuldig worden gewogen. Deze stringente sociale beheersing van de gemeentebestuurders kwam in haar meest zuivere vorm tot uiting op het platteland, waar de openbare mening haar wil snel en doeltreffend tot uiting kon brengen.

De uit deze situatie voortvloeiende spanningen zochten een uitweg en vonden deze in de mening, dat het Rijk in hoofdzaak aansprakelijk was voor de deplorabele toestand van de gemeentefinanciën. Namelijk in deze zin, dat het Rijk de kosten van allerlei taken, zoals de armenzorg en het onderwijs, die zelfs in de grondwet als voorwerpen van voortdurende zorg van de Regering werden (en worden) aangeduid, op de gemeenten en dus de betalers van de gemeentelijke belastingen afwentelde. Men kon zo gespecificeerd aanwijzen waar de oorzaken van de hoge gemeentebelastingen te zoeken waren en het lag voor de hand, dat men ook om rijksuitkeringen voor de met name genoemde taken vroeg. Voor de Regering was het onder deze omstandigheden aantrekkelijk om de band tussen bepaalde taken en de rijksuitkeringen wat in het vage te laten. Men had bovendien nog geen behoefte om de gemeentelijke uitgaven langs deze weg gespecificeerd te beïnvloeden.

Hoe geheel anders werkt thans de sociale beheersing van het gedrag van de gemeentebesturen. Het gemeentelijke belastinggebied is te klein en te star om nog een rol van betekenis te spelen, zodat het oude mechanisme is afgesletten. Bovendien deed zich op het platteland een

¹⁾ Men zie bijvoorbeeld het goed gedocumenteerde artikel van de heer J. de Bruin in „Bestuurswetenschappen” van maart 1956, blz. 130.

Reeds vele jaren adviseren wij verschillende onzer relaties bij hun verkooporganisatie. De onverbreekelijke samenhang tussen reclame en verkoop, maakte dit tot de natuurlijkste zaak ter wereld. Gedurende onze 35-jarige ervaring werden wij geconfronteerd met praktisch alle vraagstukken op dit gebied.

Met Gemeenten, die de noodzaak van publiciteit aanvoelen, treden wij gaarne in contact om dit belangrijke vraagstuk gezamenlijk onder ogen te zien. Wilt u ons berichten wanneer u dit schikt?
Reclame adviesbur. B. van Borssum
Waalkes - Julianalaan 11 - Baarn -
Telefoon K 2954-2245. Erkend
advertentiebureau sinds 1921.

mentaliteitswijziging voor, doordat de mentaliteitsafstand tussen stad en platteland ineenschrompelde en men ook in de kleine gemeenten een hoog gemeentelijk voorzieningenpeil wenst. De achterstand ten opzichte van de stad wordt ingelopen.

Terwijl in de twintiger jaren de gemeentebesturen door de burgerij werden geremd bij het opvoeren van het gemeentelijk voorzieningenpeil, gaat nu van anderen op een stimulerende invloed uit.

Hiermede is de grens van het voorzieningenpeil een louter financiële geworden, dat wil zeggen dat deze grens in het kader van de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten wordt getrokken.

Het is merkwaardig, dat in het oude bestel deze grens van gemeente tot gemeente werd gelegd, terwijl ook thans via het mechanisme van de subjectieve verhoging van geval tot geval de opschuiving van de grens naar boven plaatsvindt.

Een essentieel verschil is echter, dat hierbij de plaatselijke burgerij niet zelf meer de touwtjes in handen heeft, maar deze zijn overgegaan naar de toezichhoudende organen en hun ambtenaren.

Het verdelen van de „pot” van het Gemeentefonds speelt zich af in een veel rationeler en landelijk patroon, waarbij de subjectiviteit veel minder past, dan in het oude plaatselijke patroon met zijn spanning tussen hoogte der belastingen en voorzieningenpeil.

Maar ook de positie van de Regering is anders geworden. De economische politiek is thans veel meer omvattend dan in de twintiger jaren en het uitgavenniveau van de gemeenten, zowel in de sfeer van de lopende uitgaven als in die van de investeringen, is nationaal-economisch gezien een belangrijke factor.

De financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten biedt indirecte mogelijkheden om centraal hierop invloed uit te oefenen. Zo kan bijvoorbeeld de instelling van de reserve van het Gemeentefonds met ingang van 1951 worden gezien, waarmede een eind wordt gemaakt aan het automatisch doorvloeien van het vaste aandeelpercentage in de opbrengst van een groot aantal rijksbelastingen naar de gemeenten. Ook de herhaalde pogingen om dit vaste aandeelpercentage te drukken kunnen worden gezien als een poging om het opvoeren van het gemeentelijke uitgavenniveau te remmen. De onvermijdelijke toename van de gemeentelijke behoeften werd nauwkeurig beheerst via de subjectieve verhoging van de algemene uitkering, waarbij tevens in feite het peil van de nieuwe investeringen omlaag wordt geschroefd. Alles met mate, omdat wij nu eenmaal in een tijd van ruime geldmiddelen leven.

Het spel van vragen en geven, dat nog in volle gang is, verliest echter zijn bekoring, zodra er niet veel meer te geven is. Zodra er hiervoor minder geld beschikbaar komt, en dit stadium beleven wij nu, zullen de irrationele trekken van het subjectieve systeem te zeer in het oog vallen.

Het wordt dan zowel voor de gemeenten als het Rijk aantrekkelijk naar een systeem toe te groeien, waarin volgens controleerbare vaste criteria „ieder het zijne” ontvangt.

Naarmate de algemene uitkering een relatief groter volume van de geldstroom naar de gemeenten in beslag neemt, zal het moeilijker zijn om zodanige criteria voor de verdeling over de gemeenten te vinden, die verzekeren dat ieder tenslotte de hem passende jas ontvangt. Vrijwel iedereen is het er over eens, dat daarom deze criteria zoveel mogelijk moeten worden verfijnd.

Het meningsverschil ontstaat pas bij de beantwoording van de vraag, of de gemeenten, om het beeld even te gebruiken, al of niet een distributiekaart zullen moeten ontvangen. Op een distributiekaart zit voor ieder soort consumptie een bon, die recht geeft op aankoop van een beperkte hoeveelheid consumptie-artikelen. De bestaande algemene uitkering kan naar analogie hiervan „op de bon” worden gedaan, dat wil zeggen worden gesplitst in een aantal doeluitkeringen. Zeer velen in gemeentelijke kring vrezen nu, dat de waardebepaling van de verschillende soorten bonnen, dat wil zeggen de bepaling van de hoogte van de uitkeringen en de wijze waarop zij worden berekend, de gemeenten zal dwingen tot een gestandaardiseerd centraal beheerst gedrag. Zij zien in de doeluitkeringen dan ook een groot gevaar voor het voeren van een verantwoord plaatselijk beleid, dat aangepast is aan de plaatselijke behoeften.

Hiermede verwerpen zij echter naar mijn mening nog niet een meer verfijnde berekening van de algemene uitkering, die, nu wij toch eenmaal aan het vergelijken zijn, trekken van overeenkomst vertoont met de loonbepaling nadat alles van de bon was. Bij deze loonbepaling speelde onder andere het onderzoek van het gezinsbudget en een theoretisch behoeftenpakket een voorname rol. Men krijgt het loon uitbetaald, zonder dat formeel beperking van de bestedingsmogelijkheid is opgelegd, maar bij de bepaling van de hoogte van het loon speelt het bestedingspatroon en de ontwikkeling van de kosten van de verschillende onderdelen van dit patroon wel degelijk een rol. Men kan echter binnen de grenzen van het totaal beschikbare loon zelf kiezen wat men er mee wil doen.

Dit laatste nu scheidt, wanneer onze lezers nu weer de aandacht willen richten op de algemene uitkering, ook voor de gemeenten een grotere mogelijkheid van zelf kiezen en zelf dragen van een verantwoordelijkheid voor het plaatselijke financiële beleid.

Wij menen hiermede de kern van het actuele vraagstuk van de doeluitkeringen te hebben weergegeven. Er zullen ongetwijfeld wel meer doeluitkeringen komen; de toekomst zal leren of het zo ingewikkelde probleem van de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten, dat naar zijn aard gemakkelijk tot centraal beheersen van de faits en gestes van de gemeentebesturen voert, met de groei van het aantal doeluitkeringen toch de decentralisatie van het overheidsbeleid voldoende ruimte zal laten. Een zorgvuldige keuze van de taken, waarvoor doeluitkeringen worden gegeven, en het zoveel mogelijk beperken van andere middelen om de gemeentebesturen de wet voor te schrijven kunnen ter bereiking van deze ruimte een nuttige bijdrage leveren.

's-Gravenhage.

H. A. BRASZ.

Instituut LAURILLARD

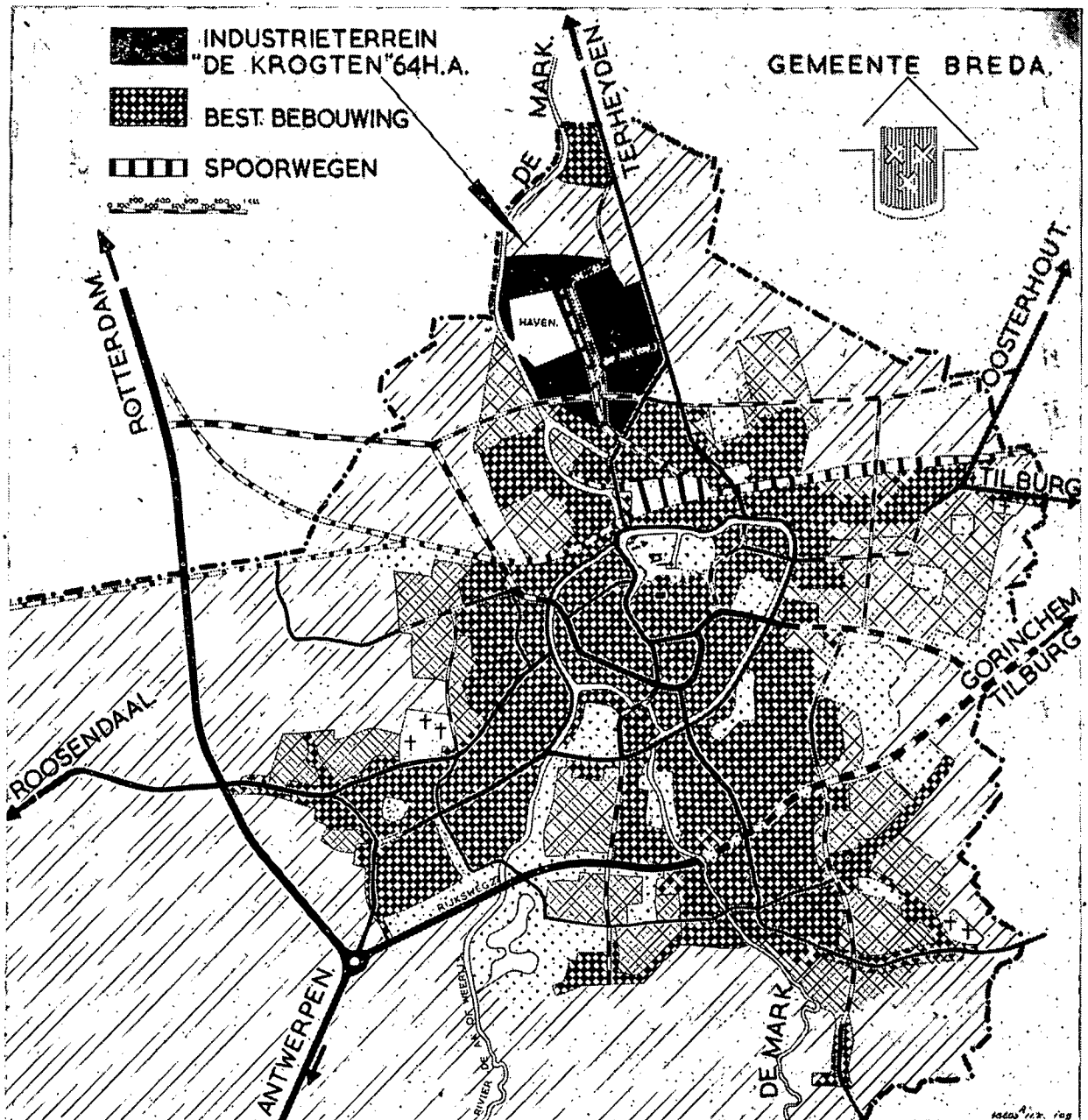
Oudste inrichting tot opleiding voor
alle examens i.v.m. de

**GEMEENTE-ADMINISTRATIE,
STAATSINRICHTING M.O. e.a.**

Inlichtingen: Wassenaarseweg 31, Den Haag. Telefoon 774844

GEMEENTE BREDA

Weldra gereed: industrieterrein „De Krogten”

Gunstige ligging t.o.v. verkeerswegen, water en spoor.

Naast koop ook erfpacht mogelijk.

Nadere inlichtingen te verkrijgen bij Dienst Openbare Werken

KARNEMELKSTRAAT 13, BREDA

Over enkele gemeentelijke vraagstukken in België

Dat niet alles rooskleurig is met de Belgische gemeenten hoeft geen al te lang betoog. Laten volgende cijfers volstaan: in 1952 sloten 233 gemeenten hun rekeningen af met een tekort, in 1953 waren het er 366. In 1954 hadden 398 gemeenten een begroting met een tekort en 445 in 1955. Beide laatste cijfers zijn natuurlijk niet definitief; de begrotingscijfers wijken soms sterk van de werkelijkheid af, maar toch kan men er duidelijk de tendentie in zien: er is iets niet in orde met de gemeenten. Enkele diepgaande structuurhervormingen dringen zich op, waarover trouwens vrijwel iedereen het eens is, maar die om reden van het diep ingewortelde Belgische particularisme moeilijk kunnen worden doorgevoerd.

België telt nl. 2.670 gemeenten, Nederland iets meer dan 1.000. Wanneer men rekening houdt met de respectieve bevolkingscijfers stelt men vast dat de gemiddelde Nederlandse gemeente ongeveer driemaal meer inwoners heeft dan de Belgische. De gevolgen: deze versnippering is duur en er zijn gemeenten die te klein zijn. Men zal gemakkelijk begrijpen dat de verdeling van de financiële middelen over een te groot aantal gemeenten en het bestaan van een overdreven aantal gemeentelijke organen, die dikwijls een te geringe activiteit hebben, de goede, economisch verantwoorde, werking van de gemeenten belemmert. Sommige gemeenten zelfs zijn erkend als „onleefbaar”, inzonderheid omdat het door de gemeente belastbaar vermogen van de inwoners absoluut onvoldoende is.

Een ander probleem is het bestaan van grote agglomeraties met een gemeentelijke structuur, die uit een historische bodem is gegroeid maar niet meer aangepast is aan de actuele omstandigheden. Brussel is omringd door 18 andere gemeenten die samen met de hoofdstad een agglomeratie met 967.000 zielen vormen. De Antwerpse agglomeratie telt 554.000 zielen die in 10 gemeenten leven. Voor Luik zijn de cijfers: 422.000 inwoners en 23 gemeenten. Gent: 212.000 inwoners en 7 gemeenten. Charleroi: 337.000 inwoners en 25 gemeenten.

Deze onderscheiden gemeenten van genoemde agglomeraties zijn volledig aan elkaar gegroeid wat betreft bebouwing, wegen, riolering, elektriciteitsnet enz.; de grenzen zijn in feite meestal fictief en beantwoorden aan geen enkele werkelijkheid. Voor de meeste openbare diensten geeft dit aanleiding tot een dure vermenigvuldiging van bestuurlijke lichamen en een soms spijtig gebrek aan eenheid in de praktische uitvoering.

Alleen grondige hervormingen zouden hieraan kunnen verhelpen en een einde stellen aan een bestuurlijke toestand die voorbijgestreefd is. Op deze wijze ook zou men een oplossing kunnen zoeken voor de financiële problemen van steden als Brussel, Antwerpen, Luik en Gent, die met de bestaande middelen onmogelijk in het reine kunnen worden getrokken zodat men steeds opnieuw uitzonderingsmaatregelen moet treffen. Thans heeft een stad als Brussel zware lasten te dragen waarvan de inwoners van de naburige gemeenten en in een zekere mate zelfs van gans het land evenzeer genieten terwijl de stad minder opbrengst heeft van de opentimes op de grondbelasting vanwege de talrijke staatsgebouwen die niet belastbaar zijn. Dergelijke anomalieën komen vrij veel voor.

Deze structuurgebreken zijn, zoals uit ons betoog reeds gebleken is, in een zekere mate de oorzaak van de finan-

ciële moeilijkheden van sommige gemeenten. De financiën van de grote steden en van de kleine „niet-leefbare” gemeenten worden er grotendeels door beïnvloed. Men zou echter niet mogen denken dat een structuurwijziging alle problemen van de gemeentelijke financiën uit de weg zou ruimen. Bepaalde kwalen vinden hun oorzaak in het systeem van de gemeentefinanciën zelf.

De aanpassing namelijk van de gemeentelijke financiën aan de bestaande behoeften is in België onvoldoende. De belangrijkste oorzaak hiervan is te vinden in de grote verscheidenheid van de bevoegdheid der gemeenten, die in vele gevallen het lokaal belang ver overschrijdt. Bij de toekenning der bronnen van inkomsten aan de gemeenten wordt met deze omstandigheid niet genoeg rekening gehouden. Het communaal leven is in België buitengewoon bloeiend gebleven ondanks de structurele en financiële kwalen waaraan de lokale openbare besturen doorgaans lijden.

De activiteit van de gemeenten is zo verscheiden dat het moeilijk is in feite uiteen te houden wat in hun bevoegdheid van zuiver lokaal, van regionaal of zelfs van nationaal belang is. Het is derhalve geheel verkeerd de rol van de gemeenten tot een zuiver lokaal plan te willen beperken. Veel juister zou zijn de gemeentelijke activiteit te omschrijven als diegene die haar oorsprong en bestaansreden vindt op het plaatselijk plan maar zich geenszins tot het lokaal belang beperkt. Men zou de voorbeelden van de werking van zelfs vrij kleine gemeenten op regionaal plan kunnen vermenigvuldigen (wegen, gezondheidszorg, slachthuizen, hospitalen, onderwijs enz.) en men stelt vast dat sommige gemeenten zaken behartigen die gans het land ten goede komen. De rol van Brussel als hoofdstad, de economische betekenis van de Antwerpse haven voor geheel het land eisen dat deze gemeenten geregeld optreden in aangelegenheden die ver boven het lokaal plan uitgroeien en zelfs op internationaal gebied niet zonder betekenis zijn.

Wanneer men nagaat hoe de gemeenten aan de nodige middelen geraken voor de uitvoering van de buitengewone begroting, dan stelt men vast, dat uit hoger vermeld oogpunt, het systeem van de staatssubsidiëring in de praktijk zeer bevredigend is. Het Rijk namelijk komt tussen in de buitengewone uitgaven voor een aandeel dat in verhouding is met het lokaal, regionaal of nationaal karakter van de uit te voeren investeringen.

In de vorige eeuw reeds ontstond een uitgebreid systeem van staatssubsidiëring voor gemeentelijke werken. Een wet van 1842 legde de gemeenten de last op lagere scholen te bouwen. Voor de arme gemeenten kwam de Staat tussen tot beloop van $\frac{5}{6}$ van de kosten. Op het einde van de eeuw gaf de Staat subsidies ten bedrage van $\frac{1}{3}$ van de wegenwerken en de werken in verband met de openbare hygiëne. Uitzonderlijk nam de Staat toen $\frac{1}{2}$ van de investeringen voor zijn rekening. Later werd het gebied van de subsidiëring uitgebreid en groeide volgens uiteenlopende modaliteiten een systeem dat in 1949 werd omgewerkt tot een samenhangend geheel.

Volgens de thans bestaande regeling neemt het Rijk 30 pCt. voor zijn rekening van werken met een eerder lokaal karakter; aldus voor werken aan gemeentelijke gebouwen, gas- en elektriciteitsnetten, instellingen voor verbranding van huisvuil, bebossing enz. Voor werken die een meer regionaal belang hebben verleent het Rijk

2000000000 m³

gas

worden per jaar door de Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V. te IJmuiden geleverd voor de publieke gasvoorziening in Noord-Holland.

Moderne gasvoorziening vraagt een samengaan van industriële producenten en gemeenten.

HOOGOVSNS - IJMUIDEN

subsidies tot een beloop van 60 pCt. Dit is het geval voor belangrijke verbindingswegen, riolering, scholen, hospitaal, slachthuizen, sportcentra, watervoorzieningswerken, werken aan niet bevaarbare waterlopen enz.

De traditionele politiek voortzettend heeft de huidige Regering besloten, in uitvoering van een algemeen programma van aanpassing van het wegennet, een belangrijk deel van de gemeentelijke wegen over te nemen voor rekening van de Staat. Dit zal geschieden nadat de gemeenten eerst bedoelde wegen in goede staat hebben gebracht, waarvoor zij dan een subsidie kunnen bekomen tot beloop van 60 pCt. van de kostprijs der uit te voeren werken.

In sommige gevallen gaat men nog verder: het Rijk neemt investeringen van nationaal belang voor eigen rekening niettegenstaande de gebouwde inrichtingen eigendom blijven of worden van de gemeenten. Dit is nl. het geval voor havenwerken; thans is een plan in ontwerp waarbij de Staat zelf zal zorgen voor de uitbreiding van de haven van Antwerpen.

Het aandeel der gemeenten in de financiering hunner investeringen wordt zonder noemenswaardige moeilijkheid gedekt door uitgifte van obligatieleningen op de kapitaalmarkt, die praktisch slechts open staat voor de vier grote steden, of door leningen bij het Gemeentekrediet van België, dat in de mogelijkheid is in de kapitaalbehoefte van al de andere gemeenten te voorzien.

Inzake de uitvoering van de gewone begroting is de toestand geheel anders. Vroeger hadden wij reeds de gelegenheid het regime van de gemeentelijke financiën, ingevoerd door de wet van 24 december 1948, te schetsen¹⁾.

De belangrijkste bronnen van inkomsten zijn thans de verscheidene verdelingsfondsen, Fonds der Gemeenten, Gemeentefonds voor openbare onderstand, Speciaal Fonds bestemd voor gemeenten met onevenwichtige financiën en het Fonds der vier grote steden. Zekere verdelingscriteria van deze fondsen houden onrechtstreeks rekening met de last van bepaalde gemeentelijke taken die een regionaal en zelfs nationaal karakter hebben. De verdelingen, die steunen op normen als de administratieve taak (hoofdstad van canton, arrondissement of provincie), uitgestrektheid van het wegennet, netto last van onderwijs en openbare onderstand, houden in een zekere mate rekening met de lasten die bepaalde gemeenten te dragen hebben ten voordele niet alleen van hun eigen ingezetenen, maar eveneens van die der aanpalende gemeenten.

De oprichting van het Fonds der vier grote steden en zijn uitkeringscriteria werden eveneens ingegeven door gelijkaardige bekommernissen. Maar de praktijk wijst nochtans op een onvoldoende aanpassing aan de bestaande toestanden en een blijvende moeilijkheid om de evolutie te volgen.

Inderdaad, de verdeling van de fondsen volgens een vrij gering aantal criteria houdt niet genoeg rekening met de enorme diversiteit in de aard der gemeenten. Zo heeft bijv. een gemeente gelegen aan een belangrijk wegennet veel hogere kosten voor de politie dan een andere gemeente met gelijk inwonersaantal, die zich echter buiten de verkeersstromen bevindt.

Met het excessieve van alle sterke vereenvoudigingen, kunnen wij onze mening resumeren door te zeggen dat het stelsel van 1948, ondanks de talrijke sinds 8 jaar ingevoerde correctieven, uitgaat van een toestand die niet met de realiteit overeenkomt en te statisch werd opgevat.

Tenslotte willen wij nog wijzen op twee ernstige bezwaren die op de lange duur de werking van de gemeenten

in de traditioneel-democratische geest kunnen schaden.

Een te omvangrijk gedeelte der hun toegewezen bedragen uit de verdelingsfondsen wordt uitgedeeld op grond van hun uitgaven, wat zeker een zuinig beheer niet in de hand werkt.

Een nieuwe regeling, die thans door de Regering overwogen wordt, zal blijkbaar het gedeelte van het Gemeentefonds dat op grond van objectieve normen verdeeld wordt nog verminderen ten voordele van de uitkeringen die steunen op subjectieve criteria: de gemeentelijke uitgaven.

Het grootste bezwaar nochtans vloeit voort uit het feit dat de gemeenten thans slechts een geringe invloed kunnen uitoefenen op de omvang van hun inkomsten; zij moeten letterlijk nemen wat hun gegeven wordt en hun werking strikt aanpassen aan de hierdoor bestaande mogelijkheden.

Op financieel gebied besturen de gemeentebeheerders dus minder en minder hun gemeenten zelf. De enige manier om de inkomsten te verhogen is een druk op de wetgever. Dat door dit systeem de gemeentelijke autonomie, die toch gewaarborgd is door de grondwet, enig gevaar loopt kan men redelijkerwijze niet tegenspreken. Ook de bevolking, die normaal door middel van de gemeenteverkiezingen controle uitoefent over het beheer der gemeentelijke mandatarissen, komt verder te staan van de gemeente omdat de belangstelling van de kiezer verzwakt: de gemeentefinanciën spelen zich af op een plan dat hij als gemeentekiezer niet of weinig kan beïnvloeden.

Samengevat komt het dus hierop neer dat tenslotte de verantwoordelijkheid en van de gemeentebeheerders en van de bevolking door het huidige systeem van de gemeentelijke financiën wordt verzwakt. Dit lijkt ons voor de toekomst van het communaal leven in België een eerder ongunstige evolutie te zijn.

Brussel.

M. VAN AUDENHOVE.

BANKINSTELLING TE AMSTERDAM

zoekt voor leidende positie een

JURIST

Gegadigden dienen te beschikken over enige internationale ervaring bij financiële instelling.

Goede kennis der moderne talen vereist.

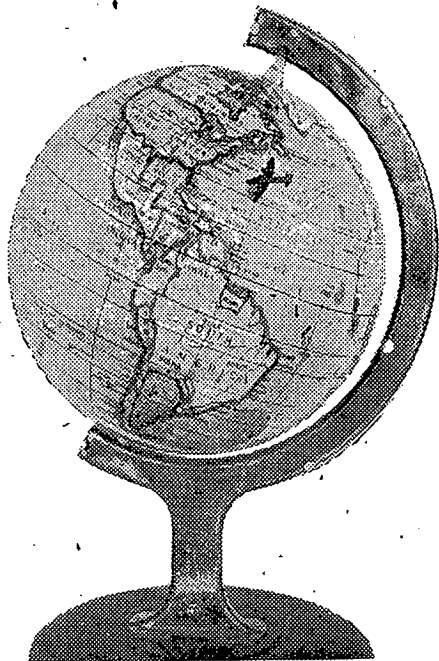
Gunstige arbeidsvoorwaarden.

Uitvoerige inlichtingen inzake genoten opleiding en praktische ervaring worden ingewacht onder nr. 2024, Adv. Bur. Spin, Pr. Hendrik-kade 48, A'dam.

¹⁾ Zie „E.-S.B.” nrs. 1923, 1934 en 1994.

★ *Regelmatige publiciteit* ★
verhoogt uw goodwill

VLIEGENSVLUG!

DANK zij de uitstekende verbindingen door de lucht is de Overzeese Weekeditie van de N.R.C. vliegenvlug waar ook ter wereld.

Dit goede en actuele weekblad wordt door een toenemend aantal landgenoten overzee met intense belangstelling gelezen, ook om het overzichtelijke sportnieuws uit Nederland.

U hebt Uw verwanten, vrienden en kennissen in verre landen wel uit 't oog, maar natuurlijk niet uit 't hart verloren. Verras hen daarom met een abonnement op de Weekeditie N.R.C. Vraag echter eerst een proefnummer. Doe het nu! Het verplicht U tot niets.

BON

Aan de Weekeditie
 van de N.R.C.
 Postbus 824, Rotterdam

Stuur mij een gratis proefnummer van de weekeditie met opgave van de kosten voor verzending

per luchtpost naar .....
zeepost

Naam: .....

Adres: .....

De Directie van een tweetal confectiebedrijven te Amsterdam vraagt:

BEDRIJFSECONOOM

(stafffunctionaris)

Voor deze functie, die een uitgesproken organisatorische aanleg vereist, vragen wij een academisch opgeleide econoom. Hij zal worden belast met het samenstellen der gegevens en het uitbrengen van advies aan de Directie ten dienste van bedrijfsbeslissingen in de ruimste zin. Tot zijn taak behoort zeer speciaal het adviseren omtrent de rentabiliteit der productie-programma's in verband met fabricagemethodes en kostprijsberekeningen.

Een intensieve belangstelling voor economische optima en bedrijfsvergelijkingen is gewenst.

Aan een bekwame, inspirerende en representatieve persoonlijkheid, R.K., bieden wij een veelzijdige en zelfstandige werkkring. Hij krijgt in deze modern-geleide ondernemingen ruimschoots de gelegenheid zich in te werken. Bedrijfservaring strekt uiteraard tot aanbeveling.

Wij zien deze functie als een zeer goede levenspositie met een, in overleg vast te stellen, aantrekkelijk honorarium.

Ec 760

Eigenh. geschr. brieven met uitvoerige en volledige in-

lichtingen en recente foto onder bovenstaand Nr. aan:

Algemeen Psychologisch Laboratorium

Heerengracht 435-437

Amsterdam C.

Provinciale Waterstaat van Noordholland

Bij de afdeling sociaal-wetenschappelijk onderzoek bestaat per 1 september a.s. gelegenheid tot plaatsing van

EEN LANDBOUW-ECONOOM

voor het verrichten van onderzoekingen ten behoeve van streek- en uitbreidingsplannen, ruilverkavelingen en andere streekverbeteringswerken, enz.

In aanmerking komen doctorandi in de economie of personen met gelijkwaardige opleiding, met specialisatie in landbouwkundige richting, bij voorkeur voortkomend uit agrarisch milieu.

Rang en salaris worden nader overeengekomen.

Schriftelijke sollicitaties te richten aan de Hoofdingenieur-Directeur van de Provinciale Waterstaat van Noordholland, Nieuwe Gracht 47, Haarlem.

Het **LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT** zoekt voor de afdeling Algemeen Economisch Onderzoek een

ECONOMIST

Kennis van en belangstelling voor de landbouw, alsmede ervaring op het gebied van het economisch onderzoek strekken tot aanbeveling. Het salaris is afhankelijk van ervaring (salarisgrenzen van f 554.— tot f 863.— p. m.).

Brieven met volledige inlichtingen naar Van Stolkweg 29, 's-Gravenhage.

beschikbare krachten

VOORMALIG DERDE STUURMAN G.H.V.

(28 jaar), reserve off. K.M., middelbare opleiding, boekhoudkundig onderlegd, ver gevorderd met studie voor acte M.O. Economie,

zoekt passende functie

op administratief, commercieel of personeelsgebied. Brieven onder No. ESB 25-1, Postbus 42, Schiedam.

Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij

H. A. M. ROELANTS - SCHIEDAM

Voor
welk doel
ook...

altijd kunnen wij U helpen aan
het onder de gegeven omstandigheden
meest praktische systeem

doorlopend genummerde bonnen

in blocs, aan rollen of in zigzaggevouwen
pakken - met of zonder automaten of
apparaten - met groot of klein
cijferbeeld - op papier of karton enz., enz.

Wij adviseren U gaarne.

